

”MUSTAKIN OLIS VOINU TULLA JOKU HULIGAANI JOS EN MÄ OLIS SIIHEN
SIRKUKSEEN JUMITTUNU”

Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä - tapaustutkimus Suvelan sirkuksesta ja Iceheartsista

Riikka Åstrand

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustiede

Soveltavan kasvatustieteen laitos

Huhtikuu 2007

Ohjaaja Jukka Rantala

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	SYRJÄYTYMINEN JA RISKITEKIJÄT LASTEN JA NUORTEN ELÄMÄSSÄ.....	9
2.1	Nuoret ja syrjäytyminen.....	10
2.1.1	Nuoruus syrjäytymisherkkänä elämänvaiheena.....	12
2.1.2	Syrjäytymisprosessi.....	13
2.2	Sosioemotionaalisen kehityksen riskit ja suojaavat tekijät.....	15
3	LAPSEN ELÄMÄNPIIRIT KEHITYKSEN TUKENA JA UHKANA.....	18
3.1	Koti ja lähiympäristö.....	18
3.2	Koulu.....	21
3.3	Yksityinen elämänpiiri.....	23
4	HARRASTAMINEN JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY.....	24
4.1	Harrastaminen.....	24
4.1.1	Nuorten harrastaminen lukuina.....	25
4.1.2	Harrastustoiminta Suomessa ja maailmalla.....	26
4.2	Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.....	27
4.2.1	Ennaltaehkäisy vai korjaavat toimet?.....	27
4.2.2	Sosiaalinen tuki ja elämänhallinnan taidot.....	28
4.3	Harrastaminen suojaavana tekijänä.....	29
4.4	Aikaisemmat tutkimukset aiheesta.....	31
4.4.1	Mahis -projekti.....	31
4.4.2	Elämysten kautta ammattiin.....	33
4.4.3	Yhteenvedoa tutkimusten tuloksista suhteessa omaan tutkimusongelmaani.....	34
5	TUTKITTAVAT TAPAUKSET: ICEHEARTS JA SUVELAN SIRKUS.....	35
5.1	Suvelan sirkus.....	35
5.1.1	Suvelan lähiö.....	36
5.1.2	Sirkuskoulu harrastuksena.....	37
5.1.3	Suvelan sirkuksen lyhyt historia.....	39

5.2	Icehearts	42
5.2.1	Iceheartsin taustafilosofia	42
5.2.2	Tiivis katsaus Iceheartsin historiaan	44
5.3	Suvelan sirkus ja Icehearts: vertaileva näkökulma	46
6	TUTKIMUSKYSYMYKSET	47
7	TUTKIMUKSEN TAUSTAA	50
7.1	Tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat	50
7.2	Tutkimuksen metodologiset valinnat	52
7.2.1	Laadullinen tapaustutkimus	53
7.2.2	Tapaustutkimus	54
7.2.3	Fenomenografia	55
7.3	Tutkimusmenetelmät	56
7.3.1	Haastattelu menetelmänä	57
7.3.2	Hermeneuttinen kehä	58
7.3.3	Dokumentit	59
7.4	Tutkimuksen vaiheet	60
7.4.1	Tutkimusaiheen ja kohdejoukon valinta	60
7.4.2	Haastateltavat	62
7.4.3	Aineiston hankinta	65
7.4.4	Tutkijan roolini erityisyys	66
7.4.5	Aineiston analyysi ja tulkinta	68
7.4.6	Raportointi	70
8	ICEHEARTS JA HARRASTAJIEN ELÄMÄNPIIRIEN RISKITEKIJÄT	72
8.1	Kodin riskitekijät	73
8.2	Koulun riskitekijät	80
8.3	Järjestämätön vapaa-aika riskitekijänä	84
8.4	Yhteiskunnan toiminta riskitekijänä	85
9	SUVELAN SIRKUKSEN ANTAMAT PAREMMAN ELÄMÄN EVÄÄT	90
9.1	Sosiaalinen tuki	90
9.2	Tuki kotiongelmiin	94
9.3	Positiiviset vaikutukset koulunkäyntiin	96

9.4	Tuki teini-iän ja lähiön ongelmiin	99
9.5	Elämänhallinnan taidot	101
10	SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVÄN HARRASTUSTOIMINNAN VAATIMUKSET.....	106
10.1	Ei vaadi vanhemmilta panostusta	107
10.2	Ohjaaja omistautunut työhönsä	110
10.3	Vahva lasten ja aikuisten muodostama yhteisö	116
10.4	Toiminta merkityksellistä	119
10.5	Kohderyhmän merkitys	123
10.6	Lajivalinnan merkitys	126
11	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	132
11.1	Metodologista pohdintaa	132
11.2	Tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa	133
11.3	Tutkimustulosten laajempaa arviointia ja uusia kysymyksiä	139
11.4	Lopuksi	144
	LÄHTEET	145

1 Johdanto

Suomessa koulupäivät ovat lyhyitä, eikä kouluilla ole velvollisuutta järjestää iltapäivätoimintaa. Lapsilla onkin Suomessa enemmän yksin vietettyä vapaa-aikaa kuin missään muussa maailman maassa (Taskinen 2001b, 52). Erilaisia ohjattuja harrastuksia on kyllä tarjolla ja monet lapset harrastavat paljon. Useimmat harrastukset ovat kuitenkin kalliita ja vaativat vanhemmilta taloudellisten panostusten lisäksi myös esimerkiksi lasten kuljetusten järjestämistä harrastuspaikoille. Tämä luonnollisesti karsii harrastajista pois juuri ne alemman sosiaaliryhmän lapset, jotka ehkä harrastuksia eniten kaipaivat saadakseen niitä onnistumisen elämyksiä, joita koulu ei heille useinkaan tarjoa.

Peruskoulutukseen on Suomessa periaatteessa kaikilla tasavertainen mahdollisuus. Alemman sosiaaliluokan lapset eivät kuitenkaan usein sopeudu koulumaailmaan, vaan kärsivät hankalasta kouluallergiasta. Jos lapset muillakin elämänalueilla joutuvat kokemaan kovia, esimerkiksi huonojen kotiolojen muodossa, on syrjäytymisvaara olemassa. Syrjäytymiskehitys kulkeekin useimmiten epävakaiden kotiolojen kautta sopeutumattomuuteen koulussa, sitten työttömyyteen ja mahdollisesti laitostieteeseen. Tätä prosessia tulisi kaikin keinoin pyrkiä pysäyttämään. Yhteiskunnan taholta pysäyttämiskeinoina ovat toimineet muun muassa huostaanotot ja perheneuvolat, erityisluokat ja erilaiset nuorten työpajaprojektit. Näin on pyritty vaikuttamaan ainakin kaikkein vaikeimmista kotiongelmista kärsivien lasten tilanteisiin ja tarjoamaan kouluallergikoille omaa opetusta, sekä lopulta auttamaan niitä, jotka jo ovat päätyneet työttömiksi työnhakijoiksi. On siis vaikutettu lasten ja nuorten elämään lähinnä kodin ja koulun (tai työelämän) kautta. Samaan aikaan on jätetty aika pitkälti huomiotta, että lasten ja nuorten elämänpiirit jakaantuvat kolmeen: kodin ja koulun lisäksi on myös vapaa-aika. Kunnallinen nuorisotoiminta ei ole oikein kyennyt saavuttamaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja yhteistyön puute yhteiskunnan toimijoiden välillä on vaikeuttanut näiden nuorten hyväksi tehtävää työtä entisestään.

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on paneutua lasten ja nuorten syrjäytymisriskien ehkäisymahdollisuuksiin harrastustoiminnan, erityisesti pitkäjänteisen ohjatun harrastustoiminnan, avulla. Aihe on ajankohtainen. Taito- ja taideaineita vähennetään opetussuunnitelmista samaan aikaan kun harrastustoiminnan hinnat kohoavat jatkuvasti. Stakesin tutkimuksen mukaan noin neljännes Suomen lapsista ja nuorista voi pahoin. (Pulkkinen & Launonen 2005, 26.) Ennaltaehkäisevä työ on erittäin tärkeää, jotta mahdollisimman monet voidaan pelastaa syrjäytymiseltä. Syrjäytyminen tulee kalliiksi yhteiskunnalle, mutta vielä kalliimmaksi se tulee yksilön itsensä näkökulmasta tämän menettäessä mahdollisuutensa täysipainoiseen elämään.

Pitkäjänteisen ohjatun harrastustoiminnan syrjäytymistä ehkäisevistä vaikutuksista ei ilmeisesti ole Suomessa aikaisempaa tutkimustietoa. Tämä on sikäli hämmästyttävää, että monet projektit kuitenkin ottavat harrastustoiminnan edut syrjäytymistä ehkäisevässä työssä ikään kuin itsestään selvytenä. Todellisia tutkimustuloksia eduista ei kuitenkaan ole. Tässä tutkimuksessa pyrin avaamaan ymmärrystä siihen, voiko harrastustoiminta todella olla monien riskitekijöiden ympärillä elävän lapsen elämässä suojaavana tekijänä, ja miten. Aihetta liippaavia tutkimuksia löytyy joitakin. Harrastusten vaikutuksia suhteessa yksittäisiin syrjäytymistä ennustaviin käyttäytymispiirteisiin, kuten päihteiden käyttöön, on tutkittu useammassakin tutkimuksessa. Tutkittu on myös erilaisia nuorisotoimen järjestämiä, erityisesti syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattuja kerhoja ja työpajoja sekä työttömille nuorille järjestettyjä projekteja. Nämä tutkimukset eroavat kuitenkin omastani siten, että niiden tutkimassa toiminnassa ei ole ollut kyseessä pitkäjänteinen eikä tavoitteellinen harrastaminen, vaan toiminta on ollut lyhytaikaista ja tekeminen on usein vaihdellut päivittäin. Kuitenkin juuri tarpeeksi tavoitteellisen ja pitkäjänteisen harrastustoiminnan voisi olettaa toimivan parhaiten syrjäytymisvaarassa olevan nuoren elämän suojaavana tekijänä. Vaikka tutkimukseni varsinaisena kohteena ovat nimenomaan nuoret, osa tutkimuksestani keskittyy jo lapsuusvaiheeseen. Tämä johtuu siitä, että tutkimusten mukaan syrjäytymisprosessi alkaa usein jo lapsuudessa ja siksi varhaisempien vaiheiden tutkiminen osana nuorten syrjäytymistä on tärkeää.

Tutkimusstrategianani on laadullinen tapaustutkimus, jossa on fenomenografisia ja arvioivia piirteitä. Syvennyn kahden harrastusorganisaation toimintaan: Suvelan sirkukseen ja jääkiekkoseura Iceheartsiin. Molemmat on perustettu alun perin syrjäytymisvaarassa olevien lasten auttamiseksi, mutta muuten niiden toiminta eroaa toisistaan monin tavoin. Icehearts on toiminut vuodesta 1996 lähtien Vantaalla pyrkien jääkiekon ja aktiivisen kasvattamisen kautta auttamaan sellaisia lapsia ja nuoria, joiden pärjääminen on jo päiväkotivaiheessa ollut erityisenä huolenaiheena. Iceheartsin organisaatiosta otan näkökulmakseni aikuisten kasvattajien käsitykset niistä riskitekijöistä, joiden keskellä heidän harrastajansa elävät sekä niistä toimenpiteistä, joilla Icehearts on näitä riskitekijöitä pyrkinyt torjumaan. Suvelan sirkus on toiminut vuosina 1990–1999 Espoon Suvelan lähiössä ja sen lähialueilla. Haastattelen tutkimuksessani sirkuskoulun entisiä toimijoita, muun muassa niitä nyt jo aikuistuneita, oppilaita, joiden voi katsoa olleen erityisessä syrjäytymisvaarassa hankalien kotiolojen tai muiden riskitekijöiden vuoksi. Haastattelujen avulla pyrin selvittämään heidän käsityksiään ja kokemuksiaan siitä, kuinka intensiivinen harrastaminen on heidän mielestään onnistunut tukemaan harrastajia vaikeissa oloissa eletyn nuoruuden läpi. Tutkimuksessani on siis kahden tason näkökulmaa aiheeseen (valmentajat – entiset harrastajat / nykyhetki - mennyttä arvioiva näkökulma) ja lisäksi kahden eri periaattein toimivan harrastusorganisaation antamaa vertailupohjaa tutkimaani ilmiöön. Tämän asetelman avulla pyrin muodostamaan mahdollisimman monipuolisen ymmärryksen tutkimastani ilmiöstä. Lopuksi pohdin syrjäytymistä ehkäisemään pyrkivän harrastusorganisaation vaatimuksia.

Tutkimusaiheestani innostuin oman kokemukseni kautta. Olin itse yksi Suvelan sirkuksen aktiivisimmista oppilaista lähes koko 1990-luvun ajan. Kokemukseni harrastajana ja myöhemmät kokemukseni muiden sirkuskoulujen ohjaajana ja muun nuorisotyön parissa innoittivat minut tutkimaan juuri tätä aihetta lähemmin. Koska minulla on niinkin henkilökohtainen suhde toiseen tutkimuskohteeseen, pyrin tuomaan tutkimuksessa erityisen hyvin esiin luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä ja kirjoittamaan auki omia

käsityksiäni, etteivät ne jää salakavalasti tutkimuksen sisäiseksi piilo-oletukseksi. Kiinnitin myös erityistä huomiota tutkimusprosessin auki kirjoittamiseksi raporttiin.

Tutkimukseni perustuu seuraaviin oletuksiin: Alemmista sosiaalisista ryhmistä tulevat nuoret pärjäävät huonommin koulussa, eivätkä saa onnistumisen kokemuksia edes koulun ulkopuolella, koska heillä ei ole useinkaan mahdollisuuksia päästä mieleisiinsä harrastuksiin. Jos myös kotiolot ja asuinympäristö ovat huonot, voi seurauksena olla ajautuminen syrjäytymiskiarteeseen, joka alkaa usein näkyä murrosiässä. Jotta ajautuminen syrjäytymiskiarteeseen voitaisiin estää, olisi tärkeää tarjota nuorille jo ennen kriittistä murrosikää jotakin elämään merkitystä tuovaa toimintaa.

Tutkimusraporttini aluksi syvennyn taustakirjallisuuden avulla syrjäytymisen käsitteeseen ja sen sisäkäsitteisiin, kuten riskitekijöihin ja voimavaratekijöihin. Sen jälkeen käyn läpi lapsen elämänpiirejä ja niiden vaikutuksia lapsen syrjäytymiseen. Omana kappaleenaan tarkastelen ohjattua harrastustoimintaa, syrjäytymisen ehkäisemistä ja näiden yhdistämistä. Tämän jälkeen esittelen tutkittavat tapaukset ja tutkimusongelmat. Empiriaosuudessa syvennyn haastattelujen tuloksiin niistä luomieni kategorioiden kautta ja peilaan tuloksia aikaisempaan tutkimukseen. Tulosten yhteydessä teen jo tulkintaa ja esitän johtopäätöksiä. Viimeisessä luvussa vedän lankoja yhteen ja pohdin tutkimukseni antia laajemmassa perspektiivissä.

Unicefin tekemän OECD-maiden välisen vertailevan tutkimuksen mukaan suomalaiset lapset ja nuoret elävät materian puolesta erinomaisissa olosuhteissa, mutta samaan aikaan voivat henkisesti keskimääräistä huonommin. Helsingin Sanomien pääkirjoitus tiivistää otsikossaan hyvin: ”Suomessa järjestelmä toimii, mutta lapset jätetään yksin” (HS 16.2.2007.) Suomalaisnuoret viihtyvät huonommin koulussa, käyttävät enemmän päihteitä, kärsivät yksinäisyydestä ja jäävät useammin vaille ammattia ja työtä kuin saman ikäiset vertailumaissa. He myös arvioivat oman hyvinvointinsa huonommaksi kuin muut. Helsingin Sanomat esittääkin huolenaiheensa näin:

Tutkimuksen tulokset korostavat yhteisön ja yhteisöllisyyden merkitystä. Perheiden hyvinvointiin, kouluhyvinvointiin ja nuorten mahdollisuuksiin rakentaa siteitään yhteiskuntaan tulee kiinnittää nykyistä paljon enemmän huomiota. (HS 16.2.2007)

Nämä huolenaiheet ovat lähtökohtana myös tässä tutkimuksessa.

2 Syrjäytyminen ja riskitekijät lasten ja nuorten elämässä

Syrjäytymiskäsitteestä on vuosien myötä muodostunut erittäin laaja ja sen käyttö on ollut ilmeisesti myös hieman sekavaa. Se on saattanut pitää sisällään monenlaisia asioita. Syrjäytymiskäsitettä käytetään yhä paljon osana huono-osaisuuteen liitettyä keskustelua myös lasten ja nuorten kohdalla. Vaikka sen merkitys ei ole ollenkaan yksiselitteinen, sitä käytetään yleisesti erityisesti sen takia, että se on sanana vakiintunut suomalaisen kielenkäyttöön (ks. esim. Jyrkämä 1986, 38). Tärkeää on, että sen sisällön ymmärtävät myös muut kuin tietyn tutkimusalan asiantuntijat. Tästä syystä päätin itsekkin perustaa tutkimukseni nimenomaan syrjäytymiskäsitteen ympärille.

Mielenkiintoinen vaihtoehto syrjäytymiskäsitteelle on englanninkielestä käännetty termistö, jota muun muassa Jyväskylän yliopiston tutkijat Lea Pulkkinen (esim. 2002a) ja Anna Rönkä (1999) käyttävät käsitellessään käytännössä samaa syrjäytymisasihepiiriä lasten ja nuorten näkökulmasta. He tutkivat aihepiiriä pitkälti psykologisesta näkökulmasta ja keskittyvät esimerkiksi *sosiaalisen selviytymisen* mahdollistavien tekijöiden kartoittamiseen erilaisissa olosuhteissa eläneiden lasten kohdalla. Heidän käyttämiään käsitteitä ovat muun muassa *riskitekijät ja suojaavat tekijät*, jotka käytännössä jakavat laajaa syrjäytymiskäsitteen kenttää pienempiin osakäsitteisiin. Seuraavassa käsittelen laajasti syrjäytymistutkimusta ja hieman tiiviimmin Pulkkisen ja Rönkän termistöä, joka mielestäni tuo mielenkiintoisen lisän hieman kiistanalaiseen syrjäytymiskäsitteeseen.

2.1 Nuoret ja syrjäytyminen

Nuoruus kuvaa elämänvaihetta, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin. Se on epämääräinen siirtymävaihe niiden välissä ja määritellään aina suhteessa niihin. Nuoriso ei ole selvärajainen ikäryhmä, vaan nuorisoon sisällytetään eri paikoissa eri-ikäisiä. Aikaisemmin nuoruus viittasi lähinnä puberteetti-ikäisiin, mutta yhteiskunnan modernisaation myötä nuoruus on pidentynyt molempiin suuntiin ja nykyään nuoriin saattavat kuulua jopa jo juuri koulunsa aloittaneet ja nuoruus jatkuu joissain määritelmässä aina kolmikymmenvuotiaisiin asti. Tämä näkyy käytännössä niin, että varhaista itsenäistymistä arvostetaan ja toisaalta aikuistuminen ja riippumattomuus vanhemmista ja yhteiskunnasta saavutetaan yhä myöhemmin. Siirtyminen lapsuudesta aikuisuuteen näyttäytyykin juuri riippuvuuden ja itsenäistymisen, vastuun ja vapauden, taisteluna. Nuoruutta määrittää myös pyrkimys kasvaa osaksi yhteisöä ja samalla tarve löytää oma itsenäinen ja uniikki olemus. Tasapaino näiden kahden osin vastakkaisen tavoitteen saavuttamiseksi on usein vaikea löytää. (Lämsä 1999a.) Omassa tutkimuksessani käytän nuoriso-termiä kuvaamaan noin 12–20-vuotiaita. Siitä nuorempia kutsun lapsiksi. Osin nämä kaksi toimivat myös toistensa synonyymeina kohdissa, joissa tarkka ikä ei ole merkityksellinen käsiteltävän asian kannalta.

Syrjäytymisen käsite tuli Suomeen alun perin 1970-luvulla ruotsalaisesta ja tanskalaisesta yhteiskunnallisesta keskustelusta, jossa syrjäytymisestä puhuttiin sanalla *utslagning*, ”poislyöty”, ja sillä tarkoitettiin paljolti työttömyyteen liittyviä vaikutuksia (Jyrkämä 1986, 53; Taskinen 2001a, 4). Myöhemmin syrjäytymisellä on tarkoitettu yleistä huono-osaisuuden kasautumista. Syrjäytyminen voi olla taloudellista, sosiaalista, sukupuolista, seksuaalista, rodullista tai uskonnollista. Yleisimmin syrjäytymistä käsitellään taloudellisena tai sosiaalisena syrjäytymisenä. Syrjäytyneellä tarkoitetaan yleensä henkilöä, joka on köyhä, eristyksissä ja kyvytön käyttämään hyväkseen laillisia etuuksiaan. (Taskinen 2001, 4.) Syrjäytymistä ei voi liittää suoraan johonkin yksittäiseen ilmiöön vaan sitä on tarkasteltava monitahoisena ongelmakenttänä (Jyrkämä 1986, 38.)

Siljander (1996, 7-9) muistuttaa, että syrjäytymistä ei voi määritellä olomuotona tai tilana, vaan se on suhdekäsite. Syrjäytyminen on aina syrjäytymistä jostakin. Perinteisten määrittelyjen mukaan syrjäytyneet ovat vieraantuneet valtakulttuurin arvo- ja normijärjestelmästä ja vallitsevan elämäntavan ihanteista. Tämän määritelmän mukaan siis myös yhteiskunnan keskiön ulkopuolella marginaalissa elävät vastakulttuurin ja vaihtoehtoisten elämäntapojen edustajat olisivat syrjäytyneitä. Jahnukainen ja Järvinen (2001, 126, 138, 145) esittävät, että syrjäytymisen käsite tulisi selkeästi rajata erikseen sen läheisistä sisarkäsitteistä, erityisesti marginalisaatiosta. Marginalisaatio on heidän mukaansa syrjässä olemista jostakin yhdestä elämän osa-alueesta, mutta ei ole samalla tavoin kokonaisvaltaista kuin syrjäytyminen. Marginalisaatio voi olla myös tietoinen valinta eikä se sinällään sisällä huono-osaisuutta, kun taas syrjäytymisen voidaan katsoa olevan nimenomaan huono-osautumisen prosessi. Myös Siljander (1996, 7-9) katsoo, että marginalisaation ohella syrjäytymiseen kuuluu olennaisena osana muitakin ominaisuuksia. Hänen mukaansa merkittävä ero marginaalissa olemisen ja syrjäytymisen välillä on se, että syrjäytyneeltä puuttuvat elämäntapojen taidot ja hän kokee vieraantuneensa ja ajautuneensa ulos keskeisiltä yhteiskunnallisilta kentiltä. Kyseessä on siis sekä subjektiivinen kokemus omasta syrjäytymisestä, että todellinen ulosajautuminen työelämästä, koulutuksesta ja/tai sosiaalisesta elämästä.

Elämäntapojen hallinta on ihmisen kykyä pitää koossa omaa elämäänsä. Jotta ihmisellä olisi tunne oman elämänsä hallinnasta, tulisi hänen voida ymmärtää ympäristöään ja kokea sen toiminta johdonmukaiseksi, ennakoitavaksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Hänellä olisi myös oltava luottamusta siihen, että hän voi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Elämäntapojen hallinta voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen elämäntapojen hallintaan. Ulkoinen elämäntapojen hallinta liittyy niihin ympäristössä oleviin aineellisiin mahdollisuuksiin, kuten ihmissuhdeverkkoon, jotka voivat tukea hankalissa tilanteissa. Sisäisessä elämäntapojen hallinnassa taas on kyse ihmisen omista kyvyistä ja taipumuksista sopeutua ja ratkaista vaikeuksia. (Miettinen & Kuitunen 1996, 144–145; Raitasalo 1995.)

Tärkeätä on huomata, milloin ihminen on todella syrjäytynyt, sillä hän saattaa vain ulkoisesti täyttää tiettyjä tuntomerkkejä, mutta kokea samaan aikaan sisäisesti itsensä täysin ”normaaliksi” esimerkiksi sopivan viiteryhmän tuen avulla. (Takala 1992, 16; Jyrkämä 1986, 41–42.) Onkin hyvä huomata, että pelkät ulkoiset indikaattorit, kuten pitkäaikaistyöttömyys eivät välttämättä merkitse, että joku on syrjäytynyt, vaan myös subjektiivinen kokemus syrjäytymisestä on otettava huomioon sitä määriteltäessä (Jahnukainen & Järvinen 2001, 143).

2.1.1 Nuoruus syrjäytymisherkkänä elämänvaiheena

Onko lasten ja nuorten kohdalla edes perusteltua käyttää termiä syrjäytyminen? Tästä on tutkijoilla eri käsityksiä. Järventien (1999, 120) ja Taskisen (2001/a) mukaan syrjäytymisen käsite on erittäin epäselvä tutkittaessa lapsia ja nuoria. Molemmat ehdottavatkin, että puhuttaisiin mieluummin syrjäytymisriskistä (liittyen Järventiellä aikuistumisen edellytysten vaarantumiseen) tai syrjäytymisvaarasta (Taskisen ehdotus). Selvää on, että syrjäytymiskäsite ei suoraan sovi edellä määritellysti käytettäväksi lapsiin, vaan se on erikseen määriteltävä lasten näkökulmasta.

Järventie (1999, 120-122) pitää perushoivaa ja psykososiaalista hyvinvointia tärkeimpinä lasten syrjäytymisvaaraa osoittavina indikaattoreina. Tähän pohjautuen hän kysyi tutkimuksessaan 365 lapselta kysymyksiä, jotka koskivat lepoa, ravintoa, puhtautta ja turvallisuutta. Tutkimuksessaan hän päätyi tulokseen, että 75 prosentilla lapsista on jonkin asteinen syrjäytymisriski. Sirpa Taskinen (2001/a, 13) kritisoi Järventien syrjäytymiskäsitteen käyttöä ihmetellen, kuinka kolme neljäsosaa lapsista voisi olla jotenkin ”syrjässä”. Hän ehdottaa, että syrjäytymisen sijaan puhuttaisiin vain puhtaasti esimerkiksi perushoivan puutteista.

Kuitenkin monet muut tutkijat käyttävät erityisesti nuorten kohdalla syrjäytymisen käsitettä hyvinkin väljästi. Esimerkiksi Tapio Kuure (2001, 39) esittää syrjäytymisen nuorten kohdalla tarkoittavan taloudellista ja sosiaalista syrjäytymistä ja syrjäytymistä

työmarkkinoilta. Tämä määrittely tehdään hänen mukaansa yleensä korjaavien toimenpiteiden toteuttamista varten. Nuorten kohdalla uhkakuvina pidetään kouluongelmia, jotka johtavat peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttumiseen ja putoamiseen työmarkkinoilta jo ennen sinne pääsyä. Lisäksi uhkina ovat rikollisuus, seksuaaliongelmia, huumeet ja jengiytyminen. Koska koulutus on nykyään niin keskeinen instituutio lasten ja nuorten integroimisessa yhteiskuntaan, on koulutuksesta syrjäytymisellä hyvin kauas kantoiset vaikutukset ja sitä voidaan pitää tärkeimpänä syynä nuorten syrjäytymiseen myös muilta yhteiskunnallisilta kentiltä (Siljander 1996, 9-10).

Suomalaisessa syrjäytymistutkimuksessa Jyrki Jyrkämä (1986) on ollut ensimmäisiä lasten ja nuorten syrjäytymistä pohtineita tutkijoita, johon monet myöhemmät tutkijat ovat pohjanneet omaa työtään. Jyrkämä ottaa nuoruuden esiin elämänvaiheena, joka on erityisen herkkä syrjäytymisen kannalta. Tilanne on pahentunut viime vuosina selvästi. Syitä tähän on monia. Nuoruusaika on pidentynyt ja se on lisännyt ongelmia. Nuorten erillistyminen erilliseksi ikäryhmäksi on johtanut siihen, että nuorten omaksumat nuorisokulttuurit repivät perinteistä järjestystä rikki. Myös koulutuksen kenttä on muuttunut ja epäonnistumisista peruskoulussa on tullut aiempaa peruuttamattomampia. Sosiaalisen tuen ja kontrollin erillistymisen kautta perheen ja lähiyhteisön antama tuki ja kontrolli on vähentynyt selvästi. (Jyrkämä 1986, 42–45, Takala 1992, 16.)

Myös Jahnukainen ja Järvinen (2001, 141) ottavat nuoruusvaiheen esiin jo sinällään tietynlaisena marginaaliasemana, jolloin ei enää olla lapsia, muttei vielä aikuisiakaan. Nyky-yhteiskunnan epävarmuus ja jatkuva yksilöllistyminen ovat tutkijoiden mukaan lisänneet nuorten aikuistumisen ongelmia. Nuoret kokevat yhä pahenevia identiteettiongelmia ja ajautuvat helpommin ulkopuolisiksi monilta eri elämänalueilta.

2.1.2 Syrjäytymisprosessi

Syrjäytyminen voidaan ymmärtää eräänlaisena prosessina, jonka lopputulos on syrjääntyneisyyden tila (Taskinen 2001/a, 7). Erityisesti lasten ja nuorten kohdalla

syrjäytymisprosessi nousee tärkeään asemaan, sillä vaikka heidän kohdallaan ei voida puhua suoranaisesta syrjäytymisestä, syrjäytymisprosessi usein käynnistyy jo varhain lapsuudessa. Itse syrjääntyneisyyden tilan voidaan katsoa toteutuvan prosessin seurauksena yleensä vasta varhais-aikuisuudessa. Tässä prosessissa on kysymys myös yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden luomasta ympäristöstä, jossa ihminen elää ja jonka aiheuttamia ongelmia hän yrittää parhaansa mukaan ratkaista (Jyrkämä 1986, 37–41).

Syrjäytymisprosessi etenee seuraavien vaiheiden kautta (Takala 1992, 38; ks. myös Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996):

- 1) vaikeudet kotona, koulussa tai sosiaalisessa toimintaympäristössä
- 2) koulun alisuorittaminen tai keskeyttäminen (kouluallergia)
- 3) huono työmarkkina-asema
- 4) täydellinen syrjäytyminen (esim. alkoholisoituminen tai kriminalisoituminen)
- 5) laitostuminen tai eristyminen yhteiskunnasta

Tärkeimmäksi vaiheeksi Takala (1992, 161) katsoo perheen ja lähiyhteisön tuen alkaen jo ennen kouluikää. Jos lapsen lähiyhteisö murenee, seurauksena on sosiaalisen tuen ja kontrollin heikkeneminen. Tämä vaikuttaa vahvasti muiden syrjäytymisen osa-alueiden kuten koulutuksen ja työelämän onnistumiseen.

Kodista ammennetut valmiudet ja asenteet vaikuttavat siihen, kuinka lapsi sopeutuu kouluun ja pärjää siellä. Tutkimuksissa on havaittu, että koulu ei kykene riittävästi tasoittamaan lasten perhetaustasta johtuvia eroja ja koulun kulttuuri suosii keskiluokkaisista perheistä tulevia lapsia. Koulutusuran ajauduttua sivuraiteelle, on sitä vaikea lähteä korjaamaan ja prosessi jatkuu usein kohti pistettä, jossa nuorella ei ole ammattia eikä sitä myöten työtäkään. Nuori tulee riippuvaiseksi yhteiskunnan etuisuuksista ja mahdollisesti ajautuu kohti viimeistä lopullista syrjäytyneisyyden tilaa, johon liittyvät usein erilaiset riippuvuudet, sairaudet, rikollisuus ja laitostuminen. (Jahnukainen & Järvinen 2001, 133–134; Kivinen & Toivola & Ahola 1988, 80-81.)

Jahnukainen ja Järvinen (2001, 133–136) kritisoivat prosessimallia sen deterministisyydestä. Heidän mukaansa malli antaa olettaa, että kun prosessi on käynnistynyt, ei sitä enää voi pysäyttää. Toisaalta se ei ota huomioon mahdollisuutta hypätä kyytiin kesken matkan, eli syrjäytymisen mahdollisuutta myös esimerkiksi pelkästään työttömyyden kautta. Jahnukainen ja Järvinen pitävät mallia kuitenkin erinomaisena vertailun välineenä empiiristä tutkimusta tehtäessä. Se on eräänlainen Weberin teorian mukainen ideaalityyppi, jota tutkija voi käyttää havainnollistaakseen muuten niin hallitsemattoman monimuotoista todellisuutta (Heiskala 2000, 50). Mallin avulla voidaan tarkastella erilaisia syrjäytymisen reittejä sekä tapoja, joilla prosessi on kyetty katkaisemaan (Jahnukainen & Järvinen 2001, 136). Omassa tutkimuksessani pyrin nimenomaan tarkastelemaan sitä, kuinka osallistuminen ohjattuun ja pitkäjänteiseen harrastukseen voi toimia tällaisena syrjäytymisprosessin katkaisevana tekijänä.

Syrjäytymisprosessin kautta ihminen ikään kuin joutuu verkkoon, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Syrjäytymisen ulottuvuuksina voidaan pitää koulutuksellista, työmarkkinallista, sosiaalista, vallankäytöllistä ja normatiivista ulottuvuutta. Näistä ulottuvuuksista ei useinkaan voida poimia syrjäytymiseen vain yhtä syytä, vaan ongelmat kietoutuvat toisiinsa. Syrjäytyessään koulutuksellisesti nuori ajautuu ulos myös työmarkkinoilta ja sosiaalisista verkostoista sekä yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Tätä kautta hän leimautuu poikkeavaksi ja ajautuu identiteetti-ongelmiin, ns. normatiiviseen syrjäytyneisyyteen, josta ei enää ole oikein ulospääsyä. (Takala 1992, 16; Jyrkämä 1986.)

2.2 Sosioemotionaalisen kehityksen riskit ja suojaavat tekijät

Useat syrjäytymistä käsittelevät kirjat ja artikkelit ikään kuin pyytelevät anteeksi johdannoissaan sitä, että ylipäätään käyttävät syrjäytymiskäsitettä. Syrjäytyminen koetaan käsitteenä liian kuluneeksi ja kaiken kattavaksi. Käsitteitä muutetaan pikkuhiljaa, tuodaan tilalle selkeämpiä ja ilmiöitä paremmin kuvaavia termejä. Näin on kenties käymässä vähitellen myös syrjäytymiskäsitteen kanssa. Lea Pulkkinen (esim. 2002a) käsittelee tutkimuksissaan syrjäytymisen yhtä osa-aluetta, lapsen sosioemotionaalisen kehityksen

uhkatekijöitä, mutta ei mainitse sanaa syrjäytyminen kertaakaan. Sen sijaan hän käyttää termejä *riskitekijät* ja *haavoittuvuus* sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä termejä *suojaavat tekijät* ja *voimavaratekijät*. Anna Rönkä (1999a; 1999b) käyttää samaa termistöä tutkimuksessaan, jossa hän on laajalla pitkäaikaista aineistolla selvittänyt sosiaaliseen selviytymiseen liittyvien ongelmien kasautumista lapsuudesta aikuisuuteen, kasautumisen syitä ja tapoja sekä niiden eroja naisten ja miesten välillä. Koska mielestäni Pulkkisen ja Röngän käyttämät käsitteet kuvaavat hyvin käsittelemääni aihealuetta, otan ne käyttöön tutkimukseeni syrjäytymiskäsitteen rinnalle.

Kielteisesti lapsen elämään vaikuttavat tekijät ovat *riskitekijöitä*. Ne voivat olla joko lapsen ympäristössä olevia tekijöitä, kuten vanhempien alkoholismi, tai lapsen omiin fyysisiin ominaisuuksiin liittyviä tekijöitä, kuten keskittymisvaikeudet. Myös koulusopeutumiseen liittyvät vaikeudet ovat merkittävä kehityksen riskitekijä. *Haavoittuvuustekijöillä* tarkoitetaan alttiutta kielteisille vaikutuksille silloin, kun riskitekijöitä on muutenkin paljon. Lapsi on esimerkiksi haavoittuvampi kielteisille vaikutteille, jos hän tulee vaikeista kotioloista kuin jos hänellä on hyvät kotiolo. Haavoittuvuustekijällä on siis vain vähän vaikutusta silloin, jos ympäristön riskit ovat pienet, mutta suuri vaikutus silloin, kun riskien määrä kasvaa. Riskitekijällä sen sijaan on aina negatiivinen vaikutus lopputulokseen. (Pulkkinen 2002a, 15–16; Rönkä 1999b, 10.)

Käsitteellä *sosiaalinen selviytyminen* tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin ihminen onnistuu elämässään suoriutumaan ikävaiheensa kehitystehtävistä ja kuinka hyvin hän onnistuu sopeutumaan yhteiskunnan määrittelemiin normeihin. Rönkä (1999b, 20, 36) on tutkinut sosiaalisen selviytymisen ongelmien kasaantumista ja niihin liittyviä kehityskulkuja. Hänen tutkimiaan aikuisiän sosiaalisen selviytymisen ongelmia ovat mm. taloudelliset vaikeudet, heikot sosiaaliset suhteet ja alkoholin ongelmakäyttö. Tutkimusaineistona oli alun perin 369 jyvaskyläläisestä lapsesta 30 vuoden aikana kerätty aineisto. Röngän (1999a, 36; 1999b, 10) tutkimuksen tuloksena oli, että lapsuuden riskitekijät kasautuvat ja välittyvät aikuisuuteen. Aikaisempien vaikeuksien seuraukset muuttuvat myöhempien ongelmien syiksi. Kasautuminen on jaettavissa kolmeen väylään: Ulkoiseen väylään, joka

tarkoittaa ulkoisten olosuhteiden epäedullisuutta ja aikuisuudessa vaikeutta työelämässä ja sosiaalisissa suhteissa. Sisäinen kasautumisen väylä aiheuttaa epäonnistumisen tunnetta. Ja kolmas väylä, käyttäytymisen haavoittuvuus, viittaa käyttäytymistyyliin, kuten aggressiivisuuteen, jotka aiheuttavat ongelmia ympäristön kanssa. Röngän tapa nähdä sosiaalisen selviytymisen ongelmat pikku hiljaa kehämäisesti kasautuvana tapahtumaketjuna muistuttaa Takalan (1992) syrjäytymisen prosessimallia. Molemmat kiinnittävät huomiota siihen, että ongelmakäyttäytymiseen liittyy vaikeuksia monilla elämänalueilla ja että nämä ongelmat alkavat kasautua jo varhain lapsuudessa.

Monista riskitekijöistä huolimatta monet lapset näyttävät selviytyvän elämässään hyvin. On havaittu, että selviytymistä useiden riskitekijöiden keskellä on usein tukenut jokin *suojaava tekijä*. Tämä voi olla esimerkiksi isoäiti, joka on tukenut lasta alkoholisoituneiden vanhempien vaikutuksilta. Suojaava tekijä on tärkeässä roolissa, kun riskit ovat suuret, mutta sillä ei ole vaikutusta muussa tapauksessa. Näin esimerkiksi samaisen isoäidin merkitys ei olisi lapselle suojaavassa asemassa, jos lapsen kotiolot eivät muodostaisi mitään riskitekijää. Riskeiltä suojaavasta tekijästä *voimavaratekijä* eroaa siinä, että sen vaikutukset ovat myönteiset muista tekijöistä riippumatta. Voimavaratekijä on esimerkiksi hyvät kotiolot. Myös lapsen jokin fyysinen ominaisuus, kuten jokin selkeä lahjakkuus, jota lapsi voi käyttää hyväkseen elämässään, on voimavaratekijä. (Pulkkinen 2002a, 16.)

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään sitä, minkälaisia riskitekijöitä nuoret elämässään kohtaavat ja kuinka ohjattu harrastustoiminta voisi toimia suojaavana tekijänä torjumassa näiden riskitekijöiden vaikutusta. Tarkastelen myös sitä, kuinka lapsen on harrastuksen kautta mahdollista ottaa käyttöön sellaisia voimavaratekijöitä, jotka muuten jäisivät hyödyntämättä, ja kenties löytämättäkin.

3 Lapsen elämänpiirit kehityksen tukena ja uhkana

Akatemian professori Lea Pulkkinen on tehnyt paljon lasten ja perheiden arkeen keskittyvää tutkimusta. Hän jakaa lapsen elämänpiirit kolmeen artikkelissaan *Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina* (Pulkkinen 2002/a). Jokaisella näillä elämänpiirillä on oma tärkeä tehtävänsä lapsen elämässä. Koti antaa lapselle tunteen ”minulla on” ja tuo näin hänen elämäänsä tärkeät ihmissuhteet, turvallisuuden tunteen ja aineellisen hyvinvoinnin. Koulussa lapsi saa ”minä osaan” -kokemuksen oppimismahdollisuuksien kautta, ja yksityisen elämänpiirin avulla lapsi saa pohjan ”minä olen” -kokemukselle, joka on perustana elämän mielekkyydelle ja identiteetin rakennukselle. Parhaassa tapauksessa nämä elämänpiirit tukevat kukin omalla tavallaan lapsen sosioemotionaalista kehitystä. Ikävä kyllä niihin voi sisältyä myös erilaisia uhkia. (Pulkkinen 2002a, 14.) Seuraavassa käsittelem elämänpiirien mahdollisia riskitekijöitä ja voimavaratekijöitä Lea Pulkkinen ja muiden yksittäisistä aiheista tutkimuksia tehneiden tutkijoiden avustuksella.

3.1 Koti ja lähiympäristö

Perhe ja kodin lähiympäristön muodostama lähipiiri ovat avainasemassa tarkasteltaessa lapsen hyvinvointia ja kehitystä kohti tasapainoista aikuisuutta. Kotiympäristön, asuinalueen ja naapuruston piirteet vaikuttavat myös selvästi nuorten sosiaalisen käyttäytymisen kehitykseen. Suhteellinen köyhyys vaikuttaa lapseen kiertoteitse niin, että taloudellinen stressi vaikuttaa vanhemmuuteen heikentävästi lisäten vanhempien rankaisevuutta ja välinpitämättömyyttä lapsesta. (Pulkkinen 2002a, 18–21.) Köyhyys vaikuttaa selkeästi niin terveyteen kuin koulumenestykseenkin ja on näin syrjäytymisvaaraan liittyvä selkeä taustatekijä. Perheen lisäksi naapurustolla ja asuinalueella on erityisesti nuorille oma merkityksensä kehityksen osatekijänä.

Koska lapsi on jo pelkästään hengissä säilymisensä takia täysin riippuvainen vanhemmistaan, on koti ja lapsen ja vanhempien välinen vuorovaikutus kaiken elämän

perusta lapsen kannalta. Hengissä säilymisen turvaamisen lisäksi vanhemmat vaikuttavat kosketuksensa ja läsnäolonsa kautta monien muidenkin lapsen perustavanlaatuisien toimintojen, kuten lapsen hormoni- ja itsesäätelyjärjestelmän kehitykseen. On huomattu, että pienetkin vanhempien käytöksen piirteet vaikuttavat lapseen vuosien kasautumisen myötä vahvasti, niin negatiiviseen kuin positiiviseenkin suuntaan, toimista riippuen. (Pulkkinen 2002a, 16–17.)

Monen tutkijan yhteistyönä toteutettu, yli 30 vuotta jatkunut, Lapsesta aikuiseksi – tutkimus on tuonut esiin, että ns. lapsilähtöinen kasvatus ehkäisee selvästi lapsen joutumista syrjäytymiskiarteeseen ja on siis merkittävä voimavaratekijä lapsen elämässä. Lapsilähtöisellä kasvatuksella tarkoitetaan lapsen lämmintä suhdetta sekä äitiin että isään ja huolehtivaa suhtautumista lapseen emotionaalisen tuen antamisen ja rajojen asettamisen avulla. Sen sijaan ns. aikuiskeskeinen kasvatus, joka sisältää muun muassa välinpitämättömyyttä ja mielivaltaista suhtautumista lapsen tarpeisiin ja vähäistä kanssakäymistä lapsen kanssa, on selvä riskitekijä lapsen elämässä. Muita tunnettuja riskitekijöitä ovat mm. väkivallan kohtaaminen perheen sisällä, perheen taloudellinen stressi ja vanhempien avioero. (Pulkkinen 2002a, 17–18.)

On myös saatu tutkimustietoa siitä, että enemmän kuin vanhempien persoonallisuuden piirteet lapsen hyvinvointiin vaikuttavat perheen koko, talouden rakenne ja vanhempien työmäärä. Näin vanhempien lapsiinsa kohdistama energiamäärä on suorassa suhteessa lasten hyvinvointiin. Suomessa lapset viettävät tutkimusten mukaan yksin aikaa enemmän kuin missään muussa maassa. Tähän on syynä vanhempien ajan puutteen lisäksi lasten kaupunkiympäristössä kokema lähipiirin kaventuminen niin, ettei siihen enää kuulu muita tärkeitä aikuisia, kuten naapureita tai muita sukulaisia, joiden puoleen kääntyä (Taskinen 2001b, 52-54).

Naapuruston vaikutus lapseen ilmenee epävirallisen sosiaalisen kontrollin kautta. Kun tämä kontrolli on vahvaa, osoittaa se korkeaa yhteisöpsykyä. Tällöin aikuiset huolehtivat yhdessä asuinalueen asioista ja muiden ihmisten hyvinvoinnista ja puuttuvat

helposti esimerkiksi toisten lasten normien vastaiseen toimintaan. Usein kuitenkin köyhillä ja epävakailta asuinalueilla, joilla ihmisten vaihtuvuus on suurta, on myös alhainen yhteisöpsyvyys ja naapurustolla on selvästi haitallinen vaikutus lapsiin. Toisaalta esimerkiksi lapsilähtöisen kasvatuksen on todettu toimivan niin vahvana voimavaratekijänä, että se suojaa hyvin myös esimerkiksi naapuruston riskitekijöiltä. (Pulkkinen 2002a, 18–21)

Koska nuoret viettävät asuinalueellaan enemmän aikaa kuin aikuiset, on omalla asuinalueella katsottu olevan nuorille enemmän merkitystä. Yhteisöpsyvyyden merkityksen ohella asuinalueen vaikutuksia voi olla monenlaisia: Muilta lähiympäristön nuorilta tarttuvat ajatustavat ja käyttäytymismallit, alueen aikuiset muodostavat erilaisia roolimalleja, työ- ja harrastusmahdollisuudet ovat eri asuinalueilla erilaisia, kuten myös alueen lähikoulut ja nuorisotoiminta (Turtiainen & Kauppinen 2004, 117).

Lähiöiden ongelmia käsiteltäessä erottuvat nuoret usein omaksi ongelmaryhmäkseen. Nuoret ovatkin lähiössä usein ikäluokkana muihin asuinalueisiin verrattuna ylliedustettuna ja tämä koetaan monella tapaa ongelmalliseksi. Nuoret tarvitsevat palveluja, mikä harmittaa päättäjiä, ja kun vuokrakerrostalovaltaisiin lähiöihin pakkautuvat usein sosiaalisin perustein valikoituneet perheet, näyttää ongelmakimppu valmiiksi kasatulta. (Roivainen 1998, 66.) Lähiössä kasvaneiden muisteloita lukiessa toistuu usein sama kaava: lapsuuden kauniit muistot hauskoista leikeistä, kun lähialueella saattoi asua kymmeniä samanikäisiä lapsia ja kerrostalojen takaa avautui avara metsien ja peltojen maisema, vaihtuvat tummempiin väreihin lapsuuden vaihtuessa nuoruusvuosiin. Suurimpana ongelmana nousee usein esille se, että nuorille lähiö ei tarjoa kokoontumispaikkoja ja niinpä toiminta alkaa usein mennä väärille raiteille, kuten päihteiden käyttöön ja rötöstelyyn (Roivainen 1998, 66). Myöskään lähiöiden tarjoamat aikuismallit eivät välttämättä ole parhaita mahdollisia. Kun elämänpiirin tutut aikuiset ovat aina eläneet toimeentulotuen varassa, saattaa se nuorellekin tuntua luonnollisimmalta vaihtoehdolta.

3.2 Koulu

Koulu on toisille innostuksen, toisille ahdistuksen paikka. Toisille koulu merkitsee oman identiteetin toteuttamista ja kehittämistä, toisille taas koulu on pikemminkin identiteetin uhkatekijä, josta pyritään selviämään mahdollisimman vähin vaurioin (Kivinen & Kivirauma 1985, 91). Se, minkälainen koulutie oppilaalle lopulta muodostuu, on monien tekijöiden tulosta. Näistä tekijöistä otan seuraavassa esiin opettajan kasvatuksellisen tyylin ja oppilaan kotitaustan.

Opettajan kasvatuksellinen tyyli vaikuttaa erityisesti ensimmäisellä luokalla ja erityisesti poikiin. Pulkkinen (2002a, 21–22) viittaa Kellam & työryhmän amerikkalaisissa kouluissa tekemään tutkimukseen, jonka tulos on, että heikot valmiudet omaava opettaja helposti toiminnallaan lisää erityisesti poikien aggressiivista käyttäytymistä ja vaikutukset saattavat yltää pitkälle tulevaisuuteen. Toisaalta saman tutkimuksen myönteinen tulos oli, että taitava opettaja kykenee myös muuttamaan oppilaan käytöstä myönteiseen suuntaan. Ymmärtäväinen opettaja voi toimia lapsen elämässä myös suojaavana tekijänä (Pulkkinen 2002b, 22). Opettajan kasvatustyyllillä on siis merkitystä niin hyvässä kuin pahassakin.

Oppilaan kotitausta on kuitenkin kenties merkittävimmissä asemassa pohdittaessa oppilaan koulumenestystä ja -viihtyvyyttä. Sen voi päätellä monista eri tutkimuksista, joiden mukaan älykkyys ei välttämättä suoraan johda koulumenestykseen vaan paremman ennusteen antaa keski- tai yläluokkainen kotitausta. OECD:n tekemien tutkimusten (vuosina 1971 ja 1984) mukaan alempien sosioekonomisten ryhmien lasten koulusaavutukset ovat heidän kyvyistään tai älykkyystään riippumatta heikompia kuin keski- tai yläluokan lasten saavutukset (Kivinen & Toivola & Ahola 1988, 80; Silvennoinen 1992, 258). Ylemmistä sosiaaliluokista tulevien oppilaiden on muita helpompi omaksua koulun edellyttämät tavat, koulun kulttuuri ja kieli sekä oikea suhtautuminen opetukseen (Kivinen & Kivirauma 1985, 87-88.) Kauppinen (2006, 77–78) on tutkinut nuorten suorittamien keskiasteen tutkintojen suhdetta kotitaustaan ja asuinalueeseen Helsingissä. Hän päätyi tulokseen, jonka mukaan perhetaustalla on erittäin

suuri merkitys sille, suorittaako nuori jonkin keskiasteen tutkinnon vai ei. Asuinalue ei vaikuttanut tutkinnon suorittamiseen sinänsä, mutta vaikutus näkyi siinä, minkä tasoisen tutkinnon nuori suoritti.

Artikkeleissaan Anundi (1996), Silvennoinen (1992) ja Kivinen & Kivirauma (1985) ottavat esiin koulun syrjäyttävät mekanismit. Syrjäytyminen ei olekaan välttämättä kiinni vain yksilön huonoudesta tai heikosta kotitaustasta, vaan taustatekijänä voidaan pitää myös koulua, joka ei ole kyennyt vastaamaan kaikkien "asiakkaidensa" erilaisiin tarpeisiin (Anundi 1996, 70-72). Koulun "sivistämistehtävä" tarkoittaa oppilaiden sosiaalistamista keskiluokkaisiin arvoihin ja käyttäytymismalleihin. Tämä on ikään kuin ääneen lausumaton itsestäänselvyys. Usein koulun ja kodin kulttuurit ovat erilaisia ja koululla ei ole mahdollisuuksia sille annetussa sivistämistehtävässä. Näin koulu itse asiassa sosiaalistaa osan oppilaistaan epäonnistumaan. Koulun tehtävä on jakaa oppilaat eri tehtäviin: arvostetuille ja vähemmän arvostetuille paikoille. Sosialisatiotehtävän onnistumisen kannalta on tärkeää, että koulun suorittaman arvioinnin ja valikoinnin legitimitettä ei kyseenalaisteta, eli kyvykkyys, jota koulu mittaa on itsestään selvästi oikeanlaista. Käytännössä koulutus on jatkuvaa kilpailua ja toistuvia "vapaita valintoja", joissa osaa oppilaista palkitaan jatkuvasti ja osa osoitetaan kyvyttömiksi joko tyhmyyden, laiskuuden tms. syyn vuoksi. Kyvykkyudesta tai huono-osaisuudesta tulee yksilön ominaisuus, joka vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen ja saa huono-osaistumisprosessit näyttämään yksilöiden omista puutteista johtuviksi. (Silvennoinen 1992, 258-259.)

Lähteenmaa (2001) tuo esiin tutkimuksensa kautta nousseen huolenaiheen opettajien syrjivästä käytöksestä huonoista kotioloista tulevia lapsia kohtaan. Lähteenmaan mukaan useista yhteyksistä on käynyt ilmi, että erityisesti niille lapsille, joiden vanhemmat kärsivät elämänhallinnallisista ongelmista, saatetaan sanoa pienestä pitäen opettajien taholta, että ”sinusta ei tule mitään” tai jopa ”sinä et ole mitään.” Erilaisissa nuorisoprojekteissa on huomattu, että syrjäytymisuhan alle joutuneet nuoret ovat lähes poikkeuksetta kärsineet erittäin kielteisistä koulukokemuksista.

3.3 Yksityinen elämämpiiri

Yksityinen elämämpiiri voidaan jakaa järjestettyyn toimintaan, eli organisoituun harrastustoimintaan osallistumiseen ja järjestämättömään vapaa-aikaan, joka sisältää mm. kavereiden kanssa oleskelun, videoiden katsomisen ja omaehtoisen harrastamisen. Samanikäisten tovereiden seura on nuorille tärkeää. Ystävien kautta nuoren on mahdollista muodostaa omaa identiteettiään eri tavoin kuin aikuisen seurassa. Toisaalta samanikäiset toverit eivät voi korvata aikuisen emotionaalista tukea. Myös arvojen ja normien oppiminen vaatii aikuisen tukea. Nuorten ryhmät, jotka toimivat ilman aikuisen valvontaa ovat alttiita ajattelemattomalle toiminnalle kypsyttömyytensä takia, sillä vastuunoton opetteluun tarvitaan aikuisen ohjaajan panosta. Toveripiirillä on selvä vaikutus lapsen jokapäiväiseen käyttäytymiseen. Kodin vaikutus on kuitenkin pitkäkestoisempi, sillä koti vaikuttaa lapsen arvoperustaan. Myös se, millaiseen toveripiiriin lapsi etsiytyy, on usein lähtöisin jo kodin vaikutteista. Kuitenkin alttiutta toverien vaikutuksille ja ongelmakäyttäytymiseen lisää lasten ja vanhempien vähäinen kontakti ja lasten yksinään viettämät pitkät iltapäivät. (Pulkkinen 2002a, 24-25; Pulkkinen 2002b, 232-234.)

Vesa Keskinen (2001) on tutkinut laajasti nuorten (10–18 v.) vapaa-ajan käyttöä Helsingissä keväällä 2000. Tutkimuksessa selvitettiin myös nuorten ystäviensä kanssa viettämän ajan määrää. Nuoret viettävät selvästi enemmän vapaa-aikaansa kavereidensa kuin perheensä kanssa. 70 % vastanneista viettää päivittäin kavereidensa kanssa yli 3 tuntia päivässä. Ydinperheessä kavereiden kanssa vietetty aika on kuitenkin merkittävästi pienempi kuin yksinhuoltaja- tai uusperheessä.

Harrastuksissa ja vapaa-ajalla nuori oppii vapaaehtoisesti elämäntaitojaan liittyviä taitoja, joita koulu ei joko opeta tai joiden oppimista ei koulussa pidetä tärkeänä. Näitä taitoja ovat erilaiset harrastuksiin liittyvät tekniset taidot, sosiaaliset vuorovaikutustaidot, itsenäistyminen sekä itsevarmuuden kasvaminen. Myös arvomaailma kehittyy harrastusten kautta kehittäen avarakatseisuutta ja suvaitsevaisuutta. Harrastuksista on kehittynyt keskeinen "kasvattaja" koulun ja vanhempien rinnalle. (Aittola 1998, 180–181.)

Seuraavassa osiossa syvennyn tarkemmin ohjattuun harrastustoimintaan ja sen suojaaviin ominaisuuksiin.

4 Harrastaminen ja syrjäytymisen ehkäisy

Harrastamista pidetään nykyään yleisesti tärkeänä osana hyvää elämää. Kun ihmisiltä tiedustellaan hyvän elämän tunnusmerkkejä, nousee mielekäs harrastus esiin hyvän terveydentilan, perhe- ja ystävyysuhteiden ja työpaikan ohessa. Toisaalta käänteisesti harrastamattomuutta pidetään etenkin nuorten keskuudessa huolenaiheena, johon on syytä kiinnittää huomiota. Yleisesti ajatellaan, että järjestämätön vapaa-aika voi johtaa nuoren huonoille teille. Seuraavaksi esittelen ensin tarkemmin erillisinä aiheinaan ohjattua harrastustoimintaa ja syrjäytymisen ehkäisyä. Tämän jälkeen yhdistän aiheet tutkien sitä, kuinka harrastuksilla on eri tutkimuksissa esitetty olevan syrjäytymistä ehkäiseviä piirteitä ja vaikutuksia.

4.1 Harrastaminen

Harrastusta voidaan kuvailla vapaa-ajan toiminnaksi, jota harrastaja tekee mielellään ja suhteellisen usein. Harrastus voi olla hyvinkin vapaamuotoista ja itsenäistä, jolloin harrastaja voi itse päättää, mitä tekee ja milloin, tai tarkkaan organisoitua toimintaa, jossa harrastajan on toimittava tietyn ohjelman mukaan ilman omaa vapautta päättää toiminnan muotoa ja ajankohtaa. Toiminnan voidaan katsoa olevan useimmiten sitä vähemmän vapaata, mitä päämääräsuuntautuneemmaksi harrastus muuttuu. (Metsämuuronen 1995.)

Harrastaminen voidaan jakaa omaehtoiseen ja ohjattuun harrastamiseen. Omaehtoista harrastamista voi itse kukin tehdä koska tahansa ja se on täysin vapaamuotoista, itse harrastajan ohjailtavissa. Ohjatussa harrastuksessa on mukana toimintaa kontrolloiva

ohjaaja ja useimmiten jokin harrastusryhmä, jonka sisällä toiminta tapahtuu. Omassa tutkimuksessani keskityn ohjattuun harrastustoimintaan.

4.1.1 Nuorten harrastaminen lukuina

Vesa Keskinen (2001) Helsingissä vuonna 2000 toteuttaman tutkimuksen mukaan nuorilla (10–18 -vuotiaat) on paljon harrastuksia ja he kokevat yleisesti elämänsä kiireiseksi. Niin sanottuja luovia harrastuksia, kuten piirtäminen, musiikin soitto, valokuvaus, kirjoittaminen, teatteri jne. oli viikoittain harrastettuna tytöillä keskimäärin 2,4, pojilla 1,5 eri lajia, nuoremmilla enemmän kuin vanhemmilla. Liikunnallisia harrastuksia vähintään kerran viikossa harrastettuna vastaajilla oli keskimäärin 4,7. Eri harrastuksia kyselyn mukaan on siis nuorilla keskimäärin hyvinkin paljon, tytöillä keskimäärin noin 7 eri lajia, pojilla 6. Tässä on hyvä muistaa, että harrastamisella ei tarkoiteta välttämättä järjestettyä toimintaa, vaan myös omaehtoista jonkin asian parissa puuhastelua.

Nuorten Akatemian ja Nuoren Suomen (2004) teettämä harrastuskysely tehtiin eri puolilla Suomea asuville yhdeksäsluokkalaisille nuorille. Kyselyssä 92 % ilmoittaa harrastavansa jotain. Suosituimmat harrastukset ovat omatoiminen liikunta (62 %), liikunta urheiluseurassa (40 %), lukeminen/kirjoittaminen (28 %), tietokoneharrastukset (25 %) ja musiikkiharrastukset (23 %).

Mahdollisuus harrastamiseen ei jakaudu tasaisesti nuorten kesken. Nuorten Akatemian ja Nuoren Suomen (2004) kyselyssä 8 % vastaajista ilmoittaa, ettei harrasta mitään. Tärkeimpiä syitä harrastamattomuuteen ovat rahan ja ajan puute ja kyyditysongelmat. Keskinen (2001) kyselyssä varallisuus näkyi harrastuneisuudessa niin, että varakkaammista oloista tulevat harrastivat useampaa lajia kuin köyhemmät. Erityisesti yksinhuoltajaperheissä korostuivat taloudelliset syyt. Liikuntaa harrastamattomia oli Keskinen kyselyssä 6 %, kaikki yli 14-vuotiaita. Näiden kohdalla oli elämän muilla osioilla havaittavissa indikaattoreita, jotka viittaavat syrjäytymisvaaraan, mm. koulunkäynti ei kiinnosta, tupakointia, päihteiden käyttöä ja perheen huonommat taloudelliset lähtökohdat.

Susanna Suortin (1994, 88) tekemän tutkimuksen mukaan 6 % nuorista ei harrasta mitään ja nämä harrastamattomat myös menestyvät koulussa selkeästi huonommin kuin harrastavat nuoret. Nämä nuoret, kuten myös Keski-Suomen tutkimuksen nuoret liikkumattomat, viettivät kuitenkin paljon aikaa ystäviensä seurassa, joten he eivät olleet täysin passiivisia. Ongelmallista saattaakin olla se, mihin he joukkona kaiken joutilaan energiansa suuntaavat. Nuoret jakaantuvatkin ilmeisesti koulussa menestyviin ja vapaa-ajallaankin aktiivisiin hyväosaisiin, joilla saattaa olla elämä jopa liiankin täynnä tekemistä ja järjestettyä toimintaa, sekä huonompiosaisiin, jotka eivät menesty koulussa eivätkä harrasta vapaa-ajallaan mitään.

4.1.2 Harrastustoiminta Suomessa ja maailmalla

Taskisen (2001b, 52) mukaan lapset viettävät Suomessa yksin aikaa enemmän kuin missään muussa maailman maassa. Tämän on katsottu olevan yhtenä syynä Suomessa tutkimusten mukaan koko ajan lisääntyvään lasten ja nuorten pahoinvointiin (ks. mm. Pulkkinen 2002b; Jallinoja 2004). Myös kansainvälisissä vertailuissa Suomi jää muista jälkeen mitattaessa nuorten henkistä hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä. Koulun viihtyvyysoongelmiin on yleisesti otettu runsaastikin kantaa, mutta on mielenkiintoista tarkastella myös sitä, minkälaisia eroja eri maiden välillä on nuorten vapaa-ajantoiminnan järjestämisessä. Miksi muiden maiden lapset ja nuoret eivät kärsi yksinäisistä iltapäivistä ja voiko sillä olla yhteyttä heidän hyvinvointiinsa?

Useimmissa maailman maissa on edelleen vallalla systeemi, jossa koulusta kotiin palaavia lapsia odottaa kotona äiti. Kuitenkin niissäkin maissa, joissa naisten työssäkäynti on yleistä, on kehitetty systeemejä yksinäisten lasten varalle. Esimerkiksi Iso-Britanniassa ja USA:ssa alle 12-vuotiaan lapsen jättäminen yksin on jopa laissa kielletty, mikä aiheuttaa tarpeen järjestää ohjattua toimintaa. Molemmissa maissa lasten ohjattu harrastustoiminta on kytketty osaksi koulupäivää, jolloin harrastukset ovat myös yhtäläisesti kaikkien saavutettavissa. Ruotsissa taas koulupäivät ovat lyhyitä niin kuin Suomessakin, mutta koulun ohessa toimii vapaa-ajan keskuksia, joissa toimintaa järjestetään aina silloin, kun

vanhemmat ovat työssä. Tämä tarkoittaa sitä, että keskuksat ovat tarvittaessa avoinna myös iltamyöhällä ja loma-aikoina. (Pulkinen 2002b, 27.)

Useimmissa maissa ei siis ole Suomen kaltaista tilannetta, jossa lapset ja nuoret viettäisivät niin pitkiä aikoja yksinään, vaan ohjattua harrastustoimintaa järjestetään aktiivisesti kaikille halukkaille. Suomessa ohjattu harrastustoiminta keskittyy pääasiassa nuorisjärjestöille, kuten Nuorelle Suomelle, Suomen partiolaisille ja erilaisille poliittisille nuorisjärjestöille. Yhä enemmän mukaan toimintaa järjestämään on tullut myös yksityisiä kouluja, jotka tarjoavat lapsille ja nuorille harrastuksia musiikista tanssiin ja kuvataiteista eri liikuntalajeihin. Kunnat ja valtio usein tukevat harrastusten järjestämistä, mutta vain sen verran, että harrastajalle jää maksettavaksi harrastuksesta riippuen harrastusmaksua noin 100 euroa – 500 euroa /lukukausi. Ilmaisia tai hyvin edullisia harrastusmahdollisuuksia on harvassa. Harrastusten suhteen suomalaiset lapset ovat siis keskenään eriarvoisemmassa asemassa kuin monet länsimaiset vertaisensa.

4.2 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Seuraavassa kappaleessa esittelen eri tutkijoiden yleisiä syrjäytymisen ehkäisyyn pyrkiviä pohdintoja ja tutkimustuloksia. Sen jälkeen tiivistän näkökulmaa harrastamisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn yhdistämiseen ja esittelen siihen liittyviä aikaisempia tutkimuksia.

4.2.1 Ennaltaehkäisy vai korjaavat toimet?

Jahnukainen ja Järvinen (2001, 137–138) korostavat syrjäytymiskehityksen katkaisemisessa niin sanottua primaaripreventiota. Heidän mukaansa tärkeintä olisi kartoittaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen elämän ongelmatekijöitä, joista voi tulla myöhemmin syrjäytymistä aiheuttavia riskitekijöitä. Kun näihin ongelmiin puututaan varhain, on se heidän mukaansa parasta syrjäytymisen ehkäisyä. Sikäli tämä on näkymätöntä työtä, että kun se tehdään hyvin, ei ongelmia synny. Korjaava puuttuminen

eli niin sanotut sekundaaripreventio-ohjelmat saavatkin osakseen enemmän huomiota, sillä kun ongelmat on yleisesti havaittu, on helpompi osoittaa ohjelman olleen tuloksellinen kuin jos ongelmat poistetaan ennen kuin ne ovat syntyneetkään. Erilaiset nuorten pajaprojektit ovat korjaavaa toimintaa, johon tutkijat suhtautuvat ilmeisellä kriittisyydellä. Heidän mukaansa (emt. 131–132) projekteja ruvettiin perustamaan joka kylään EU:hun liittymisen myötä, kun tarjolla oli Euroopan sosiaalirahaston jakamaa, nuorisoprojektien perustamiseen suunnattua rahaa. ”Syrjäytyneitä nuoria kyllä löytyi kun kerran rahaa oli tarjolla” (emt. 131.)

Suurimpana ongelmana näiden projektien kohdalla tutkijat näkevät niiden lyhytaikaisuuden. Harvan syrjäytymisuhan alla elävän nuoren ongelmat poistuvat lyhyen projektin aikana ja sen vuoksi yhden projektin perustaminen synnyttää tarpeen perustaa yhä vain uusia. Tärkeämpää olisi parantaa kunnan peruspalveluja, jolloin myös toiminnan aikana kehittynyt tietotaito voidaan siirtää eteenpäin sen sijaan että se häviäisi projektin päättymisen myötä taivaan tuuliin. Tutkijat pitävät projektien ongelmana myös hankaluutta kohdistaa energia oikeasti syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja tällaiseen projektiin osallistumisen leimaavuutta nuoren kannalta. (emt. 132.) Tutkijat painottavatkin sitä, että tärkeätä olisi koko ikäluokkaan kohdistuva tarpeeksi varhainen perushoito, joka sisältyy kunnan peruspalveluihin. He eivät kannata lasten leimaamista syrjäytymisvaarassa oleviin, sillä se saattaa heidän mukaansa olla liian helposti itseään toteuttava ennuste. (emt. 137.)

4.2.2 Sosiaalinen tuki ja elämänhallinnan taidot

Liisa Talvitie (2003) on pro gradu -tutkimuksessaan haastatellut syrjäytymiskiarteeseen joutuneita nuoria, jotka ovat sittemmin saaneet uudelleen elämästä kiinni. Talvitie päätyi tulokseen, että syrjäytymisvaaraan joutumiseen liittyvät eniten seuraavat tekijät: aikuistumisen tukena toimivan ja läsnä olevan aikuisen puute, elämänhallinnan tunteen puute ja kyvyttömyys itseilmaisuun. Syrjäytymisestä ulospääsyyn auttoivat haastattelujen perusteella välittävä aikuinen ja vuorovaikutus nuoren ja aikuisen välillä; aikuinen, joka ohjaa nuoren elämän ja ajattelun oikeille raiteille, antaa lapsen olla rauhassa lapsi, eikä

kasaa päälle aikuisten ongelmia. Elämänhallinnan oppiminen ja aikuinen, joka siihen ohjaa ja on tarpeeksi läsnä ja käytettävissä olivat päätulokset syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja syrjäytymiskierteestä ulospääsemiseksi.

Tutkimuksessa, jossa selvitettiin nuorten valikoitumista kouluttamattomiksi työttömiksi, pohditaan tämänkaltaisen trendin ennaltaehkäiseviä toimia. Tutkijat toteavat, että nuoret usein kärsivät kotitaustansa aiheuttamasta koulusopeutumattomuudesta, joka johtaa myöhemmin työttömyyteen (vrt. syrjäytymisprosessi-malli). Nuorilla on kuitenkin työttömyyden lisäksi ongelmia myös yleisessä elämänhallinnassa ja siksi pelkät työvoimahallinnon tarjoamat tukitoimet eivät riitä. Tutkijat kehottavat yhteiskuntaa toimimaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa heikompien tukemiseksi ja rakentamaan heille toimivat ”turvaverkot”. Niiden avulla olisi mahdollista ehkäistä näihin nuoriin liian kovana kohdistuvaa karsintaa ja nimeämistä eli sitä monimuotoista syrjintää, joka tekee heistä kouluongelmaisiksi ja myöhemmin syrjäytyneitä. (Kivinen, Toivola, Ahola 1988, 90–91.)

Salme Ahlström (2001) korostaa syrjäytymistä ehkäisevässä työssä ryhmässä muiden lasten kanssa syntynyttä sosiaalista pääomaa: ystävyyttä, luottamusta, suosiota, joita ei voi muilla avuilla korvata. Näiden avulla lapsi voi osoittaa sosiaalista pätevyyttä ja selvitä vahvempana eteenpäin. Ahlström viittaa ryhmistä puhuessaan kouluihin ja päiväkoteihin, mutta mielestäni yhtä lailla sosiaalista pääomaa voi kerätä harrastusryhmissä ja monille koulussa huonommin pärjäävälle se saattaisikin olla koulua parempi paikka menestyksellisten suhteiden luomiseen.

4.3 Harrastaminen suojaavana tekijänä

Kun lapsen elämänpiireihin liittyy useita lapsen kehitykseen negatiivisesti vaikuttavia riskitekijöitä, nousevat suojaavat tekijät erityisen tärkeään asemaan. Röngän (1999b, 12) mukaan riskitekijät ja suojaavat tekijät vetävät nuorta myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. ”Tulevan selviytymisen kannalta yksilön elämäntilanne kokonaisuutena ratkaisee kehityksen suunnan. Olennaista on - - tasapaino syrjäytymisen voimien ja vastavoimien

välillä.” (Rönkä 1999b, 12). Rönkän mukaan valvottu harrastustoiminta on yksi niistä tavoista, jonka avulla voidaan estää negatiivisten ulkoisten tapahtumaketjujen muodostumista. Sisäisten kasautumisväylien estäminen vaatii itsetunnon tukemista erityisesti luottamuksellisten ihmissuhteiden ja onnistumisten elämysten muodossa, joita voi kehittää harrastuksissa. Käyttäytymisen haavoittuvuutta, eli esimerkiksi aggressiivisuutta, voidaan estää tukemalla lapsen yksilöllisiä tarpeita tarjoamalla lapsille tekemistä, jossa he voivat kanavoida jännityksen kaipuunsa sopivalla tavalla. (Rönkä 1999a, 36–37; 1999b, 14.)

Pulkkinen (2002b, 25) jakaa rakentavaan toimintaan osallistumisen hyödyt viiteen kohtaan. Harrastustoiminta

- antaa tilaisuuden harjoitella ja oppia sosiaalisia, fyysisiä ja älyllisiä taitoja
- kehittää yhteisöä tukevia arvoja ja asenteita ja tukee nuoren käsitystä itsestään yhteisöönsä vaikuttavana tekijänä
- lisää tunnetta kuulumisesta muiden yhteyteen
- luo muista nuorista ja aikuisista koostuvia tukiverkkoja, joista voi olla apua myös tulevaisuudessa
- antaa tilaisuuden kohdata ja käsitellä haasteita

Kansainvälisten tutkimustulosten mukaan koulun opetussuunnitelman ulkopuoliseen toimintaan osallistumisella on positiivinen yhteys lapsen myöhempään menestykseen tämän koulutus- ja työuralla. Kerhotoimintaan osallistumisen on havaittu myös suojaavan rikolliselta toiminnalta ja muulta riskikäyttäytymiseltä. Harrastustoiminnan suojaava vaikutus on Pulkkinen mukaan erityisen suuri, kun lapsen elämässä on paljon riskitekijöitä, kuten vanhempien heikko sosiaalinen asema, huono koulumenestys ja aggressiivisuutena ilmenevä sosiaalisten taitojen heikkous. (Pulkkinen 2002a, 25.) Suojaava merkitys on luonnollisesti suuri juuri heille siksi, että heiltä puuttuu nimenomaan niitä taitoja ja tukiverkkoja, joita harrastuksilla on mahdollista korvata. Myös Takala (1992, 34) sitoo harrastamisen yhteen koulumenestyksen kanssa. Hän katsoo, että harrastamattomuus on yhteydessä kouluallergiaan yhtenä sen merkittävistä osasyistä. Harrastamattomuus lisää flegmaattisuutta ja yleistä haluttomuutta toimintaan. Takalan määrittelemät kouluallergian

piirteet ovat monin tavoin yhteneviä sen kanssa, mitä Pulkkinen edellä tiivistä harrastusten hyödyiksi sikäli, että nimenomaan Pulkkinen mainitsemia tukimuotoja kouluallergiasta kärsivät kaipaisivat.

Mikä tahansa harrastaminen ei kuitenkaan toimi syrjäytymistä ehkäisevästi. Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan huonosti järjestetty harrastustoiminta voi vaikuttaa lapseen jopa pahemmin kuin täysi osallistumattomuus. Onkin tärkeää varmistaa, että harrastustoiminta järjestetään kunnolla, jottei potentiaalisena suojaavana tekijänä toimiva harrastus muutu lapsen elämän riskitekijäksi. (Pulkkinen 2002b, 237–238.)

4.4 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta

Kuten aiemmassa kappaleessa kävi ilmi, on Suomi melko erityinen tapaus ohjatun harrastustoiminnan järjestämisen suhteen. Monissa muissa maissa ei ole kysymys siitä, etteivätkö kaikki lapset ja nuoret voisi osallistua ohjattuun toimintaan. Varsinkin niissä maissa, joista tutkimustietoa on helpoiten saatavilla, kuten Ruotsissa, Iso-Britanniassa ja USA:ssa, on vallalla järjestelmät, joissa kaikille on taattu oikeus ohjattuun toimintaan koulun ulkopuolella. Siksi ulkomaista tutkimustietoa aiheestani on vaikea löytää.

Myöskään Suomesta en ole löytänyt suoranaisesti aihettani koskevaa aiempaa tutkimusta. Nuorisotutkimusverkosto on kuitenkin tehnyt joitakin tutkimuksia erilaisista lyhytaikaisista nuorille suunnatuista projekteista, joiden päämääränä oli syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aktivointi. Tällaisia projekteja ovat mm. Mahis ja Elämyksien kautta ammattiin, joista tehtyjä tutkimuksia esittelen seuraavassa.

4.4.1 Mahis -projekti

Mahis on Nuorten Akatemian hanke, jossa nuoria pyritään aktivoimaan harrastusten pariin pienimuotoisten, nuorten itse ideoimien projektien kautta. Projekteja tuetaan RAY:n

varoista kutakin 500 eurolla ja jokaiselle ryhmälle taataan koulutettu aikuinen ohjaaja. Projektit kestävät puoli vuotta ja toiminta voi olla melkein mitä vain päihteettömän konsertin järjestämisestä yhteisen matkan organisointiin. Mahis aloitti toimintansa 1990-luvun lopulla ja toimii edelleen. Vuoden 2005 loppuun mennessä tukea oli annettu noin tuhannelle eri projektille. (Paakkunainen 2006.)

Mahiksessa pidetään tärkeänä toiminnan joustavuutta ja itsenäisyyttä. Se ei ole osa hyvinvointivaltion rakennetta eikä kuulu minkään nuorisjärjestön alaisuuteen. Siksi sen toivotaan saavuttavan sellaisia nuoria, jotka ovat jääneet aikaisemmin perinteisten toimintamallien ulkopuolelle. Tässä on arviointitutkimusten mukaan myös onnistuttu. Toiminnan epävirallisuus ja muuntautumiskyky houkuttelevat mukaan erilaisia syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja heidän ongelmiaan voidaan käsitellä luontevasti ilman nuorten leimautumista ongelmatapauksiksi. (Paakkunainen 2006, 8-19; Paakkunainen 2000.) Vaikka projektien toiminta on lyhytaikaista, säilyvät niissä muodostuneet verkostot yleensä projektin päättymisen jälkeenkin ja projektissa opittuja taitoja nuoret voivat hyödyntää myöhemminkin (emt. 160). Onnistumisen kannalta on ollut merkittävää, että nuoret ovat olleet itsenäisiä toimijoita, eikä suhde ohjaajaan ole ollut perinteisestä nuorisotyöstä tutun kontrollisuhteen sävyttämää (emt. 20).

Mahis-projektia voidaan pitää myös tervetulleena innovaationa perinteisten mallien joukossa. Paakkunaisen (2006, 24) mukaan Mahiksen kaltaisten toimintamallien kautta “virkavaltaisuus ja fakkiammattilaisuus vähenevät sosiaalityössä: toimijoiden on avauduttava yhteiskuntaan ja (tulos)vastuullisissa suhteissaan osoitettava työnsä merkitykset ja tulokset”. Mahis-toiminta on lyhytaikaista, mutta se edesauttaa luovien ratkaisujen jatkokehittelyä pysyvien rakenteiden sisällä.

Tärkeimpänä resurssina Mahis tarjosi Paakkunaisen (2006, 59–60) mukaan nuorille näiden kipeästi kaipaamaa aikuiskontaktia. Mahis-ohjaajien itsensä arvioiden mukaan nuoret hyötyivät projektista eniten seuraavilla alueilla: Mahis loi uutta uskoa vanhempiin, antoi eväitä elämän ongelmien ratkaisuun, toi uusia tärkeitä kaverisuhteita, loi järjestystä

elämään ja antoi tukea koulutukseen ja viranomaisyhteistyöhön. Paakkunaisen (2006, 166) mukaan:

Mahis rakentuu ryhädynamiikan, toisilleen avautumisen ja siihen sitouttavan itsekurin ja -luottamuksen ympärille. Mahis-ryhmä auttaa nuorta arkielämässä, laajemmissa elämänpyrkimyksissä, elämäntalinnan palautuksissa ja selvin päin olossa. Nuoret ovat saaneet ryhmissä toisen mahdollisuuden, jota muu toiminta ei ole ehtinyt tai osannut heille löytää. Monet empiiriset tiedot ja dokumentit näyttävät, että toiminnassa mukana olleilla on tapahtunut myönteisiä muutoksia elämän sisäisessä ja ulkoisessa hallinnassa: sosiaaliset ja koulutusmotivaatioon heijastuvat resurssit ja taidot näkyvät vuosiakin myöhemmin.

Paakkunainen siis uskoo tämänkaltaisen lyhytaikaisenkin harrastustoiminnan hyötyjen kantavan pitkälle. Hyödyt pohjautuvat muun muassa yhteisten tavoitteiden, ryhmähengen ja toimintaa tukeneen aikuisen luomiin positiivisiin vaikutuksiin. Tärkeää on uusi usko omiin mahdollisuuksiin osana muuta yhteiskuntaa. (Paakkunainen 2006, 166.)

4.4.2 Elämysten kautta ammattiin

Elämysten kautta ammattiin on projekti, joka pyrkii pysäyttämään nuorten syrjäytymisen. Projekti on suunnattu koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyneille 16–20-vuotiaille nuorille ja sen kesto on kuusi kuukautta. Projektissa tuetaan nuoria elämyspedagogiikan avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorille tarjotaan myönteisiä suoriutumisen kokemuksia ja seikkailun kautta kehitetään muun muassa sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja, selkeytetään minäkuvaa ja vahvistetaan itsetuntoa. Lisäksi pyritään ohjaamaan nuorten elämysvimmaa rakentaviin kohteisiin rikollisen toiminnan poistamiseksi. Elämyspedagogiikan ohessa nuoria tutustutetaan vierailukäyntien muodossa yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten virastoihin, oppilaitoksiin ja muihin elämäntalinnan kannalta merkittäviin paikkoihin ja kokeillaan yhdessä myös tavallisempia harrastuksia, kuten sählyä. (Lähtenmaa 2001.)

Lähtenmaan (2001) loppuarvioinnista käy ilmi, että projekti on ollut ansiokas. Projektin osallistujista 75 % on sen jälkeen päässyt joko työelämään tai opiskelemaan. Lähtenmaan katsoo, että tärkeimpiä projektin saavutuksia on sen edistämä myönteinen asenne yhteiskunnallisia toimijoita kohtaan. Osassa nuorista oli havaittavissa merkittävää

muutosta kohti elämänmyönteistä yleisasennetta, aikaisemman passiivis-flegmaattisen olotilan tilalle. Lisäksi projekti on kehittänyt osallistujiansa elämähallinnan taitoja muun muassa niin, että osallistujat ovat onnistuneet muuttamaan vuorokausirytmensä normaaliksi tyyliin aamulla ylös ja illalla nukkumaan. Päihteiden osalta Lähteenmaa kiittelee projektin realistista linjaa, jossa lievien huumeiden käyttöä ei kauhisteltu ja siksi ohjaajien vakava suhtautuminen projektin aikana ilmitulleeseen kovien huumeiden käyttöön tehosi käyttäjiin. Lähteenmaan mukaan huumeokeilut loppuivat ja hän uskoo valistuksen välillisesti pureen myös projektin ulkopuolisiin jengiläisiin, jotka saivat vaikutteensa osaksi projektiin osallistujilta. Lähteenmaan siteeraamien osallistujien kommentteista voi lukea kiitollisuutta siitä, että he ovat päässeet kokemaan jotakin niinkin hyvää elämässään ja se lienee todella, niin kuin Lähteenmaakin toteaa, tarpeeksi hyvä syy jatkaa projektin kaltaisia toimia syrjäytymisen kanssa painiskelevien nuorten auttamiseksi.

4.4.3 Yhteenvetoa tutkimusten tuloksista suhteessa omaan tutkimusongelmaani

Aikaisempien tutkimusten tuoma tieto erilaisten harrastusmahdollisuuksien tarjoamisesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseksi kohti parempaa elämää, on lupaavaa oman tutkimukseni kannalta. Sekä Mahis että Elämysten kautta ammattiin -projekti ovat pyrkineet tuomaan nuorten elämään merkityksellisiä kokemuksia, yhteisiä elämyksiä, ryhmätyötä, vastuullisia aikuisia ja ylipäättään kokemuksen siitä, että elämällä on heille kenties jotakin parempaa annettavaa kuin mihin he ovat tottuneet. Projektit ovat näiden keinojen turvin onnistuneet auttamaan nuoria eteenpäin. Molemmat projektit edustavat kuitenkin lyhytaikaisia, tiiviitä pyrähdyksiä nuorten elämään. Hetken aikaa nuoret voivat kokea kuuluvansa joukkoon ja saavansa tukea arvostamaltaan aikuiselta. Se hetki voi olla tärkeä käännettäessä elämän suuntaa kohti parempaa. Lisäksi molemmat projektit kohdistuvat erityisesti nuoriin, jotka ovat jo melko pahasti pudonneet raiteilta ja menettämäisillään toivonsa. Toiminta on selkeästi ns. sekundääristä, eli korjaavaa toimintaa.

Omassa tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan sitä, kuinka samankaltaisten keinojen käyttäminen pitkäjänteisesti ja aikaisemmassa vaiheessa sovellettuna voisi ennalta ehkäistä tämän raiteilta putoamisen jo paljon varhaisemmassa vaiheessa. Kyseessä olisi siis jossain määrin enemmän primaari, ennalta ehkäisevä toimintatapa. Lisäksi pitkäjänteisyyden olettaisi tehostavan niitä vaikutuksia, joita lyhytjänteisessäkin toiminnassa on saatu tuloksiksi. Jotta harrastus voisi saavuttaa nuoren elämässä suojaavan roolin, on toiminnan oltava tarpeeksi pitkäaikaista. Muuten se ei voi torjua tuellaan riskitekijöiden vaikutuksia.

5 Tutkittavat tapaukset: Icehearts ja Suvelan sirkus

Lähestyn tutkimusaiheittani tapaustutkimuksen keinoin. Pyrin kahden eri tapauksen kautta löytämään vastausta kysymykseen, kuinka ohjatun harrastuksen keinoin on mahdollista ennaltaehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tutkimani tapaukset on molemmat alun perin perustettu siksi, että ne voisivat tarjota huonompiosaisille lapsille sellaista tekemistä, joka tukisi heidän kasvuaan parempaan elämään. Tästä yhteisestä lähtökohdasta huolimatta harrastusorganisaatioiden tavat toteuttaa tavoitettaan ovat varsin erilaisia. Harrastuslajit ovat hyvin erilaiset, toiminnan kohderyhmät ovat erilaiset, myös esimerkiksi ohjaajan roolit eroavat toisistaan aika lailla. Tässä osiossa esittelen tutkittavat tapaukset. Lopuksi teen lyhyen vertailevan katsauksen niiden toimintaan syrjäytymistä ehkäisevässä työssä.

5.1 Suvelan sirkus

Suvelan sirkuksen perustamiseen liittyy vahvasti kaksi asiaa, jotka käyvät ilmi jo sen nimestä: Suvelan lähiö ja sirkuskoulu-harrastus. Suvelan lähiössä pitkään asunut paikallisaktiivi, Mikko Kiiro (tiedonanto 15.5.2005), sai Linnanmäen sirkuskoulun esitystä seuratessaan omien sanojensa mukaan ”eräänlaisen näyn, jonka mukaan parasta mitä

kylmässä ja toivottamassa lähiössä asuville Suvelan lapsille voisi tapahtua olisi, että he saisivat oman sirkuskoulun.” Tästä alkoi Suvelan sirkuksen taival, joka muutti monen Suvelan lähiön lapsen elämän.

Esittelen seuraavassa ensin lähtökohdat, jotka olivat perustamisen taustalla, eli Suvelan lähiön ja sirkuskoulun harrastuksena. Sirkuskoulu-harrastus on sen verran vähän tunnettu, että koen, että se vaatii oman esittelynsä. Lähiö ja sirkuskoulu tarkastelujen jälkeen esittelen tiiviisti Suvelan sirkuskoulun historian. Historiaosuudessa annan myös sirkuskoulun toiminnassa alusta loppuun mukana olleen aktiivivanhemman ”Heikin” (nimi muutettu) kertoa näkemyksiään toiminnasta eri aikoina.

5.1.1 Suvelan lähiö

Suvelan lähiö rakennettiin Espoon uuden hallinnollisen keskuksen kupeeseen 1970-luvun alussa paikalle, jossa oli alun perin satoja espoolaisten villoiksi kutsumia pienkiinteistöjä. Alun perin tarkoitus oli rakentaa paikalle edustava, kaupunkimaisen elävä asuinalue. Poliitikot vesittivät huolelliset suunnitelmat ja lopulta paikalle rakennettiin tuplasti korkeammat talot, jonne sijoitettiin kaikki sosiaalinen asuntotuotanto. Kodikkaat katumiljööt ja alakertojen pikkuputiikit unohdettiin. Todellisuudessa paikalle ei saatu pitkään aikaan muita palveluita kuin kaljakuppiloita (Sillanpää, Salonen, Laakso 1998, 75–77). Suvelasta tuli hurjamaainen ongelmaväen sijoituskohte. Vuonna 1975 Suvelassa oli 3500 asukasta ja 90-luvun puoleenväliin mennessä siitä oli kasvanut 10 700 asukkaallaan yksi pääkaupunkiseudun suurimmista lähiöistä. (Astikainen, Heiskanen & Kaikkonen 1997, 234–235, 270.)

Santeri Paakko (2003) on tutkinut Espoon alueellista erilaistumista vuodesta 1980 vuoteen 2000. Tutkimuksessaan hän käyttää segregatio -käsitettä kuvaamaan alueen epätoivottua kehitystä suhteessa Espoon muiden alueiden kehitykseen. Tutkimuksessa Suvela selvisi ”puhtain paperein” vuoden 1980 selvityksestä, mutta vuoden 1990 analyysissä Suvela joutui segregoituneiden asuinalueiden listalle kuuluen mukaan ryhmään ”varattomat

lapsiperheet”. Tässä ryhmässä oli Suvelan ohella neljä muuta asuinalueita, joita kaikkia kuvasi korkea vuokra-asuntojen ja yksinhuoltajien osuus ja alhainen varakkuus. Vuonna 2000 Suvela on listattu ryhmään "huono-osaisten asuinalueet". Tätä asuinalueiden joukkoa kuvaavat edellisten ominaisuuksien lisäksi korkea ulkomaalaisten, pienituloisten, työttömien ja toimeentulotuen saajien osuus. Vuonna 1990 suvelalaisen keskitulot olivat Espoon 71 alueen joukossa sijalla 65 (n. 15 400e/v.). Yksinhuoltajaperheitä oli kaikista alueista 4. eniten. Vuokra-asuntoja oli asunnoista 21 prosenttia.

Suvelassa noin vuodet 1972–1992 asunut nainen kertoo:

Henkinen hätä oli kova. Suvela oli kuin ihmisten kaatopaikka. Väkivalta oli jokapäiväistä....Jengit rikkoivat rappukäytävän ikkunat joka viikonloppu. Porukat majailivat porrastasanteilla. Seiniin poltettiin reikiä tupakalla. Jos nuoria meni ojentamaan, turpiinsa sai heti. Alistuminen oli kaikkein paras keino selvitä. Sosiaalitoimisto sanoi, ettei se voi mitään, kun vanhemmat ei tee mitään ... Itsemurhia ja niiden yrityksiä oli paljon. Moni päätyi hyppyyn parvekkeelta. Rauhaton ympäristö teki todella pahaa, mutta silti Kirstinharjasta on jäänyt myös hauskoja muistoja. (Astikainen, Heiskanen & Kaikkonen 1997, 234)

5.1.2 Sirkuskoulu harrastuksena

Sirkuskoulutoiminnan historia on osa lähihistoriaa, eikä sillä ole Suomessa vielä pitkiä perinteitä. Sirkuskoulujen toiminnan tyypillinen muoto kehittyi 1980 ja 1990-luvuilla käytännön kokeilun kautta ja ulkomaisten opettajien avustuksella. Tällä hetkellä muotoon vaikuttaa jo vahvasti toimivien sirkuskoulujen avustuksella Opetusministeriössä laaditut sirkustaiteen perusopetussuunnitelmat. Sirkuskoulu sijoittuu luovien ja liikunnallisten harrastusten välimaastoon (ks. Metsämuuronen 1995). Sirkustemppeujen harjoittelu on pääasiassa hyvin liikunnallista toimintaa. Tärkeä osa sirkusta ovat kuitenkin myös esiintymiset ja itseilmaisu.

Ensimmäinen sirkuskoulu perustettiin Suomeen 1972, kun Haminan teinisirkus sai alkunsa. Tästä kului vielä kymmenen vuotta ennen kuin seuraava sirkuskoulu perustettiin ja sen jälkeen niitä alkoi nopeaan tahtiin putkاهدella pystyyn eri puolilla maata. 1990-

luvun alussa sirkuskouluja oli jo kymmeniä ja yhteistyöelimeksi perustetussa Suomen nuorisosirkusliitossa oli tuhansia jäseniä. (Purovaara 2005, 183.) Sirkuskoulujen määrän nopea kehitys nolasta kymmeneen on selitettävissä muun muassa ammatillisen sirkustaiteen elpymisellä vuonna 1980 poistetun huviveron jälkeen. Vuosisadan puolivälistä alkaen sirkustoiminta oli huviveron tukehduuttamana ollut Suomessa täysin olematonta, mutta huviveron poisto toi sirkuksen taas Suomeen ja innosti perustamaan sirkustaiteen ympärille myös harrastuskerhoja. (Vehkaoja 1991.) Tällä hetkellä sirkustaide on kirjattu myös osaksi taiteen perusopetusjärjestelmää ja sen arvostus on taiteen kentässäkin noussut viime vuosina kohisten. Myös ammattikoulutusta on tarjolla niin keski- kuin ylemmänasteenkin oppilaitoksissa. Sirkustaiteen suosion kasvu on ollut huikeaa ja se on tapahtunut hyvin lyhyen jakson aikana.

Sirkus on harrastuksena erittäin monipuolinen, sillä se pitää sisällään monia eri lajeja. Näitä lajeja ovat akrobatia (permantoliikkeet, pyramidit, trampoliini), ilma-akrobatia (mm. trapetsi), jongleeraus (pallot, keilat, diabolo), ilmaisutaito (klovneria, estraditaide), tasapainoilu (yksipyöräiset, tasapainolaudat, nuorallakävely) ja taikuu. Sirkuskoulutus alkaa yleensä yleisopetuksella, jossa harjoitellaan monia eri lajeja, mutta päähuomio on yleisen liikunnallisuuden ja kehonhallinnan kehittämisessä. Tästä jatketaan erikoistumisopintoihin, joissa keskitytään oman valitun lajin treenaamiseen. Opetus tapahtuu yleisopetuksessa suurissa ryhmissä, mutta muuttuu pidemmälle jatkettaessa yhä enemmän henkilökohtaiseksi valmentamiseksi. Esiintyminen ja esitysten teko on tärkeä osa sirkustoimintaa. Myös suhteet muihin sirkuksiin läheltä ja kaukaa ovat aina kuuluneet tärkeänä osana suomalaisten sirkuskoulujen toimintaan. Siitä on osoituksena erittäin aktiivisesti toimiva Suomen nuorisosirkusliitto ja vahvat suhteet venäläisiin, ruotsalaisiin ja virolaisiin sirkuskouluihin. Sirkuskoulut järjestävät vuosittain monia yhteisiä tapahtumia, kuten epäviralliset SM-kilpailut ja yhteisen kesäleirin. Lisäksi monissa sirkuskouluissa on tapana matkustaa yhdessä esiintymässä ja harjoittelemassa niin Suomessa kuin ulkomaillakin. (ks. Suomen nuorisosirkusliitto, [www-lähde](#))

5.1.3 Suvelan sirkuksen lyhyt historia

Sirkuskoulu aloitti toimintansa Keski-Espoo seuran alaisena nuorisosaostona. Perustamiskokous pidettiin 23.5.1990 Suvelan nuorisotilassa, jossa kyseltiin kiinnostusta tulla mukaan toimintaan. Käytännössä toiminta alkoi seuraavana syksynä, syyskuussa 1990, Kirstin koulun pienessä liikuntasalissa keskellä Suvelan lähiötä (Sirkusposti 1/90). Innostus toimintaa kohtaan oli alusta asti valtavaa. Lapsia oli ensimmäisenä syksynä toiminnassa mukana lähes sata oppilasta. Pätevää pysyvää opettajaa ei ollut ja toiminta pyöri vapaaehtoisten vanhempien ja vaihtuvien opettajien varassa. Toiminta olikin usein ilmeisesti melko villiä. Kuitenkin ensimmäisen esityksensä sirkusoppilaat esittivät jo 14.10.1990 Tuomarilapäivillä, Espoossa (Sirkusposti 2/90, Sirkusposti 3/90).

Sirkuskoulun tarkoitus oli tarjota lähion lapsille harrastus, vaihtoehto kaduilla maleksimiselle. Koska perheet olivat köyhiä, ei harrastusmaksu voinut olla liian suuri. Se olikin ensimmäisenä vuonna vain 20mk (3,5 euroa) kaudelta (Sirkusposti 1/90). Samaan aikaan pianotunti maksoi 50mk/kerta, joten edullisuus muihin harrastuksiin verrattuna oli ilmeinen. Rahaa sirkuskoulun toimintaan ei ollut paljon, vaikka kaupunki katsoikin toimintaa suopeasti ja antoi jonkin verran avustusta tilan hankintaa ja opettajan palkkaamista varten. Pääasiassa toiminta pyöri kuitenkin pitkään aktiivisten vanhempien ansiosta. Sirkusvälineitä tehtiin paljolti myös itse. Mikko Kiiro kertoo esimerkiksi kerjänneensä jongleerauspallojen sisuksia varten ison pussin vehnää lahjoituksena läheiseltä maatilalta.

Tossa Suvelan, eiku Kirstin koululla siinä viipalekoulussa ruvettiin pitämään semmosia iltoja muistaakseni maanantaisin ja se oli, Mikko oli siellä häsläämässä ja sitten vanhemmista ne jotka sitten halus ja pysty olla mukana. Eli meit oli kolmesta vaikka viiteen... Niinku vanhempia. Ja sitte muksuja oli vaik kuinka paljo. Ja siellä mentiin vähän niinku Tarzan-apina – kerho tyylillä sitte. (Heikki)

Toisena toimintavuonna sirkuskoulu sai erään sirkusoppilaan vanhemmista, Päivi ja Jukka Eringosta, tarvitsemansa organisaattorikaksikon ja opettajakseen virolaisen sirkusammattilaisen Sergei Fatkinin ja venäläis-suomalaisen Alevtina Heikkisen. Toiminta vakiintui, harjoituksia oli kahdesti viikossa ja esiintymisiäkin useita kertoja kuukaudessa.

(Kiio 1991, Pääkkönen 1991, Sirkuspostit 1992). Toiminnan jatkuminen perustui esiintymisistä saatuihin tuloihin, sillä sirkuskoululla oli jatkuvasti taloudellisia huolia. Lukuvuoden lopuksi selvisi, että sirkuskoulu saa kaupungilta oman tilan Kannusillan väestösuojasta Espoon virastokeskuksen kupeesta (Sirkusposti 4.5.92). Sirkuskoulu siirtyi siis pois juuriltaan Suvelan lähiöstä ja menetti näin osan alkuperäisestä ideastaan.

Uusi tila mahdollisti kuitenkin toiminnan laajentamisen niin, että vuonna 1993 oppilaita voitiin ottaa lisää ja opetusryhmiä perustettiin useita. Vanhoille oppilaille perustettiin ns. esiintyväryhmä, joka alkoi treenata kolmesta neljään kertaa viikossa. Lama näkyi sirkuskoulun toiminnassa niin, että harrastusmaksuja jouduttiin nostamaan 300 markkaan (50 euroa) lukukaudelta, koska esiintymisiä ei tilattu entiseen tahtiin (Sirkusposti 6.1.93, Sillanpää-Storsjö 1993a, Suvelan sirkuksen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomus 1997). Osa oppilaista sai kuitenkin vapautuksen maksusta esiintymisten tai apuopettamisen takia. Tilanne parani nopeasti, kun Suvelan sirkuksen maine kiiri ympäri pääkaupunkiseutua. Toiminta oli laajentunut niin paljon, että Suvelan sirkus oli rekisteröitävä omaksi yhdistykseksi. Suvelan Sirkuksen kannatusyhdistys perustettiin 18.6.1993 (Sillanpää-Storsjö 1993b).

Tärkeä osa Suvelan sirkuksen toimintaa alusta alkaen olivat yhteiset esiintymismatkat ja leirit ulkomaille sekä kansainväliset yhteydet muihin sirkuksiin mm. Venäjällä, Virossa ja Ruotsissa. Ensimmäinen matka Venäjälle tehtiin sirkuslaisten voimin jo ensimmäisenä vuonna ja sen jälkeen matkat laajenivat niin, että joka vuosi leirejä tai esiintymismatkoja ulkomaille oli ainakin kerran kesällä ja kerran lukuvuoden aikana. Kaikki matkat pyrittiin pitämään sirkuskoulun hengen mukaisesti lapsille ilmaisina (Sirkuspostit 1992–1993).

Se [sirkuskoulun toiminta] oli just sitä mitä oli minun mielestä haluttu ni sen olevan eli eli ensinnäki jos mä ajattelen niinku meidän perheen kannalta. Niin siinä oli niinku lapsille ja nuorille näin vanhemman kannalta katottuna turva kun oli paikka ja tiesi missä te olette vaikkei joka askelta tiennykään. - - Ja se oli niinku hyvä asia ja tuntu hyvältä ja tärkeältä. Ja sitten siihen kun liitty sitten nää esitykset. Ne toi aina maustetta ja niinku myöski vanhemmille ettei pelkästään teille. Ja sitten nää yhteiset- no esiintymisetkin toi jo semmosta yhteiseloä niinku koko joukolle, ja sitte leirit ja kaikki tämmöset. Niin se oli sen tyyppistä mitä ymmärtääkseni kaikki haluski siitä. Sen tyyppistä toimintaa. (Heikki)

Erityisesti esiintyvä ryhmä vietti sirkuksen kanssa paljon aikaa, sillä vuonna 1993 harjoituksia oli jo neljä kertaa viikossa ja esiintymisiä lähes joka viikonloppu. Toiminnan tiivistymiseen vaikutti vahvasti pääopettajaksi siirtynyt ranskalainen Lionel Lejeune, joka näki lapsissa paljon potentiaalia ja tähtäsi sirkusryhmän kanssa korkealle. Keväällä 1995 Suvelan Sirkus voitti nuorisosirkusten SM-kilpailuissa hopeaa ja kaksi vuotta myöhemmin kultaa. Sirkus alkoi laajentaa kesäisiä esiintymiskiertueitaan myös Ranskaan ja Saksaan. Sirkuskoulun taloudelliset vaikeudet alkoivat olla ohi. Opettajia oli useita ja toimintaa pyöritti päätoiminen toiminnanjohtaja. Sirkukselle hankittiin myös oma sirkusteltoa (Suvelan sirkuksen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomus 1998). Suvelan Sirkus oli noussut Espoossa merkittäväksi toimijaksi. Opettaja Lionel Lejeune valittiin ”vuoden espoolaiseksi”.

Se oli tämmönen riski lähtee tämmönen viikko näitten lapset kanssa bussimatkalle ja mene Hamurissa. Oli siellä joku sirkusfestivaali ja ne nuoret oli tosi iso into mennä esiintymään siellä omat numerot. Ehkä se oli millon se show loppu millon koko teltoa oli seiso ja taputa niille niinku tämmönen seitsemän kertaa enkore se oli se oli tämmönen ehkä niinku se suurempi hetki mikä mun mielestä oli ja merkittäny niille aika paljon. Missä ne on ymmärtäny ne olivat jotain. (Lionel)

Samaan aikaan valtakunnan tasolla huomattiin sirkuskerhojen määrän voimakas kasvu ja opetusministeriössä suunniteltiin sirkustaiteen yhdistämistä taiteen perusopetusjärjestelmään (Vehkaoja, 1991). Tämä toteutuikin ja muutaman vuoden kuluttua kaksi suomalaista sirkuskoulua aloitti toiminnan valtionavun piirissä taiteen perusopetusjärjestelmän mukaisesti. Toinen näistä oli Suvelan Sirkus, joka tässä yhteydessä liitettiin Espoon kaupungin teatteri-ilmaisun perusopetukseen. Tämä uusi koulu nimettiin Espoon esittävän taiteen kouluksi, ja sen toiminta alkoi 1.1.1999 (Espoon esittävän taiteen koulu, [www-lähde](#)).

Tässä yhteydessä Suvelan sirkuksen toiminnan voi katsoa loppuneen, sillä toiminta muuttui niin radikaalisti. Lukukausimaksut kohosivat noin 150 euroon (Espoon esittävän taiteen koulu, [www-lähde](#)), esiintymiset ja matkat loppuivat käytännössä lähes kokonaan ja melkein koko henkilökunta vaihtui. Myös monet oppilaat päättivät lopettaa harrastuksensa muutoksen yhteydessä. Toisaalta moni alusta asti mukana ollut oppilas oli tässä vaiheessa

aikuistumisen kynnyksellä ja lähti kehittämään sirkustaitojaan ulkomaisiin sirkuskouluihin. Tällä hetkellä Suvelan Sirkuksen entisistä esiintyvän ryhmän oppilaista (yhteensä noin 15), kuusi jatkaa edelleen uraansa sirkusammattilaisina esiintyen eri puolilla Eurooppaa ja kolme hankkii elantonsa sirkusopettajina Suomessa.

Tuli tämmösiä keskusteluja että on tosiaan tää, kun on tää teatteripuoli ja on sirkuspuoli ni niitä vois yhdistää ja mä niinku tykkäsin siitä ajatuksesta että teatteripuoli yhdistetään niinku sirkuspuoleen jotta saadaan sitä sitä sirkus solei tyyppistä juttua, ni mä tykkäsin siitä. Ja mä olin myöskin sanomassa että joo, näin. Mut sitte että se meni vielä tämmöseks koulutyypiseks jota kautta sitten käytännössä loppu kaikki nää esitykset ja muut vastaavat jutut, ni emmä siihen niinku tienny että se menee näin, eli mä en tajunnu, ymmärtäny sitä. - - Tuntu että tää ei oo, eikä se ollukaa, ei se ollu enää se mitä oltiin, Mikko ja me aikanaan oltiin ajateltu ja haluttu vaan se oli ihan toinen muoto jossa sitten tuntu myöskin ettei tässä enää voi eikä kannata toimia. (Heikki)

5.2 Icehearts

Iceheartsin osalta katson tarkoituksenmukaisimmaksi esitellä tarkemmin toiminnan historiaa ja sille niin merkittävässä roolissa olevaa taustafilosofiaa.

5.2.1 Iceheartsin taustafilosofia

Iceheartsin perusajatus on tarjota mielekästä liikunnallista toimintaa niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Toiminnan piiriin pääsevät kaikki eri tavoin syrjäytymisvaarassa olevat lapset: maahanmuuttajat, yksinhuoltajien lapset, suurperheiden lapset, lapset, jotka luonteenpiirteidensä vuoksi ovat vaarassa syrjäytyä ja lopulta sellaiset lapset, joiden kotioloissa on joitakin muita elämää haittaavia riskitekijöitä. Vain todellisessa tarpeessa olevat lapset pääsevät mukaan harrastamaan sillä periaatteella, että jos lapsella on mahdollisuus harjoitella myös naapuriseura Kiekko-Vantaassa, on hänen paikkansa siellä. (Icehearts kausijulkaisu 2006–2007; Ville ja Ilkka Turkan haastattelu; Icehearts-cd: ”Kaikki pelaa- everyone plays”)

Icehearts pyrkii kasvattamaan lapsista itseensä luottavia ja toiset huomioon ottavia nuoria aikuisia. Joukkue ottaa lapset mukaansa kuusivuotiaina ja sitoutuu olemaan mukana heidän kasvatuksessaan täysi-ikäisyyteen asti. Kasvattaminen onkin tärkeä termi, kun puhutaan Iceheartsin toiminnasta. Joukkueiden valmentajia kutsutaan kasvattajiksi ja he nimenomaan pyrkivät toiminnallaan vaikuttamaan suoraan lasten ja nuorten käytökseen. Kasvattaminen ei rajoitu vain harrastuksen aikana ja sisällä tehtävään työhön, vaan kasvattajat tekevät tiivistä yhteistyötä myös lasten ja nuorten kodin ja koulun kanssa. He pyrkivät auttamaan lasten vanhempia löytämään uusia kasvatusmalleja ja tekevät lasten opettajien kanssa yhteistyötä lasten koulunkäynnin kehittämiseksi. (Ville ja Ilkka Turkan haastattelu; Miika Niemelän ja Ville Turkan haastattelu.)

Iceheartsin tärkeimpiä tehtäviä on kohottaa lasten uskoa omaan arvokkuuteensa, kykyynsä oppia ja olla arvostettu. Kasvattajat pyrkivät tarttumaan erityisen lujasti sellaisiin lapsiin, jotka tippuvat lähes poikkeuksetta häiriökäyttäytymisensä vuoksi pois kaikkialta muualta. Filosofian mukaan juuri ne, jotka toimillaan vesittävät yhteistä toimintaa, tarvitsevat sitä kaikkein eniten. Kasvattajat pitävät huolen siitä, että kukaan ei lopeta harrastusta muuten kuin yhteisen päätöksen jälkeen. Lopettamisen jälkeenkin kasvattajat seuraavat lapsen elämää ja ovat käytettävissä, jos lapsi tarvitsee apua. (Turkka V. 2004; Ville ja Ilkka Turkan haastattelu; Miika Niemelän ja Ville Turkan haastattelu.)

Jääkiekko on Iceheartsissa keino tarjota lapsille jotain kiinnostavaa tekemistä. Se on myös tapa opettaa liikunnallista elämäntapaa ja joukkuepeliä sekä Icehearts-toiminnan sisällä että muussa elämässä. Suvaitsevaisuus ja muiden kunnioittaminen ovat tärkeitä periaatteita. Muista jääkiekkjoukkueista poiketen Iceheartsissa ei kilpailuteta pelaajia keskenään pelipaikkojen suhteen, vaan periaate on, että kaikki pelaa. Pyrkimys on kasvattaa lapsista onnellisempia lapsia ja aikuisia ei ammattuurheilijoita. (Ville ja Ilkka Turkan haastattelu; Miika Niemelän ja Ville Turkan haastattelu; Maksimainen 2004)

5.2.2 Tiivis katsaus Iceheartsin historiaan

Iceheartsin idean isä on tämänhetkinen toiminnanjohtaja ja pääkasvattaja Ville Turkka. Ennen Iceheartsia Ville toimi pitkään sosiaalialan kenttätöntekijänä nuorisokodeissa. Työssään hän koki rankaksi näiden huostaan otettujen nuorten toivottomat tilanteet, joihin ei ollut hänen mukaansa enää paljon tehtävissä, koska syrjäytyminen oli kehittynyt jo niin pitkälle. Turkka kertoo suorittaneensa yksilöllistä työnohjausta baarissa ja keksineensä siinä idean toiminnasta, jossa yhdistyisivät hänelle tärkeät asiat: jääkiekko, lapset ja halu auttaa. Kun mukaan innostui vielä ruotsinkielisen seurakunnan kirkkoherrana toiminut Ilkka-isä, oli toiminta pyörähtänyt liikkeelle. Yhdistys perustettiin syksyllä 1995. (Turkka 2004, 11; Ville Turkan haastattelu, Turkka 2006–2007.)

Vuonna 1996 aloitti ensimmäinen jääkiekkjoukkue, vuonna 1990-syntyneet pojat. Pojat valittiin mukaan kuudesta päiväkodista päiväkotien henkilökunnan antamien ehdotusten pohjalta siten, että toimintaan valikoituivat sellaiset lapset, joille siitä ajateltiin olevan eniten hyötyä ja jotka eivät muuten kykenisi jääkiekkoa harrastamaan. Poikia oli ensin 16 ja loppujen lopuksi 24. Alusta asti toiminta on keskittynyt muuhunkin kuin jääkiekkoon. Pelaaminen olisikin aluksi ollut aika vaikeaa, sillä lapsilla oli suuria vaikeuksia luistelemisen lisäksi jo pelkästään siinä, että kykenisivät muodostamaan jonkinlaisen jonon tai rivin. (Turkka V. 2004, Saavatko mustatkin mailan? 2001, Ville Turkan haastattelu.)

Vuonna 2000 Icehearts oli pakotettu aloittamaan uransa osana E90- jääkiekkosarjaa, koska Vantaalta ei herunut jääaika muille kuin seuroille, joilla oli urheilullisia päämääriä (Saarnivaara 2000). Otteluiden kannalta hankalaa oli, että Iceheartsin toiminta ei perustu tavoitteeseen voittaa pelejä. Kaikille annetaan tasavertainen mahdollisuus pelata eikä Icehearts myöskään harjoittele yhtä paljon kuin muut jääkiekkjoukkueet. Näistä syistä johtuen kaikki ottelut on lähes aina hävitty. Usein joukkue viettää jääkiekkoharjoitusten sijaan aikaa yhdessä esimerkiksi käymällä teatterissa tai peleissä. (Räisänen 2001.)

Rahoitusta toiminnalle ei ollut aluksi lainkaan. Poikien kuljetukset kotoa harjoituspaikoille järjestettiin Turkkien ystäväverkoston avustuksella. Luistimet ostettiin kirpputoreilta ja jääaika maksettiin päiväkotien varoista. Leirien yhteydessä Turkat kävivät jokaisen pojan kotona pyytämässä allekirjoitusta lomakkeisiin, joilla lapsille haettiin heille sosiaalitoimesta kuuluvia harrastemäärärahoja. (Ville & Ilkka Turkan haastattelu.) Myöhemmin tukea on tullut mm. Vantaan kaupungilta, SUL:ltä, RAY:ltä ja erilaisilta sponsoreilta (Mielonen 1999). Myös yhdistyksen oma jääsydänten tuki ry on kerännyt varoja Iceheartsin toiminnan tukemiseksi erilaisin tempauksin (Kausijulkaisu-nettilinkki). Vantaan kaupungin kärkihankkeeksi Icehearts valittiin vuonna 2003. Rahoituksen järjestäminen ja jatkuva epävarmuus on ollut Ville Turkan mukaan toiminnan vetäjille sen kaikkein rankin osuus. (Ville & Ilkka Turkan haastattelu.)

Vuonna 2001 toimintaan astui mukaan toinen jääkiekkjoukkue 1995/1996-syntyneet. Tätä joukkuetta lähti luotsaamaan uusi kasvattaja, sosionomi Miika Niemelä. Tällä kertaa pojat valittiin mukaan lähinnä Suur-Hakunilan alueelta kuljetusrumban helpottamiseksi. Myös Miika joutui ensimmäisen vuoden aikana unohtamaan urheilulliset ambitiot toiminnan muistuttaessa Miikan mukaan lähinnä kaaoksen hallintaa. Joukkue keskittyikin ensimmäisenä vuonna lähinnä sählyyn ja uintiin. Kuitenkin jo kaudella 2003/2004 joukkue aloitti oikeat pelit Leijona-liigassa. (Icehearts-www-lähde, Miikan haastattelu.) Iceheartsin vanaveteen perustettiin v. 2003 myös liikunnallinen iltapäiväkerho EU-tuen turvin. Kerho toimi Hevoshaan koululla, jossa suurin osa nuoremman Icehearts-joukkueen pojista oli oppilaina. Sen toisena ohjaajana toimi joukkueen kasvattaja Miika Niemelä. Kerhon tavoitteena oli tarjota Icehearts-pojille ja muille erityistä tukea tarvitseville paikka, jossa viettää iltapäivät vastuullisen aikuisen silmällä pidon alla. Ville Turkan mukaan kerho osoittautuikin todelliseksi menestystarinaksi. Myös kerhon toinen vetäjä Miika Niemelä kehuu kerhon saavutuksia merkittäviksi. Erityisen tärkeänä molemmat pitävät sitä yhteistyötä, mikä kerhon avulla kehittyi kodin, koulun ja kasvattajien välille. Lapsille muodostui kerhon kautta aikaisempaa paljon tiiviimpi tukiverkosto, kun kerhon aikuiset pääsivät syventämään suhteitaan niin lapsiin kuin perheisiin jokapäiväisen kontaktin kautta. Lisäksi se, että kasvattajat kerhossa näkevät lapsia joka arkipäivä, on edistänyt

heidän mahdollisuuksiaan puuttua positiivisella otteella lasten kasvattamiseen muun muassa rajojen asettamisen ja jatkuvan rohkaisevan palautteen avulla. Miika Niemelän mukaan lapsissa on toiminta-ajan aikana ollut nähtävissä mahtavaa kehitystä muun muassa sosiaalisissa taidoissa. Iltapäiväkerhon toiminta lakkasi kuitenkin vuoden 2006 lopussa rahoituksen päätyttyä. (Maksimainen 2004, 8; Miika Niemelän haastattelu.)

Icehearts on yli kymmenvuotisen toimintakautensa aikana saanut paljon julkisuutta eri medioissa ja sekä hanke että sen pääarkkitehdit on palkittu monin palkinnoin (Icehearts kausijulkaisu 2006–2007). Ville Turkka on saanut muun muassa Nuoret menestyjät -palkinnon ja valinnan vuoden vantaalaiseksi, Ville ja Ilkka Turkka ovat vastaanottaneet Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Miehen työ – palkinnon ja Icehearts-joukkue on saanut Uusimaa-palkinnon (Huhta 2006, Räisänen 2001, Nuorkauppakamarit 2002.) Ville Turkka työskentelee tällä hetkellä RAY:n hankkeessa, joka tähtää Icehearts-toimintamallin tuotteistamiseen ja levittämiseen. Iceheartsin kaltainen jalkapallojoukkue on toiminnassa Helsingissä ja monia muita uusia joukkueita on suunnitteilla. Rahoitus on kuitenkin edelleen epävarma, sillä vaikka itse harrastustoiminta on rahoituksella turvattu, rahaa työntekijöiden palkkaamiseen on vaikeaa saada. Molemmat Icehearts-joukkueet harjoittelevat kolmesti viikossa ja pelaavat omissa sarjoissaan. Vanhempi joukkue toimii toiseksi viimeistä vuottaan, sillä harrastajien täyttäessä 18 vuotta, loppuu toiminta sen muotoisena kuin sitä on tähän asti pyöritetty. Jatko on sitten poikien itsensä käsissä. Iceheartsin perustajat Ville ja Ilkka Turkka vaikuttavat Jääsydänten kokonaistoimintaan hyvin tyytyväisiltä ja työskentelevät ahkerasti samankaltaisen ennaltaehkäisevän nuorisotyön levittämiseksi ympäri Suomen. (Ville ja Ilkka Turkan haastattelu; Miika Niemelän ja Ville Turkan haastattelu.)

5.3 Suvelan sirkus ja Icehearts: vertaileva näkökulma

Suvelan sirkus ja Icehearts ovat toimintaperiaatteiltaan monin tavoin eroavia organisaatioita. Suvelan sirkus keskittyy intensiiviseen sirkuskoulutoimintaan, jossa toiminnalle on asetettu selkeät taiteelliset tavoitteet. Icehearts sen sijaan pitää jääkiekkoa

vain harrasteluna eikä pidä otteluiden voittamista tai harrastajien teknisten taitojen kehittymistä missään mielessä tärkeimpänä tavoitteenaan, vaan tärkeimmällä sijalla ovat sosiaaliset tavoitteet. Myös kohderyhmiltään organisaatiot eroavat. Suvelan sirkuksessa on ollut mukana pääasiassa tyttöjä, harrastus on aloitettu noin 9-12-vuotiaana ja intensiivisin harrastamisen vaihe tulee Suvelan sirkuksessa eteen vasta noin 14 -vuotiaana. Suvelan sirkuksessa on mukana lapsia hyvin monenlaisista erilaisista taustoista ja samoissa ryhmissä on paljon eri-ikäisiä. Iceheartsissa sen sijaan kaikki harrastajat ovat poikia ja saman joukkueen sisällä voi olla vain saman ikäisiä liigasäännöstöistä johtuen. Suurin osa harrastajista on aloittanut harrastuksen jo 6-vuotiaana. Harrastuksen tärkein vaihe on kasvattajien mukaan ala-aste, jolloin aikuisilla on lasten elämään vielä suoraa vaikutusvaltaa. Kaikki Iceheartsin harrastajat ovat jollakin tavoin lisätuen tarpeessa, joten sosiaalinen tausta on jossain määrin homogeenisempi kuin Suvelan sirkuksessa. Iceheartsissa valmentajat ovat kasvattajia hyvin konkreettisessa mielessä ja pyrkivät vaikuttamaan lasten ja nuorten jokaiseen elämänalueeseen. Suvelan sirkuksessa paino oli yksinomaan harrastamisessa ja vaikutukset siksi epäsuorempia.

6 Tutkimuskysymykset

Pohdittaessa lasten ja nuorten syrjäytymistä, on syrjäytyminen nähtävä eräänlaisena prosessina, joka aktualisoituu vasta aikuisuudessa. Prosessi saa kuitenkin alkunsa usein jo hyvin varhain ja saattaa johtaa epätasaisten kotiolojen kautta kouluongelmiin ja syrjäytymiseen työelämästä. Kuinka tällainen prosessi olisi pysäytettävissä?

Kun koti ja koulu ovat useille syrjäytymisvaarassa oleville lapsille niitä paikkoja, joissa he kohtaavat pahimmat hyvää elämää vaarantavat riskitekijät, tulisi vapaa-ajalta löytyä nuoren elämään erityistä tukea. Tässä tutkimuksessa pyrin löytämään ja ymmärtämään

pitkäjänteisen ohjatun harrastustoiminnan syrjäytymistä ehkäiseviä ominaisuuksia ja onnistuneen toiminnan vaatimuksia. Tämän kaltaista toimintaa on tähän asti tutkittu vain lyhytaikaisten projektien osalta.

Tutkin aihetta tapaustutkimuksen keinoin. Tutkimuskohteina minulla on kaksi eri tavoin ilmiötä lähestyvää harrastusorganisaatiota. Siten pyrin saamaan ilmiöstä mahdollisimman moni-ilmeisen kuvan. Myös näiden organisaatioiden sisällä näkökulmat ovat erilaiset, sillä Iceheartsin kohdalla näkökulma on toiminnasta vastaavien aikuisten ja Suvelan sirkuksessa taas enemmänkin entisten harrastajien, joskin myös toiminnasta vastanneita aikuisia on haastateltu laajemman perspektiivin varmistamiseksi. Iceheartsin toimijoilta on ollut pyrkimys saada erityisesti periaatteellista näkökulmaa syrjäytymistä ehkäisevään toimintaan, Suvelan sirkukselta taas käytännön kokemusta toiminnan merkityksestä itse harrastajien elämään. Tutkimusongelmien jakoon organisaatioiden välille edellä mainitulla tavalla vaikuttivat myös organisaatioiden erilaiset toimintatavat ja tapausten aktiivisen toiminnan eriaikaisuus. Iceheartsin toiminta on edelleen täydessä käynnissä kun taas Suvelan sirkuksen toiminta on lakannut jo lähes kymmenen vuotta sitten. Näin Iceheartsin toimijoilta on mahdollista saada tietoa erityisesti siitä, miksi asioita tehdään niin kuin tehdään ja Suvelan sirkuksen tilanne taas mahdollistaa toiminnan arvon tarkastelun pidemmällä aikajänteellä ja jo aikuistuneiden harrastajien näkökulmasta. Lisäksi näkökulmien painottuminen toiminnan organisoijiin tai harrastajiin tapausten kesken johtuu myös organisaatioiden toimintatavoista, jotka omasta mielestäni jossain määrin painottuvat niin, että Iceheartsissa toiminnasta vastaavilla aikuisilla on erityisen suuri rooli kun taas Suvelan sirkuksessa harrastajat ovat itsenäisempiä toimijoita.

Olen jakanut tämän laajan ongelman kolmeen päätutkimuskysymykseen (luvut 8, 9 ja 10.) Tutkimuskysymykseni on jaoteltu kahden eri tutkittavan tapauksen kesken siten, että ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni etsin vastausta Iceheartsin toimijoiden ja toiseen Suvelan sirkuksen toimijoiden haastattelujen avulla. Näissä menetelmä on puhtaasti fenomenografinen sikäli, että pyrin löytämään haastateltavien kokemuksia ja käsityksiä aiheista ja luomaan niiden perusteella analyysissäni merkitysluokkia. Kolmanteen

kysymykseen otan mukaan molemmat tapaukset ja näkökulma on enemmän arvioiva. Kolmannessa kysymyksessä pohdin yleisempää kysymystä harrastusorganisaation ominaisuuksista ja aineistonani ovat haastateltavien käsitysten lisäksi omat käsitykseni ja tutkimuskirjallisuus. Myös siinä luon kahden aikaisemman tutkimuskysymyksen mallia mukailevan analyysin ala- ja yläkategorioineen.

Jotta voitaisiin tarkastella harrastuksen kykyä toimia lapsen elämän suojaavana tekijänä, on hyvä tarkastella ensin niitä riskitekijöitä, jotka syrjäytymisprosessia lasten elämässä edistävät. Tarkastelen näitä syrjäytymistä ennakoivia riskitekijöitä Iceheartsin kasvattajien käsitysten ja kokemusten kautta. Samassa yhteydessä tutkin sitä, millä tavoin Iceheartsissa on näihin riskitekijöihin pyritty vaikuttamaan. Näkökulma on siis toimintaa ylläpitävien aikuisten ja pohdinta kohdistuu pääasiassa nykyhetkeen tai lähimenneisyyteen. Tämän jälkeen lähestyn ongelmaani niiden näkökulmasta, jotka ovat olleet itse jollakin lailla syrjäytymisvaarassa ja toimineet intensiivisesti Suvelan sirkuksessa harrastajina. Tarkoitukseni on selvittää, millä tavoin he kokevat harrastuksen vaikuttaneen heidän elämässään suojaavana tekijänä. Heidän muistoissaan toiminnan arvoa määritetään siitä pisteestä, missä nämä entiset harrastajat ovat elämässään nyt ja miten he kokevat, että heidän elämänsä kulkuun on Suvelan sirkus vaikuttanut. Entisten harrastajien lisäksi Suvelan sirkuksen toimijoista on tästä aiheesta haastateltu myös entistä pääopettajaa ja aktiivista vanhempaa. Myös heidän näkemyksiään otetaan esiin määritettäessä harrastuksen arvoa syrjäytymisen ehkäisijänä. Kolmantena pääkohtana nostan esiin kahden tutkimani tapauksen nostattamia ajatuksia niistä ominaisuuksista, joita syrjäytymistä ehkäisemään pyrkivältä harrastusorganisaatiolta vaaditaan. Tässä kohdassa pohdin tutkimieni tapausten yhtäläisyyksiä ja eroja sekä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta välttämättömiä ominaisuuksia.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia riskitekijöitä Iceheartsin harrastajat elämässään kohtaavat Iceheartsin kasvattajien kokemusten ja käsitysten mukaan? Miten Icehearts omalla

toiminnallaan on pyrkinyt vaikuttamaan näiden riskitekijöiden minimoimiseksi lasten ja nuorten elämässä? (Luku 8)

2. Millä tavoin Suvelan sirkus on toiminut harrastajiensa elämässä suojaavana tekijänä Suvelan sirkuksen haastateltavien kokemusten ja käsitysten mukaan? (luku 9)

3. Minkälainen tulisi harrastusorganisaation olla, jotta se voisi toimia syrjäytymistä ehkäisevästi monien riskitekijöiden ympärillä elävien lasten ja nuorten elämässä? Miten Icehearts ja Suvelan sirkus ovat ottaneet nämä asiat huomioon toiminnassaan ja miten se on toimintaan vaikuttanut? (Luku 10)

7 Tutkimuksen taustaa

Tutkimukseni perustuu aristoteelliseen tieteen traditioon ja fenomenologiseen filosofiaan. Metodologiset lähtökohdat ovat laadullisessa tapaustutkimuksessa, johon otan fenomenografista ja arvioivaa näkökulmaa.

7.1 Tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat

Tutkimukseni ontologiset ja epistemologiset lähtökohdat kumpuavat *fenomenologiasta* ja *hermeneutiikasta*, jotka ovat osa aristoteellista tieteen traditiota. Aristoteelliselle tieteen traditiolle on merkityksellistä ajatus siitä, että ihmisellä on tiettyjä tavoitteita, joihin hän pyrkii ja ne on otettava tutkimusta tehdessä huomioon. Inhimillisessä toiminnassa on aina mukana subjektiivisuus, joten sitä ei voi rinnastaa luonnon toimintaan (Hirsjärvi 1985, 65). Ei siis voida tarkastella tutkittavaa kohdetta vain ärsyke- reaktio – tyyppisesti, kuten

aristoteelliselle traditiolle usein vastakkaiseksi asetetussa galileisessa - tieteen traditiossa on ollut tapana.

Fenomenologisessa tutkimuksessa huomio kiinnittyy erityisesti siihen, miten eri tilanteissa toimijat tulkitsevat tilanteisiin liitettyjä merkityksiä. Ympäröivää maailmaa ei oleteta kaikille samanlaisena ilmeneväksi todellisuudeksi vaan merkityksellisiä ovat nimenomaan toimijoiden siitä tekemät erilaiset tulkinnat. Fenomenologisen ajattelun mukaan ei ole olemassa mitään reaalimaailmaa sinänsä, kuten esimerkiksi antiikin filosofit olettivat, vaan maailma koostuu eri subjektien tajunnoista ja niille ilmenevistä ilmiöistä. Ilmiöitä ei ole ilman tajuntaa ja toisaalta myöskään tajuntaa ei ole ilman ilmiöitä, joihin se on suuntautunut. Tietoisuus onkin aina intentionaalista, eli se on aina suuntautunut johonkin, tietoisuutta jostakin. (Heiskala 2004, 82–86.)

Fenomenologiassa ihminen nähdään tavoitteellisena toimijana, joka tietää maailmasta kokemuksensa avulla. Tavoitteellisuus tarkoittaa, että ihmisen kokemus maailmasta on merkityksillä ladattua - Laineen (2001, 28) mukaan "maailma näyttäytyy meille merkityksinä." Fenomenologisen merkitysteorian mukaan ihminen on perustaltaan yhteisöllinen ja yhteisön kautta muodostamme todellisuuteen yhdistämämme merkitykset. Siksi tutkimalla yhtä yksilöä saamme tietoa myös hänen edustamassaan yhteisössä yleisemmin hyväksytyistä merkityksistä. (Laine 2001, 28.)

Hermeneuttinen, ymmärtävä ote, on tärkeä lisä fenomenologialle. Fenomenologia määrittää tutkimuskohteeksi intentionaalisen toimijan merkitysmaailman, hermeneutiikka tuo mukaan ymmärryksen ja tulkinnan opit. Tutkijan tekemä tulkinta perustuu sille, mikä on jo tuttua tulkitsijan ja tulkittavan välillä. Tutkijan on kyettävä ymmärtämään tutkittavan käyttämiä ilmaisuja tulkintaa tehdäkseen. Tietty yhteisöllinen perinne tekee mahdolliseksi toisten kokemusten ymmärtämisen ja tulkinnan. (Laine 2001, 29, 31.) Tulkinnan mahdollistamiseksi onkin tärkeää, että tutkija on hyvin perillä tutkimastaan ilmiöstä ja sen yhteisön kokemusmaailmasta, johon tutkittava kuuluu. Omalla kohdallani tämä toteutuu erityisen hyvin Suvelan sirkuksen kohdalla, koska olen aikanani ollut itsekin osa tuota

kokemusmaailmaa. Toisaalta myös Icehertsin maailma on sikäli tuttu, että molemmat ovat osa samaa ilmiötä. Molemmat ovat päämääräsuuntautuneita harrastusorganisaatioita, joissa on mukana syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen ontologiset ja epistemologiset lähtökohdat liittyvät myös suoraan tutkijan rooliin tutkimuksessa. Tutkija ei ole passiivinen tarkkailija, vaan pyrkii mahdollisimman syvään vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa. Tutkijan oma persoonallisuus ja arvomaailma ovat tärkeässä roolissa ja tutkijan on jatkuvasti tiedostettava omat esioletuksensa tutkimusta tehdessään. Tutkija ei pidä löytämiään tuloksia ainoana totuutena, vaan ymmärtää, että totuus on suhteellista ja yhteydessä tutkittavien omaan kokemusmaailmaan. (Syrjäläinen 1995, 77–78; ks. Laine 2001, 31.)

Nämä tutkimukseni filosofiset lähtökohdat kuvastavat myös omaa ihmis- ja tiedon käsitystäni. Uskon, että minun ei ole tutkijana mahdollista löytää mitään yhtä lopullista totuutta tutkimusongelmiini, varsinkin kun tutkimusongelmani on niin moniulotteinen sosiaalinen ilmiö. Maailma ei ole käsitykseni mukaan musta-valkoinen vaan täynnä harmaan eri sävyjä. Vain harvoihin jos mihinkään ihmisen toimintaan liittyviin kysymyksiin on löydettävissä kaikkien hyväksymä ”oikea” vastaus. Eri ihmiset kokevat asiat hyvin eri tavoin ja vain pyrkimällä ymmärtämään näitä eri kokemusmaailmoja, voidaan löytää uusia tapoja esimerkiksi sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen. Tutkimukseni avulla toivon siis lisääväni ymmärrystä tutkimastani aiheesta ja sitä myötä tuomaan uusia näkökulmia tutkimuskohteeni ongelmien ratkaisemiseksi.

7.2 Tutkimuksen metodologiset valinnat

Kvalitatiivisen tutkimuksen sisällä on paljon erilaisia käsityksiä siihen yhteydessä olevien käsitteiden sisällöstä ja kattavuudesta. Erilaisia käsitteitä saatetaan käyttää viittaamaan metodiin, näkökulmaan, analyysitekniikkaan tai metodologiaan. Syrjäläisen (1994, 75) mukaan useat tutkijat saattavat käyttää lähes synonyymeina esimerkiksi termejä etnografinen, kvalitatiivinen, tapaustutkimus, fenomenologinen ja tulkinnallinen tutkimus.

Ei ihme, että aloitteleva tutkija on tällaisessa sekavassa käsiteviidakossa ihmeissään, kun eri teoksissa termejä käytetään eri tavoin. Oma tutkimukseni on fenomenografinen laadullinen tapaustutkimus, jossa on evaluatiivinen näkökulma. Mutta mitä nämä sanat todella kertovat tutkimuksestani?

7.2.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni edustaa selkeästi kvalitatiivista tutkimusta, jossa tärkeällä sijalla on juuri sosiaalisten ilmiöiden merkityksellinen luonne. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvailemaan todellisen elämän laadullisesti erilaisia asioita määrällisesti mitattavan tiedon sijaan. (Hirsjärvi 2005a, 151–152.) Kvalitatiivinen tutkimusote on filosofiselta taustaltaan hermeneuttinen. Tutkimuskohdetta pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan ja tutkimuskohteen subjektiivisille merkityksille annetaan tärkeä rooli. (Soininen 1995, 34.) Kvalitatiivisen tutkimuksen sisällä on hyvin monia erilaisia tutkimusorientaatioita. Omani edustaa tutkimusta, jossa pyrin selvittämään tietyn ilmiön toimintaa ja toiminnan merkityksiä. Näitä toimintaan liitettyjä merkityksiä järjestän teemoihin fenomenologisen tutkimusperinteen ohjaamalla tavalla. (ks. Hirsjärvi 2005a, 157.)

Kysymyksessä on kartoittava, kuvaileva ja osin myös selittävä tutkimus. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ilmiötä, joka on hyvin vähän tunnettu (nuorten syrjäytymisen ehkäisyä ohjatun harrastustoiminnan avulla). Tarkoitus on myös kehittää ilmiöstä hypoteeseja. Tutkimukseni avulla toivon löytäväni jonkinlaisia syy-seuraus – suhteita, joiden avulla ilmiötä voidaan ainakin jossain määrin selittää. Lisäksi tärkeä osa tutkimustani on esittää tarkkoja kuvauksia tutkimieni tapausten historiasta ja dokumentoida niiden kautta tutkimaani ilmiöön liittyviä keskeisiä ominaisuuksia. (Ks. Hirsjärvi 2005a, 130–131.) Syrjäläisen (1995, 78) mukaan kokonaisvaltainen tutkimuskohteen ymmärrys voi johtaa kriittiseen ja kantaaottavaan tulkintaan, jonka avulla voi kyseenalaistaa vallitsevia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Tämä on myös tarkoitukseni tässä tutkimuksessa. Siten koen saavuttavani tutkimukselleni jonkinlaisen erityismerkityksen.

7.2.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa pyritään monipuolisin menetelmin kokoamaan tutkittavasta tapauksesta sitä syvällisesti ymmärtävä ja selittävä kokonaisvaltainen kuvaus. Tapaustutkimus soveltuu erityisen hyvin silloin, kun pyritään ymmärtämään tapahtumien rakenteita, toimijoiden merkitysrakenteita, luonnollisia tilanteita ja syy-seuraus-suhteita. Pyrkimyksenä on tarkastella prosessia, ei niinkään produktia. Tutkija pyrkii selvittämään ne merkitykset, joita tutkittavat itse antavat toiminnalleen. (Syrjälä 1995, 10–17.) Syryälä (1988a, 12–13) esittelee tapaustutkimuksen kehittäjien eri näkemyksiä tutkimustavan tarkoituksesta. Tapaustutkimusta on pidetty muun muassa eri teorioiden testaamiseen tähtävänä tutkimusotteena. Voidaan ajatella, että oma tutkimukseni tähtää jossain määrin tähän. Pyrin testaamaan sitä yleistä käsitystä, jonka mukaan harrastaminen ehkäisisi syrjäytymistä nuorten keskuudessa. Lisäksi tapani käyttää tapaustutkimusta on yhtenevä sille käsitykselle, jonka mukaan tapaustutkimuksen avulla pyritään pääasiassa tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Näistä päämääristä johtuen otin tutkimukseeni mukaan kaksi eri tapausta, jotka molemmat edustavat tutkimaani ilmiötä ja tuovat siitä esiin yhdessä enemmän tietoa kuin kumpikin yksinään olisi tuonut.

Syrjälän (1988b, 16–19) mukaan tapaustutkimuksessa tutkimuskohteen valinta voi määräytyä monista eri tekijöistä. Tutkittava tapaus voi olla joko mahdollisimman tyypillinen, rajatapaus, poikkeuksellisen opettava tai jostakin ennen tutkimattomasta ilmiöstä uutta paljastava. Omassa tutkimuksessani olen valinnut tapaukseni siksi, että ne täyttävät mielestäni Syryälän jaottelun kaksi viimeistä kriteeriä. Tapaukset ovat tutkimani ilmiön kannalta opettavia molemmat omalla tavallaan. Ne ovat sikäli paljastavia, että ne edustavat ilmiötä ja toimintamalleja, joita ei aiemmin ole Suomessa tutkittu tai kovin paljon edes käytännössä kokeiltu. Tapaukset ovat myös keskenään erilaisia ja siksi niistä keräämäni aineisto tuottaa mahdollisimman monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Syryälä (1988c, 23, 38–42) jakaa tapaustutkimuksen neljään erilaiseen suuntaukseen tutkimuksen tavoitteen ja toteutuksen mukaisesti. Hänen laatimansa jaottelun mukaan oma

tutkimukseni on evaluaatiotutkimus. Tässä tapaustutkimuksen lajissa pyritään hankkimaan tietoa jonkin toteutuneen ohjelman tai muun sellaisen, tässä tapauksessa Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin, lopullisesta arvosta. Tapausta arvioidaan pääasiassa osallistujien ilmiöille antamien merkitysten perusteella. Taustafilosofiana on fenomenologia, kuten omassanikin. Näen kuitenkin oman tutkimukseni myös tätä laajempaan, sillä tutkimusongelmani etsivät kahden organisaation evaluaation lisäksi ratkaisunäkökulmia myös laajempaan yhteiskunnalliseen ongelmaan.

7.2.3 Fenomenografia

Fenomenografian juuret ovat fenomenologiassa. Tosin joidenkin tutkijoiden mukaan yhteiset lähtökohdat elämismaailmasta ja se ilmenemisestä ihmiselle eivät vielä todista, että fenomenografia kumpuusi suoraan fenomenologisesta käsityksestä todellisuudesta. On kuitenkin vahvoja perusteita todeta, että fenomenografialla on hyvin samankaltaiset epistemologiset ja ontologiset lähtökohdat kuin fenomenologialla. Molemmilla on myös hyvin samankaltainen käsitteistö. Ei voida kuitenkaan sanoa, että fenomenografia olisi suoraan fenomenologisesta filosofiasta kehitetty tutkimusote, sillä niillä on toisistaan poikkeavat tutkimusintressit. (Nirkko 2003, 12–14, 22.) Voidaan ajatella, että fenomenologia on kiinnostunut ensimmäisen asteen ja fenomenografia toisen asteen näkökulmasta (Uljens 1991, 93.) Ensimmäisen asteen näkökulmasta tarkasteltuna tutkija kuvaa kohdettaan suoraan siten kuin itse sen kokee ja ajatellaan, että tutkija voi tuoda ilmi todellisuuden sellaisena kuin se yleensä ilmenee. Toisen asteen näkökulma on epäsuora menetelmä sikäli, että sen avulla kuvataan sitä, kuinka joku tietty ryhmä ihmisiä käsittää tutkittavan ilmiön ja juuri tätä pidetään arvokkaana tietona tutkittavasta kohteesta. Todellisuuden katsotaan olevan olemassa vain ihmisten käsitysten kautta. (Nirkko 2003, 24–25; Uljens 1991, 93.) Oma tutkimukseni käyttää lähestymistapanaan sekä ensimmäisen asteen että toisen asteen näkökulmaa.

Fenomenografiassa pääosassa ovat toisten ihmisten kokemukset ja niistä syntyneet käsitykset tutkittavasta ilmiöstä. Fenomenografia on luonteva lähestymistapa

tapaustutkimusta tehtäessä, sillä myös tapaustutkimuksessa keskeisenä tutkimusintressinä ovat osallistujien näkökulmat tutkittavasta ilmiöstä (Ks. Syrjälä 1988b, 6) Fenomenografiassa käsityksellä tarkoitetaan perustavanlaatuista ymmärtämistä ja kokemusta jostakin ilmiöstä. Käsitys sisältää myös merkityksen antamisen. (Uljens 1991, 82.) Kokemusten variaatiot pyritään tuomaan esiin. Tutkija yrittää ymmärtää yhteiseen kokemukseen liitettyjä erilaisia merkityksiä ja selvittämään ilmiön rakennetta. Jonkin tietyn ihmisryhmän käsityksiä tutkittavan ilmiön sisällöstä pyritään kuvaamaan systemaattisesti ja tutkija pyrkii luomaan niistä tutkimusanalyysissään kokonaisvariaatiota kuvaavat kategoriat. Tutkimuksen avulla pyritään tuomaan esiin mahdollisimman monia erilaisia ajattelutapoja tutkittavasta ilmiöstä. (Nirkko 2003, 24–29.) Omassa tutkimuksessani toteutan pyrkimystä sikäli, että haastateltavani edustavat sekä eri tavoin toimineita organisaatioita että niiden sisällä toimijoina erilaisia näkökulmia suhteessa tutkimuskohteeseen.

7.3 Tutkimusmenetelmät

Jotta tutkittavasta tapauksesta saataisiin mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva, käytetään tapaustutkimuksessa yleensä monia eri tutkimusmetodeja (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001). Koska pääpyrkimykseni on selvittää Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin syrjäytymistä ehkäiseviä vaikutuksia lasten ja nuorten elämään niissä toimineiden henkilöiden omien käsitysten kautta, on tutkimukseni päämenetelmä haastattelu. Toisena menetelmänä käytän dokumenttien tutkimista. Niiden avulla pyrin luomaan kuvan Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin toiminnan peruslinjoista. Suvelan sirkuksen kohdalla dokumenttien käyttö on erityisen tarpeellista siksi, että toiminta on loppunut jo vuosia sitten eikä toimintaan liittyneistä historiallisista faktoista siksi ole saatavissa muiden menetelmien kautta niin luotettavaa tietoa.

7.3.1 Haastattelu menetelmänä

Haastattelumenetelmän käyttö kumpuaa fenomenografisesta tutkimusotteestani, jossa haastattelun avulla pyritään ymmärtämään haastateltavan omaa kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (ks. Nirkko 2003, 31). Haastattelussa toteutuu myös fenomenologiseen tiedonkäsitykseen sisältyvä intersubjektiivisuus. Haastattelutilanteessa pyritään etsimään tietoa haastateltavan ajattelusta, mutta samalla tilanteeseen vaikuttaa myös tutkijan tietoisuus, joka ohjaa tutkijan tapaa tulkita toisen sanomaa. (Ahonen 1995, 136.)

Haastattelussa tutkittavaa rohkaistaan pohtimaan ilmiötä mahdollisimman moniulotteisesti. Nirkko (2003, 31–32) ohjeistaa fenomenografisen tutkimuksen tekijää pitämään haastattelukysymykset mahdollisimman väljinä ja luomaan haastattelutilanteeseen luottamuksellista tunnetta, jossa tutkittava voi vapaasti reflektoida kokemaansa. Näin tutkittava pääsee ohjaamaan tilannetta kokemustensa suunnassa. Haastattelijalla on mukanaan avoimia kysymyksiä, joiden esittäminen haastattelutilanteessa riippuu tutkittavan viitekehystä ja tilanteen kulusta. Ahosen (1995, 138) mukaan haastattelu voi olla joko avoin tai puolistrukturoitu eli teemahaastattelu. Laine (2001, 35–37) ja Nirkko (2003 31–32) taas pitävät tärkeänä, että haastattelu on avoin ja keskustelunomainen syvähaastattelu. Laine nimenomaan kieltää käyttämästä teemahaastattelumuotoa, joka hänen mukaansa rajaa ja ohjaa haastateltavaa liikaa. Tärkeää on antaa haastateltavalle mahdollisimman paljon tilaa kysymällä kokemuksellisia ja kuvaukseen innostavia kysymyksiä. Käsitteellisellä kielellä esitetty kysymys ohjaa haastateltavaa vastaamaan käsitysten tasolla, jolloin kyseessä voi olla yhteisöltä omaksuttu lainaus sen sijaan että se olisi omaan kokemukseen perustuva reflektio. Laine muistuttaa, että kokemus on aina omakohtainen, mutta käsitys ei ja siksi kokemuksellisen tiedon löytämiseksi on vältettävä käsitteellistä kieltä ja sen sijaan pysyttävä mahdollisimman paljon konkretiassa.

Haastattelutilanteen pitäminen täysin avoimena niin, että haastateltava voi johtaa keskustelua kokemustensa suunnassa, tuntuu aloittelevalle tutkijalle melko haastavalta tavoitteelta. Olen omassa tutkimuksessani ottanut tämän tavoitteeksi, mutta samaan aikaan

myös pitänyt takaoven auki teemahaastattelumuodolle. Teemahaastattelussa haastattelijalla on kysymyksistä mukana valmis tukilista, jonka avulla haastattelussa tulee kysytyksi ennalta valmistellut asiat. Kysymykset eivät kuitenkaan ole valmiissa muodossa ja järjestyksessä, mikä mahdollistaa luontevamman toiminnan tilanteen mukaisesti eläen. (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27.) Valmistaudun haastatteluihin teemarungolla, mutta pyrin ohjaamaan tilannetta mahdollisimman avoimeen muotoon, jos tilanne sen sallii.

Ahonen (1995, 137) pitää erityisen tärkeänä haastattelijan perehtyneisyyttä tutkimusaiheeseensa. Näin haastattelutilanteessa on mahdollista toimia luovasti ja esittää teemoista syventäviä kysymyksiä ja näin todella saavuttaa laadullista spiraalinomaisesti syvälle teemoihin sukeltavaa tietoa. Toisaalta Laine (2001, 32–33) varoittaa fenomenologisen tutkimuksen tekijää teoreettisten esioletusten negatiivisista ominaisuuksista tutkittavan autenttisia merkityksiä etsittäessä. Hän kehottaa tutkijaa laittamaan kaikki tutkimuskohdetta ennalta määrittävät aikaisemmat tutkimustulokset "hyllylle", jotta tutkija pystyisi aidosti eläytymään tutkittavan alkuperäiseen kokemusmaailmaan. Nämä kaksi toisensa osittain poissulkevat ajatukset voisi kenties yhdistää niin, että tutkija pyrkii mahdollisimman hyvin tiedostamaan omat tutkittavaa ilmiötä koskevat teoreettiset esikäsityksensä haastatteluja ja suorita tulkintoja tehdessään. Tehdyn taustatyön mielen sisäistä materiaalia on kuitenkin mahdollista hyödyntää sikäli, että niiden avulla tutkija voi haastattelussa esittää teemoja syventäviä lisäkysymyksiä.

7.3.2 Hermeneuttinen kehä

Tähän samaan tutkijan esiymmärryksen ongelmalliseen rooliin liittyy myös ns. hermeneuttisen kehän ongelma. Laine (2001, 34–35) kuvaa hermeneuttista kehää ”tutkimukselliseksi dialogiksi tutkimusaineiston kanssa.” Tämä dialogi on kehämäistä liikettä tutkijan oman tulkinnan ja aineiston välillä. Vuoropuhelun sisällä tutkijan on jatkuvasti harrastettava itsereflektiota, jotta hän tulisi tietoiseksi omasta rajoittuneesta subjektiivisuudestaan. Lopullisena tavoitteena on toisen toiseuden ymmärtäminen. Tutkijan on suhtauduttava kriittisesti niin esiymmärrykseensä tutkittavasta ilmiöstä,

haastattelutilanteessa tekemiinsä välittömiin tulkintoihin kuin keräämäänsä haastatteluaineistoonkin. Kriittisen asenteen avulla välittömät tulkinnat väistyvät ja tutkijan on mahdollista nähdä tutkittavan käyttämät ilmaisut uudessa valossa. Kehämäinen liike kulkee aineiston tulkinnan ja tutkijan itsereflektion kautta uudelleen tulkintaan ja reflektioon ja lopulta tulkintahypoteesin muodostamiseen. Hypoteesin tarkoituksena on löytää uskottavin tulkinta sille, mitä tutkittava on todella ilmaisuillaan tarkoittanut. Laineen (2001, 34) mukaan tutkijan minäkeskeisestä perspektiivistä vapautuminen on aina suhteellista. Se on vain ihanne, jota kohti voidaan pyrkiä. Hermeneuttisen kehän kulkeminen on kuitenkin tärkeä metodinen apuneuvo, jonka avulla tutkija pitää yllä kriittistä tietoisuutta omasta subjektiivisesta perspektiivistään. Tässä tutkimuksessa pyrin hyödyntämään hermeneuttista kehää metodisena apuna, sillä oma subjektiivinen perspektiivini on tutkimuksessani erityisen vahvasti läsnä.

7.3.3 Dokumentit

Tutkija voi käyttää tutkimuksessaan aineistona myös erilaisia dokumentteja, jotka voidaan jakaa julkisiin ja persoonallisiin dokumentteihin (Numminen 1988a, 115-116.) Omassa tutkimuksessani käytän aineistona Suvelan sirkukseen liittyviä julkisia dokumentteja: lehtiartikkeleita, oppilaille jaettuja tiedotteita ja toimintakertomuksia ja Iceheartsin toimintaa kuvaavia lehtiartikkeleita, nettisivuja ja cd:lle koottua tietopakettia Iceheartsin toiminnasta. Dokumenttien tehtävä tutkimuksessa voi olla tilanteen mukaan esimerkiksi tietojen vertaileminen toisiinsa tai tapahtumien totuudellisuuden todistaminen (Numminen 1988a, 115-117.). Nämä molemmat kuvaavat syitä, miksi itse pidän tärkeänä dokumenttien tutkimista omassa tutkimuksessani. Lisäksi omaa dokumenttien hyödyntämistäni kuvaa myös Nummisen (1988, 117) ehdotus dokumenttien käytöstä luotettavuuden arvioinnissa ja tulosten tulkinnassa. Tarpeellisinta dokumenttien käyttö omassa tutkimuksessani on Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin toiminnan periaatteiden kartoittamisessa ja historian kuvaamisessa. Lisäksi olen tarkastellut haastateltavieni käsityksiä dokumenttien kautta heidän itse kirjoittamistaan dokumenteista sekä lehtijutuista, joissa heitä on siteerattu. Dokumenttien käyttöä osana fenomenologis-hermeneuttista tutkimustani perustelen myös

sillä, että tutkijana minun on pyrittävä mahdollisimman syvään ymmärrykseen tutkimuskohteestani, jotta voisin ymmärtää ja tulkita oikein tutkittavani merkity maailmaa. Dokumenttien avulla pystyn luomaan laajemman kuvan tutkimuskohteesta ja sikäli parantamaan esiymmärrystä asiasta tulkinnan tekoa varten. (ks. Laine 2001, 30-32.)

7.4 Tutkimuksen vaiheet

Tapaustutkimusta tehdessä on erityisen tärkeää tehdä selväksi tutkimusprosessin vaiheet ja tutkijan omat valinnat metodien ja muiden menettelytapojen suhteen. Näin tutkimusraportin lukijan on mahdollista saada selville, kuinka johtopäätöksiin on päädytty ja arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollista yleistettävyyttä. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 160.) Myös fenomenografisen tutkimuksen kohdalla Ahonen (1994, 122) painottaa samoja asioita. Hänen mukaansa tutkijan oma subjektiivisuus vaikuttaa aina tutkimiseen ja tämä on tiedostettava ja käsiteltävä luotettavuuden takaamiseksi. Omassa tutkimuksessani tämä subjektiivisuus on erityisen vahvasti läsnä, koska minulla on niin henkilökohtainen suhde toiseen tutkimistani kohteista ja siksi luotettavuuspohdinnat ja tutkimusprosessin auki kirjoittaminen ovat raportissani tärkeässä osassa. Seuraavassa pyrin tuomaan esiin tutkimuksen teon vaiheet.

7.4.1 Tutkimusaiheen ja kohdejoukon valinta

Suvelan sirkus ja erityisesti sen esiintyvä ryhmä valikoitui tutkimuskohteekseni luontevasti siksi, koska se oli minulle henkilökohtaisesti niin läheinen. Siksi minulla oli myös ymmärrys siitä, että sirkuskoululla oli ollut joillekin harrastajista aivan erityinen merkitys elämän ohjaamisessa ”oikeille raiteille.” Kun vertasin harrastuksen heille tuomaa hyötyä siihen, mitä näin omassa senhetkisessä työssäni toisen sirkuskoulun ohjaajana, tulin jollakin tapaa surulliseksi nykytilanteesta. Ne nuoret, joita ohjasin, eivät arvostaneet harrastustaan samassa määrin kuin vähempiosaiset Suvelan sirkuksessa. Järjestimme ohjattavilleni matkoja ja esiintymisiä samoin kuin Suvelan sirkuksessa oli harrastajille

järjestetty, mutta vastaanotto oli aivan toisenlainen. ”Emmä tiä jaksanks mä lähtee kun olin just viime viikonlopun äitin kans Pariisissa...” -tyyppinen asenne oli turhan yleinen. Sirkuskoulu oli näille nuorille ”ihan kivaa”, mutta ei mikään elämän tärkein juttu, sillä tanssitunnit, koulu, matkailu ja tulevaisuus lääkiksessä olivat myös osa heidän elämäänsä. Suvelan sirkuksessa osalle lapsista ja nuorista sirkuskoulu tarjosi ainoan mahdollisuuden päästä pois betonilähiöstä ja harrastaa jotain muuta kuin jengissä hengailua. Mietin, mitä nuo lähiön lapset nyt tekisivät, kun Suvelan sirkusta ei enää ole ja lähes kaikki tietämäni harrastusmahdollisuudet vaativat suuria rahallisia uhrauksia lapsen perheeltä. Tästä lähti idea tutkia ohjattua harrastamista syrjäytymisen ehkäisijänä. Osaksi tutkimaan sitä, millainen syrjäytymistä ehkäisevä harrastus on ja mitä se harrastajille merkitsee. Osaksi ihan vain herättelemään ajatuksia harrastamismahdollisuuksien laajentamiseksi kaikille, myös huonommista oloista oleville nuorille.

Myöhemmin, tutkimukseni ollessa jo pitkällä, otin mukaan myös toisen tapauksen Suvelan sirkuksen rinnalle. Tutkimukseni oli kohdannut pieniä vastoinkäymisiä, sillä vaikka Suvelan sirkus oli toiminut monille lapsille syrjäytymisen ehkäisijänä, ei se toiminut systemaattisesti sellaisen ajatuksen varassa ja organisaation laajennuttua tämä alkuperäinen idea käytännössä karisi lopullisesti pois. Niinpä en saanut Suvelan sirkusta tutkimalla niin paljon tietoa aiheesta kuin olisin toivonut. Kun tiesin, että omassa kotikaupungissani on toiminut jo pidemmän aikaa erittäin vahvasti juuri syrjäytymistä ehkäisevään ideologiaan perustuva harrastusorganisaatio Icehearts, päätin, etten voisi jättää tilaisuuttani käyttämättä kuullakseni sen organisaation perustajilta heidän näkemyksistään tutkimusongelmastani. Päätökseni vahvistui, kun organisaation pääkasvattaja kirjoitti minulle sähköpostiviestissään: ”Tutkimastasi aiheesta Suomessa kukaan ei tiedä niin paljon kuin me.” Silläkin uhalla, että tutkimukseni laajentuisi liikaa ja hajoaisi käsiin, oli Iceheartsin toimijoiden ääntä mielestäni tutkimuksessani kuultava. Tutkimukseni laajeni siis näin käsittämään kaksi tapausta: Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin.

7.4.2 Haastateltavat

Halusin saada tutkimukseeni tietoa monilta erilaisilta lähteiltä, jotka olisivat jokainen omakohtaisesti olleet tekemisissä tutkimieni tapausten toiminnassa. Alusta asti pidin tärkeimpänä saada mukaan entisiä, ainakin jossain määrin itse syrjäytymisvaarassa olleita harrastajia. Heitä oli Suvelan sirkuksen esiintyvässä ryhmässä mielestäni neljä. Määritelmäni perustui siihen, että nämä neljä olivat asuneet lähes koko elämänsä Suvelan lähiössä, he tulivat epätasaisista kotioiloista ja heidän sosioekonominen lähtökohtansa oli keskitasoa alhaisempi. ”Epätasaiset kotiolot” näkyivät muun muassa niin, etteivät kenenkään heistä vanhemmat ole olleet missään tekemisissä muuten aktiivisesti toimineessa vanhempien talkootoiminnassa tai tulleet juuri koskaan katsomaan edes lastensa esiintymisiä. Se, että haastateltavat olivat osa niin sanottua esiintyvää ryhmää varmisti sen, että harrastus oli hyvin tavoitteellinen ja aikaa vievä, mikä oli tutkimusongelmani kannalta tärkeä lähtökohta. Näiden harrastajien lisäksi halusin Suvelan sirkukselta haastateltavakseni myös toimintaa tiiviisti aikuisen silmin seuranneiden näkökulmaa. Niinpä neljän harrastajan lisäksi mukaan valikoitui yksi (ei-haastateltavana olleiden sisarusten) isä, joka oli myös toiminut aktiivisesti osana sirkuksen vapaaehtoisten vanhempien toimintaa. Kuudentena haastateltavana tuli luontevasti mukaan koko toiminnan tärkeänä innoittajana ollut ranskalainen pääopettaja/toiminnanjohtaja Lionel.

Iceheartsin kohdalla aloitin haastattelemalla pääkasvattajaa ja koko idean isää Villeä. Haastattelutilanteessa oli osaksi läsnä myös toiminnan toinen pääsuunnittelija, Villen isä Ilkka. Villen suosituksesta haastattelin myös nuorempien Icehearts-joukkueen kasvattajaa Miikaa. Iceheartsista en haastatellut lainkaan harrastajia. Tähän vaikutti moni asia, joista tärkeimpänä se, että pro graduni uhkasi laajentua liikaa, ja rajasin siksi Iceheartsin näkökulman vain kasvattajiin.

Haastateltavien profiilit lyhyesti:

Suvelan sirkuksen entiset harrastajat:

Sanna: Aloitti sirkuskoulun 10-vuotiaana kaverin yllyttämänä vuonna 1991. Kotiolot olivat epävakaat sikäli, että vanhemmat tekivät konkurssin Sannan ollessa ala-asteella ja sen jälkeen vanhemmat olivat pitkään työttöminä. Sannan isovelji ajautui osaksi Suvelan huonomaineista jengiä ja on edelleen rikollinen, työtön ja päihdeongelmainen. Sanna oli mukana sirkuskoulussa 17-vuotiaaksi asti. Nykyään opiskelee yliopistossa ulkomailla.

Tiia: Aloitti sirkuskoulun 12-vuotiaana yhdessä kaverinsa kanssa vuonna 1990. Oli samaan aikaan osa Suvelan jengiä, jossa teki pikku rikoksia, käytti päihteitä ja seurusteli pojan kanssa, joka oli yksi jengin isoimmista ”pahiksista”. Irrottautui jengistä pikku hiljaa sirkusharrastuksen muututtua tiiviimmäksi. Kotiolot olivat epätasaiset mm. vanhempien päihdeongelmien vuoksi. Tiia jatkoi sirkusta ammattiopintoihin asti, mutta lopetti lopulta noin 23-vuotiaana. Nykyään on valmistunut ammattiin ja toimii vakituudessa työssä.

Hanna: Aloitti sirkuskoulun sisarensa Tiian esimerkin motivoimana 9-vuotiaana vuonna 1991. Kotiolot hankalat, kuten Tiialla. Nykyään Hanna on Suvelan sirkuksen menestynein sirkusammattilainen. Hän valmistui kuuluisasta ranskalaisesta sirkusyliopistosta muutama vuosi sitten ja on sen jälkeen voittanut hopeaa erittäin arvostetussa kansainvälisessä sirkuskilpailussa ja ollut jatkuvasti ylityöllistetty alan töissä. Asuu vakituudesta ulkomailla.

Pauliina: Aloitti sirkuskoulun naapurin pojan ehdotuksesta innostuneena 9-vuotiaana vuonna 1990. Kotiolot olivat vaikeat. Isä oli alkoholisti ja myös äidillä oli usein vaikeuksia hoitaa kotiasioita. Pauliina pakeni usein sirkuskoulusta tuttujen ystäviensä luokse pakoon kotioloja. Isä kuoli alkoholismiin, kun Pauliina oli teini-iässä. Pauliina lopetti sirkusharrastuksen 19-vuotiaana. Tällä hetkellä Pauliina on opiskellut ammattiin ja on töissä jo seitsemättä vuotta saman työnantajan vakiopalveluksessa.

Muut Suvelan sirkuksen haastateltavat:

Heikki: Kahden sirkusharrastajan isä, joka oli sirkuskoulun toiminnassa mukana perustamisinfosta viimeiseen kokoukseen asti. Toimi myös aktiivisesti kannatusyhdistyksen hallituksessa, varsinkin viimeisinä vuosina.

Lionel: Ranskalainen sirkusopettaja, joka oli alun perin katutaiteilija, mutta aloitti opetusuransa Suvelan sirkuskoulussa vuonna 1993, 25-vuotiaana. Lionel ei osannut opettajana aloittaessaan suomea, mutta oppi kielen pikku hiljaa oppilailtaan. Lionel toi mukanaan ranskalaisen sirkuksen uudet näkemykset sirkustaiteesta ja innosti oppilaat kohti kunnianhimoisia tavoitteita, joissa myös pääosin onnistui. Palkittiin työstään mm. vuoden espoolainen -palkinnolla. Tällä hetkellä toimii erittäin arvostettuna sirkusopettajana eri sirkuskouluissa Suomessa.

Iceheartsin haastateltavat:

Ville: Iceheartsin perustaja, pääkasvattaja ja vanhemman Icehearts-jengin valmentaja. Ennen Iceheartsia on toiminut mm. sosiaalikasvattajana ja erityisopettajana. On saanut useita palkintoja toiminnastaan Iceheartsissa ja kehittää tällä hetkellä toimintamallia laajempaan käyttöön RAY:n tuella.

Ilkka: Villen isä, joka on toiminut Iceheartsissa alusta asti mm. hallituksen puheenjohtajana. On eläkkeellä Vantaan ruotsalaisen seurakunnan kirkkoherran virasta. Ilkka on Villen ohella palkittu toiminnastaan Iceheartsin hyväksi.

Miika: Iceheartsin nuoremman joukkueen valmentaja ja kasvattaja. Toiminut myös Iceheartsin iltapäiväkerhon toisena ohjaajana. Tällä hetkellä, koska rahoitus on loppunut, on koti-isänä. Ennen Iceheartsia toiminut mm. erityislasten iltapäiväkerhon ohjaajana erityiskoulussa. Koulutukseltaan sosionomi.

7.4.3 Aineiston hankinta

Olen tehnyt tutkimustani ja kerännyt aineistoani hiljalleen puolentoista vuoden ajan. Haastateltavat valikoituivat muutamaa alun perin varmaksi tapaukseksi päätettyä lukuun ottamatta pikku hiljaa tutkimuskohteen rajauksen myötä. Haastattelut tapahtuivat joulukuun 2005 ja helmikuun 2007 välisenä aikana. Dokumentteja olen keräillyt yhtä kauan, varsinkin Suvelan sirkukseen liittyvien dokumenttien saaminen tutkimuskäyttöön osoittautui vaikeaksi, sillä niiden arkistoinnista vastaava henkilö ei suhtautunut tutkimukseeni suopeasti. Olenkin käyttänyt Suvelan sirkuksen dokumenttien osalta aineistona pääasiassa omista arkistoistani löytyneitä dokumentteja.

Haastatteluja tutkimukseen kertyi yhteensä kahdeksan, joista kaksi oli osittain kahden henkilön ryhmähaastatteluja. Kaikki kahdeksan haastattelua sujuivat hyvin erilaisissa merkeissä ja niiden kestot vaihtelivat puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Osalla haastateltavista oli erittäin pitkälle valmiiksi analysoituja pohdintoja kysymistäni aihealueista eikä minun tarvinnut juuri pumpata tietoa, vaan haastateltavan ajatusvirta kulki kuin konsanaan mitä ideaaleimman fenomenografisen tavoitteen mukaisesti. Haastateltavat suuntasivat itse puhettaan kokemustensa mukaiseen suuntaan. Tämä oli tilanne erityisesti kahdessa Iceheartsin toimijoiden kanssa tekemässäni ryhmähaastattelussa. Sen sijaan Suvelan sirkuksen toimijoiden haastattelut kulkivat selkeämmin perinteisen puolistrukturoidun haastattelumuodon mukaisesti. Haastateltavat vastasivat puhtaasti pelkästään esitettyyn kysymykseen ja jäivät odottamaan seuraavaa kysymystä. Muutamat näistäkin haastatteluista sujuivat erittäin sujuvasti niin, että haastateltavilla oli paljon sanottavaa ja he innostuivat pohtimaan aihetta syvällisemmin. Mutta myös ongelmia oli. Erityisesti yhdellä entisistä harrastajista oli vaikeuksia ylipäättään ymmärtää liian abstrakteja kysymyksen asetteluja, jotka eivät olleet sitä ”kieltä”, johon hän oli elämänpiirissään tottunut. Haastattelutekniikkani koin tässä tilanteessa sikäli puutteelliseksi, että en osannut muuttaa haastattelukysymyksiäni konkreettisimmiksi ilman, että tilanne olisi muuttunut haastateltavan johdatteluksi.

Siihen, miksi Iceheartsin toimijat tuottivat niin paljon itsenäistä puhetta aiheesta verrattuna Suvelan sirkuksen toimijoihin, vaikuttaa moni asia. Jonkun verran vaikutti ehkä se, että haastattelut olivat viimeisinä ja olin kehittynyt haastattelijana sen verran, että osasin olla katkaisematta puhevirtaa liian aikaisin. Luulen kuitenkin, että muilla asioilla oli suurempi merkitys. Ensiksikin Icehearts on valtava osa haastateltujen toimijoiden elämää edelleen, kun taas Suvelan sirkus on kaukainen muisto, joka ei ole pinnalla haastateltavien mielessä. Toiseksi Iceheartsin toimijat ovat prosessoineet toimintaansa ahkerasti jo etukäteen. He ovat kirjoittamassa toiminnastaan kirjaa, heitä on haastateltu jo moneen otteeseen useisiin lehtijuttuihin, tv- ja radiolähetyksiin ja yksi tutkimuskin on iltapäivätoiminnasta valmistunut. Ajatukset ovat epäilemättä kirkastuneet myös erilaisia raportteja apurahojen myöntäjille kirjoittaessa. Iceheartsin toimijat myös ottivat ehdotukseni tutkimukseen osallistumisesta hyvin positiivisesti vastaan, koska haluavat edesauttaa omasta mielestään tärkeän aiheen tutkimista. Siksi heillä oli myös Suvelan sirkuksen toimijoita suurempi motivaatio antaa relevanttia tietoa haastattelussa. Useat Suvelan sirkuksen toimijat suostuivat uskoakseni haastatteluun osittain velvollisuuden tunnosta vanhaa ystävää kohtaan.

7.4.4 Tutkijan roolini erityisyys

Kuinka tuo ”vanha ystävyys” sitten vaikutti haastattelujen kulkuun? Kuten sanottu se ensiksikin helpotti haluttujen haastateltavien suostuttelemista osallistumaan ylipäättään. Olen melko varma, että ainakin kaksi entisistä harrastajista ei olisi suostunut mukaan, jos kysyjä oli ollut joku tuntematon henkilö. Toinen siksi, että oleskelee Suomessa vain muutaman päivän vuodessa ja on silloinkin hengästyttävän kiireinen, toinen puhtaasta epäluulosta kaikkea akateemista kohtaan. Positiivista taustassani oli myös se, että ymmärsin heti, mitä haastateltavat tarkoittivat viitatessaan vanhoihin tapahtumiin ja osasin tehdä helposti tarkentavia kysymyksiä. Toisaalta tuttuus aiheutti sen, että haastateltavat luultavasti hyppäsivät ohi joidenkin tärkeiden asioiden pitäen niitä itsestäänselvyyksinä, joita ei minulle tarvitse erikseen selittää, koska olinhan itsekkin kokenut ne. Negatiivisena ominaisuutena pitäisin myös sitä, että olen luultavasti jossain määrin sokea joillekin

merkittäville seikoille, koska olen liian lähellä tutkittavaa kohdetta. Erityisen vaikeaa haastattelutilanteissa oli kuitenkin rankkojen asioiden käsittely. Olin liian läheinen, mutta samalla en tarpeeksi läheinen niistä puhumiseksi. Myös tilanteen virallisuus vaikeutti asiaa. Muutaman haastateltavan kohdalla huomasin suoranaista valehtelua vaikeiden aiheiden käsittelyn lopettamiseksi alkuunsa. Entisten harrastajien haastatteluissa liikuttiin hyvin henkilökohtaisella ja kipeälläkin alueella vaikeista kotioloista puhuttaessa eikä ole siis ihme, että useimmat haastateltavat eivät suoranaisesti lähteneet lentoon niistä keskusteltaessa.

Syrjälä (1995, 15) ja Soininen (1995, 39) painottavat tutkijan roolia tutkimuksessa. Tapaustutkimus, kuten kvalitatiivinen tutkimus yleensäkin, on arvosidonnaista. Tutkija on mukana tutkimuksessa omana persoonanaan ja hänen oma arvomaailmansa vaikuttaa siihen näkemykseen, jonka hän tutkittavasta ilmiöstä muodostaa. (Syrjälä, 1995, 15; Soininen 1995, 39.) Tärkeää onkin, että tutkija itse tiedostaa tämän ja tuo omat lähtöolettamuksensa ja sitoumuksensa selvästi esiin raportissaan. (Syrjälä, 1995, 14-15.)

Omat lähtökohtani tutkijana ovat sikäli erikoiset, että samalla, kun toimin tutkijana, minulla on myös omat selkeät ja subjektiiviset käsitykset erityisesti suhteessa toiseen tutkimuskohteeseen. Omat kokemukseni ja käsitykseni tutkimuskohteesta ovat siis tutkimuksessani tavallistakin enemmän läsnä. Toisaalta ilman noita kokemuksia ei koko tutkimusaihe olisi ikinä tullut mieleeni, minun on helpompi ymmärtää kohdettani, löytää siitä tutkimuksen arvoisia piirteitä ja löytää haastateltavia, kuin jos olisin tapaukseni suhteen untuvikko. Myös Syrjälän (1995, 14) peräänkuuluttama luottamus tutkijan ja tutkittavien välillä on minun kenties tavallista helpompi saavuttaa. Toisaalta henkilökohtaiset suhteet haastateltaviin voivat toimia myös esteenä silloin, kun käsiteltävät asiat ovat hyvin arkoja.

Jotta omat ennakkoluuloni eivät määrittäisi tutkimukseni tuloksia, olen käynyt läpi omia kokemuksiani tutkimuskohteestani ja tiedostan käsitykseni entistä paremmin. Lisäksi on mielestäni tärkeää, että en suoranaisesti kuulu tutkimukseni kannalta relevanttiin

kohderyhmään, syrjäytymisvaarassa olleisiin nuoriin, vaan omalla kohdallani sirkus toimi nuoruudessani tukevana elementtinä muista syistä, jotka eivät ole osa tätä tutkimusta. Tutkimustulosten esittely osuudessa tuon esiin myös joitakin omia kokemuksiani tutkittavista osailmiöistä. Voisikin kenties väittää, että tutkimukseni perustuu osittain myös osallistuvaan havainnointiin.

7.4.5 Aineiston analyysi ja tulkinta

Aineiston analyysi alkaa esitöistä, jotka koostuvat tietojen tarkistuksesta, tietojen mahdollisesta täydentämisestä ja aineiston järjestämisestä (Hirsjärvi 2005b, 209-210.) Omassa tutkimuksessani tarkistin aina haastattelun teon jälkeen, oliko haastattelu tullut nauhalle. Viidennen haastattelun kohdalla, jota varten olin lainannut yliopiston tallennusvälineitä, tarkistus osoitti, että haastattelusta oli tallentunut nauhalle vain pieni osa rikkinäisen mikrofoniin takia. Aineisto vaati täydennystä ja jouduin tekemään tämän haastattelun kokonaan uudelleen. Oli onni, että haastateltava pystyi toistamaan vastauksensa melkein alkuperäisen kaltaisina, vaikka olikin melko happamana joutuessaan ahtamaan toisenkin haastattelun tiukkaan aikatauluunsa. Dokumenttien vajavaisuuden takia jouduin tarkistamaan joitain yksittäisiä tietoja puhelimitse tutkimukseen kuulumattomilta ihmisiltä. Aineistoni järjestämisvaihe koostui dokumenttien järjestämisestä ja haastattelujen litteroinneista. Litteroinnin osalta päädyin kirjoittamaan ylös kaiken nauhalle haastattelutilanteessa tallentuneen, sanasta sanaan oikein. Taukoja, äänenpainoja tms. en dokumentoinut erikseen, koska ne eivät ole tutkimukseni kannalta merkittävää tietoa. Osaa aineistostani jouduin myös karsimaan. Iceheartsin toimijoista Miika kertoi haastattelun aikana paljon kokemuksistaan Iceheartsin iltapäiväkerhon vetäjänä. Tämä haastatteluaineiston osa oli erittäin mielenkiintoista ja relevanttia myös tutkimukseni kannalta. Päädyin kuitenkin rajaamaan sen pääosin ulos aineistostani, koska jos olisin käsitellyt myös iltapäiväkerhotoimintaa, olisi tutkimus laajentunut aivan liikaa.

Itse analyysiin ryhdyin heti ensimmäisen haastattelun jälkeen. Haastatteluja tein tasaisesti runsaan vuoden aikana ja sitä myötä myös analyysi rakentui pikku hiljaa. Kvalitatiivisen

tutkimuksen analyysi onkin Hirsjärven ym. (2005b, 211-212) mukaan spiraalinomaista ja sitä tehdään koko tutkimuksen teon ajan, jolloin aineiston kerääminen ja analysointi limittyvät keskenään. Laine (2001, 38-42) jakaa analyysivaiheen kuvaukseen, merkityskokonaisuuksien luomiseen ja synteisiin. Kuvausta ennen aineisto luetaan monta kertaa läpi ja hahmotetaan kokonaiskuva. Kuvauksen tarkoituksena on tiivistää aineiston merkitykselliset osat yhteen mahdollisimman alkuperäisiä ilmaisuja käyttäen. Vaihetta ei saa Laineen mukaan ohittaa liian nopeasti, jottei olennaisia osia aineistosta jää pois. Kuvauksen jälkeen tiivistetystä aineistosta etsitään merkityskokonaisuuksia. Tässä vaiheessa tutkija hyödyntää omaa intuitiotaan ja elämäkokemustaan. Vain tutkimustehtävän kannalta merkitykselliset puolet nostetaan esiin. Tässä analyysivaiheessa tutkija esittää löydöt omalla kielellään. Analyysin avulla pyritään tematisoimaan ja käsitteellistämään kuvauksessa esitettyä puhetta. Aineistoa ei ole tarkoitus yleistää niin, että vain eri haastateltaville yhteiset piirteet valitaan mukaan vaan myös yksilöllisille piirteille annetaan tilaa. Synteesivaiheessa selvitetään merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita ja luodaan ilmiöstä kokonaiskuva. Synteesivaiheen jälkeen tutkija voi unohtaa aineistolähtöisen analyysin vaatimukset ja tarkastella tuloksia aikaisempien teorioiden näkökulmasta tai arvioida tulosten käytännöllisiä sovelluksia.

Toteutin analyysini Laineen ohjeistuksen mukaisesti. Oli mielenkiintoista huomata, kuinka aineistosta todella kuvauksen ja merkitysten etsimisen kautta ”nousee” yllättäviäkin teemoja. Näin kävi tässä tutkimuksessa sikäli, että vasta analyysia tehdessäni havaitsin Iceheartsin toimijoiden tuovan jatkuvasti esiin teemaa, joka oli tärkeä osa tutkimustani, mutta ei itsessään tutkimusongelma. Koska se kuitenkin muodosti itsessään oman kokonaisuutensa, lisäsin sen osaksi ensimmäistä tutkimuskysymystäni. Analyysia tehdessäni minua erityisesti mietitytti omien kokemusteni osuus analysoinnin taustalla. Muun muassa Nirikko (2003, 33-37) pitää tärkeänä, että fenomenografisessa analyysissä tutkija pyrkii eläytymään tutkittavien maailmaan ja irtautuu omista esioletuksistaan, kuten persoonallisesta tiedostaan ja tutkittavaa ilmiötä koskevista uskomuksistaan. Hermeneuttinen kehä on yksi väline tämän mahdollistamiseksi. Varsinkin persoonallisen tiedon erillisenä pitäminen oli minulle Suvelan sirkuksen asioita pohtiessani varsin

vaikeaa. Välillä päädyinkin ottamaan omat kokemukseni ikään kuin yhdeksi aineistoksi muiden joukkoon ja näin osaksi analyysia. Koska kuitenkin sekä Numminen (1988b, 130) että Laine (2001, 38-42) antavat tutkijalle ohjeeksi oman elämäkokemuksen hyödyntämisen analyysiä tehtäessä, en liene rikkonut kovin pahasti fenomenografista perinnettä vastaan.

Nirkko (2003) ja Ahonen (1995) käyttävät teksteissään käsitteitä analyysi ja tulkinta rinnakkain kuvaamassa jokseenkin samaa asiaa, Hirsjärvi (2005b, 213) taas pitää tulkintavaihetta analyysivaiheen jälkeisenä vaiheena, jossa tutkija muodostaa johtopäätökset analyysin tuloksista. Omassa tutkimuksessani koin luontevaksi yhdistää analyysin ja tulkinnan yhdeksi vaiheeksi, jossa tulkinta saa lopussa pääosan. Johtopäätöksiä tehdessäni toteutin Nummisen (1988b, 130) ohjetta siitä, että tulkintavaiheessa taustalla vaikuttavat koko ajan tutkijan oma arki ajattelu, ihmiskäsitys, valitut näkökulmat ja metodologia. Teoreettinen viitekehys toimii tutkijalle tärkeänä apuna tulkintojen teossa. Toisaalta voi myös sanoa, että nämä kaikki tutkijan taustat ja teorian soveltamiset pitävät paikkansa tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.

7.4.6 Raportointi

”Hyvä tutkimusraportti on yhtenäinen kuvaus teoreettisesti perustellun tutkimusongelman selvittämisestä,” sanoo Ahonen (1995, 148.) Alasuutari (1994, 258-259) kehottaa kirjoittamaan raporttia kuin salapoliisiromaania, jossa tutkimusongelma ratkeaa lukukokemuksen kuluessa johdonmukaisesti ja pikku hiljaa alkaen empiirisistä havainnoista, siirtyen siitä ongelman asetteluun ja päättyen tulkintoihin, yleisempään merkitykseen ja suuriin teoreettisiin kuvioihin. Toisaalta tutkimusraportille asetetaan tiedeyhteisön puolelta tarkkoja vaatimuksia silloin, kun kyseessä on opinnäytetyö (Sajavaara 2005, 225.) Mukaansatempaavan ja mielenkiintoisen, mutta samalla kaikki tieteelliset vaatimukset täyttävän raportin kirjoittaminen ei ole aivan helppoa. Koska haluaisin, että raporttini jaksaisi kiinnostaa myös niitä tiedeyhteisön ulkopuolisia ihmisiä, joita tutkimukseni koskee, olen pyrkinyt raportissani mahdollisimman arkikieliseen ja

vaihtelevaan tekstiin. Nirkon (2003, 39) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa arkikielisyys ja autenttisten lainausten viljely on tavoitteena jo siksikin, että tutkimus olisi mahdollisimman aito kuvaus tutkittamastaan maailmasta.

Lainauksia haastatteluista olenkin ottanut mukaan runsaasti. Toivoakseni lukija pystyy niiden avulla paremmin eläytymään tutkimuskohteeseeni. Lisäksi ne parantavat tutkimukseni luotettavuutta, kun lukija pystyy tarkistamaan, mihin tekemäni johtopäätökset perustuvat (ks. Nirko 2003, 39; Ahonen 1995, 150). Raportissa haastateltavien nimet on muutettu niiden osalta, jotka eivät edusta mitään tiettyä asemaa harrastusorganisaatioiden toiminnassa. Eli oppilaiden ja yksittäisen vanhemman nimet on muutettu, mutta ohjaajien, tai Iceheartsin tapauksessa kasvattajien, nimet on säilytetty aitoina, koska heidän henkilöllisyytensä on käytännössä mahdotonta salata taustatietojen paljastaessa asiasta enemmän tietäville heti, keistä on kyse. Kaikkia haastateltavia edustaa tekstissä vain etunimi. Empiriaosuudessa olen yksinkertaisuuden vuoksi kutsunut kaikkia eri opettaja-henkilöitä (valmentajat, kasvattajat, opettajat) pääasiassa vain ohjaajiksi.

Tutkimuksen kirjoittaminen on vaiheittainen prosessi (Syrjälä 1988, 148-149). Olenkin kirjoittanut raporttia koko pitkän tutkimusrupeaman ajan. Millsin (1982, 187) mukaan tutkija ei voi erottaa tutkijan roolia muusta elämästään. Se on osa tutkimuksellisen mielikuvituksen perusteita. Olen huomannut tämän tutkimusprosessini aikana. Tutkimukseni kulkee mukana missä olenkin ja sitä kautta kehittelen ideoita pikku hiljaa alitajunnassani. Jotta keskellä yötä tai junan ikkunasta tuijottaessa päähän pälkähtäneet ideat eivät katoaisi lopullisesti, olen pitänyt hyvänä kirjoittaa jatkuvasti ylös uusia ajatuksia ja koota tulevaa raporttia pikku hiljaa.

Seuraavaksi siirryn raporttini empiiriseen osaan, jossa tarkastelen haastatteluaineiston kautta tulkitsemieni tuloksia.

8 Icehearts ja harrastajien elämänpiirien riskitekijät

Haastatellessani Iceheartsin toimijoita Villeä, Miikaa ja Ilkkaa nousi kaikkien kolmen puheesta tärkeänä teemana esiin tarve ymmärtää syrjäytymistä sinänsä sekä siihen liittyviä taustoja. Haastateltavat olivat selvästi pohtineet asiaa paljon työssään ja toivat pohdintaansa kysymättäkin esille runsaasti haastattelujen kuluessa. Jotta voisimme todella ymmärtää, kuinka harrastus voi toimia lasten ja nuorten elämässä suojaavana tekijänä, on ensin hyvä valottaa hieman sitä, minkälaisiin ongelmiin harrastuksen kautta olisi kyettävä vastaamaan. Eli minkälaisien riskitekijöiden ympärillä nuoret syrjäytymisvaarassa olevat harrastajat elävät.

Olen seuraavassa analysoinut Iceheartsin toimijoiden käsityksiä heidän kohtaamiensa lasten ja nuorten elämän riskitekijöistä peilaten niitä teoriaosuudessa käsittelemiini ajatuksiin. Myös käsitysten jako nuoren elämänpiirien mukaan kotiin, kouluun ja vapaa-aikaan on tuttu teoriaosuudestani, mutta jako nousi selkeästi esiin myös haastateltavien puheesta. Nämä elämänpiirit olivat myös haastateltavien mukaan niitä, joissa lapset ja nuoret riskitekijöitä kohtaavat. Neljänneksi toimijaksi haastateltavat toivat mukaan yhteiskunnan ja sen kykenemättömyyden ehkäistä nuorten syrjäytymiskehitystä. Iceheartsin toimijoiden esittämien käsitysten seassa tuon esiin niitä tapoja, joilla Icehearts pyrkii auttamaan harrastajiaan riskitekijöiden vaikutusten minimoimisessa tai jopa poistamisessa. Tällä tavoin voin samaan aikaan analysoida sekä Iceheartsin kasvattajien syrjäytymiskäsityksiä että heidän toimintansa motiiveja ja keinoja näiden syrjäytymisprosessien pysäyttämiseksi. Näkökulmana tässä osiossa on siis syrjäytymistä ennalta ehkäisevän harrastusorganisaation ohjaajien ja niin sanottujen visionäärien käsitykset ja kokemukset syrjäytymisestä ja sen pysäyttämisen ratkaisukeinoista. Syrjäytyminen on haastateltujen mukaan hyvin monista poluista muodostuva

ongelmakenttä, jonka ratkaisuksi he näkevät lapsen elämään sukeltavan kokonaisvaltaisen puuttumisen.

8.1 Kodin riskitekijät

”Kylhän ne kotiin johtaa ne jäljet.” (Miika)

Tärkeimmäksi syyksi siihen, että osa lapsista ja nuorista syrjäytyy, haastateltavat nostivat kodin vaikutuksen lapsiin. Kodin syrjäytymistä edistävät vaikutukset olivat hyvin monenlaisia resurssipulasta välinpitämättömyyteen ja vääränlaisiin kasvatusmalleihin.

Syrjäytyminen alkaa varhain ja periytyy

”Mut sit ei vaan kukaan tunnu tajuavan ... et lasten syrjäytyminen alkaa hirvittävän varhain” (Ilkka)

Jyrkämä (1986, 39) ja Takala (1992, 16-38) korostavat syrjäytymisen prosessiluonnetta. Takalan mukaan syrjäytyminen alkaa jo lapsuudessa ja toteutuu prosessin kautta niin, että varhaisaikuisuudessa saavutetaan niin sanottu syrjäytyneisyyden tila. Syrjäytymisen prosessiluonne tulee ilmi myös haastateltavien puheesta heidän puhuessaan syrjäytymisestä jonakin, joka alkaa varhain ja kehittyy pidemmälle pikku hiljaa. Takala pitää syrjäytymisprosessin tärkeimpänä vaiheena lapsen ensimmäisiä vuosia, jolloin lapsen lähiympäristöllä on suuri vaikutus myöhempään syrjäytymiskehitykseen. Jos vanhemmat ovat osa marginaalia, on lasten kohtalo helposti samanlainen. Myös haastateltavat korostivat sitä, että lapsi imee kotoaan pienestä pitäen myöhempään syrjäytymiskehitykseen johtavia vaikutteita. Ville antoi tästä valaisevan ja melko murheellisen esimerkin:

Ja vanhemmat on jo, siis pahimmas tapaukses sukupolvien ajan ollu niinku kuulunu siihen marginaaliryhmään. Et kun, mä oon käyttäny tätä esimerkkinä luennoilla et kun äiti herää aamulla ja sanoo: 'Vittu mikä ilma.' Sit se sanoo taas: 'Saatana kahvi loppunu ja vittu se maksaa niin paljo tuolla paska K-kaupassa. Lähtekää nyt sinne

helvetin kouluu jo.” Niinku meil on tämmösi lapsii joillon niinku tämmönen elämäkokemus. No miten sä sitte siinä niinku hymyilet äitille ja sanot että: ’Vaikka tuol onki huono ilma ni kuulitsä ku toi talitintti laulo tossa lintulaudalla.’ Et meneekse nyt näin sitte? (Ville)

Kykenemättömyys huolehtia lapsen tarpeista

Kun kotona loppuvat voimavarat, lapset kärsivät. Kykenemättömyys huolehtia lapsen tarpeista voi johtua monista eri asioista. Kyseessä saattaa olla yksinkertainen resurssipula: ajan, rahan ja voimien loppuminen. Toisaalta voi olla kyse vääränlaisista kasvatusmalleista. Yksinhuoltajuus oli haastateltavien mukaan yksi merkittävistä syistä lasten ja nuorten syrjäytymiseen. Yksinhuoltajuus ei sinänsä lisännyt syrjäytymistä, vaan siihen liittyvät oheisongelmat, kuten erilaiset resurssivajeet: taloudelliset, henkiset ja ajankäytölliset ongelmat. Myös tukiverkoston puute näkyy.

On neljä lasta yksinhuoltaja. Niinku tämmösi asioita. Totta kai siel on sit taloudellisii juttui takana... ja sit ei kerta kaikkiaan voimavarat riitä. Ja sitte toki on sitte sellasiiki lapsii jotka niinku sen sen jotenki sen voimattomuuden ja osaamattomuuden ja kaiken taloushuolien keskellä jää vaan osattomaks sitte et ei ymmärretä ees sitä että jotain tässä nyt pitäis niittenki kanssa tehdä. Mut sitten niin, tätä ei oikeen niin tää on joskus jotenki tää syrjäytyminen tai käsitellään jotenki hirmu nopeesti. Ku ei se tarkota sitä et ois kaikki päin seinii vaan että siihen on niin älyttömän monta syytä. Että tietysti tää yksinhuoltajuus on yks iso syy, koska sillan sulla puolet tuloista tippuu... Ja voimavarat tippuu puoleen. Ei oo ehkä mummoi pappoi. Ei oo autoa ja niinku tämmöset asiat. (Miika)

Sit se on oikeesti se niinku meill on hirveesti mielenterveysongelmii niinku me tietään aikuisissa ja se vaikuttaa ja. Rahattomuus ja taloudelliset huolet ja ja ja ero ja ja kun ne kaikki kasautuu ni kyl ne lapset vaan sit yksin. (Miika)

Haastateltavat päivittelivät, kuinka paljon vanhemmilla oli ongelmia lasten kasvatuksen perusasioissa. Tässä he ovat samoilla linjoilla kuin Järventie (1999, 120, 126), joka piti perushoivan puutetta ja psykososiaalisen hyvinvoinnin laiminlyöntiä merkittävimpinä tekijöinä lasten syrjäytymiskehityksessä. Järventien tutkimuksessa myös kävi ilmi, että lasten perushuollossa on Suomessa yllättävän suuria puutteita. Iceheartsin poikien kohdalla

oli puutteita perushoidossa muun muassa säännöllisessä ruokailussa ja riittävässä yöunessa.

Puutteet olivat nähtävissä leireillä:

Me on myös huomattu se, että nää meiän eniten oireilevat pojat ni ku muut väsy niinku leirin loppuu kohti ni niillä paranee niillä se niinku käyrä on toisin päin. Ja se johtuu siitä että ne saa tarpeeks yöunta, koska siel mennään nukkuu oikeesti, siel herätään silloin ku sanotaan, siel syödään säännöllisesti mikä on ehkä yks suurimpia vammoja meiän yhteiskunnassa, tää pikaruokamarkkinat. Syyään silloin silloin tällön... Ni ne, sit ne nää jätkät herää sitte niinku sillee torstaina. Koska silloin ne on saanu sen varsinki toi riittävä yöuni ja sit yks asia et mei oo yhtenäkkää vuonna roudattu sinne minkäänlaisii televisioita tai pleikkareita. Ja kukaan ei oo kysyny ikinä et vittu ku tääl ei oo televisioo. Että se se varmaan vaikuttaa. (Miika)

Vakavia ongelmia oli myös muussa kasvatuksessa, kuten rajojen asettamisessa. Tämä kävi selkeästi ilmi heti harrastustoiminnan alussa, kun toiminta oli pitkään pelkkää kaaoksen hallintaa. Yhtenä syynä oli se, että pojat eivät olleet tottuneet sääntöihin ja rajoituksiin. Poikien kokonaisvaltaisen elämänlaadun parantamiseksi Iceheartsissa yksi tärkeä tuki perheille onkin kasvatustalustelut vanhempien kanssa ja sitä kautta johdonmukaisen kasvatuskulttuurin löytäminen kodin, koulun ja harrastuksen välille. Kodit ottivat pääsääntöisesti mielellään vastaan tukea, mutta todellista kasvatuskulttuurin muutosta oli ilmeisesti erittäin vaikea saada aikaan.

No se on molemminpuolist liikennettä et jos vanhemmilla on huolia ni ne kertoo ne mulle ja jos mul on huolii ni mä kerron sen vanhemmille.(Ville)

Nii ei osata kasvattaa lasta ihan tämmösten perinteisten kasvatustalustien mukaan tiiäksä niinku siinä nyt ylipäättään rajojen asettaminen ja kaikki sellanen. (Miika)

Mut tona aikana sit ku ne on huomannu että oikeesti toi on jaksanu nyt neljä vuotta olla tuolla ja tietää et mun lapsi on haastava ja näin ni sit jossain vaihees on istuttu alas ja se on sanonu et tällast heil on kotona, mitä sä nyt tekisit tässä. Ja oon mäki sit välillä et emmä osaa nyt sanoo mitää. Ja sit yritetään ohjata myöski et perheneuvolat ja ja kaikki sellaset kuviot niinku läpi ja mutta mä kuitenkin loppuviimein se kasvattaminen ei oo, se on aika yksinkertainen juttu noin niinku paperilla. Mut et se että yheksält ollaan sisällä ja piste. Että että niinku ehkä se on enemmän semmost arkipäiväasiaa mitä me sit jutellaan ja puhutaan ja ollaan huolissaan ehkä siitä, et oonks mä kieltäny lasta liikaa et semmost ehkä tuen hakemista ja sellasta. No, tietysti kaikelle toiminnalle haetaan tukea. Tietysti joskus on se et haetaan sitä tukea et tajuu et on toiminu ihan miten sattuu. Ni sit pitäis olla se rohkeus sanooki et mä nään kyllä et toi on tosi väärin. Mut et ei sillä et sä oot nyt

maailman huonoin äiti sä et korjaa ikinä tota, vaan tavallaan enemmänki sillai et toi tilanne mun mielest niinku sit ei kannata hoitaa noin et teepä se näi. (Miika)

Lasten kasvatuksen ongelmat heijastuvat lapsiin monin tavoin. Haastateltavat puhuivat paljon useilla Icehearts-pojilla ilmenevästä vaikeasta aggressiivisuudesta. Aggressiivisuus on yksi käyttäytymisen haavoittuvuuden ilmentymä, joita voivat olla myös esimerkiksi häiritsevän voimakas arkuus ja ahdistuneisuus. Nämä piirteet ovat yhteydessä lapsen kyvyttömyyteen hallita tunteitaan, joka taas on seurausta muun muassa vaikeista kasvuoloista ja huonoista kasvatuskäytännöistä, kuten ylihuolehtivuudesta ja aikuislähtöisistä kasvatuksesta, johon voi sisältyä esimerkiksi epäoikeudenmukaista kohtelua. (Rönkä 1999, 14-16, 36; Pulkkinen 2002.)

Anna Rönkä (1999, 36-37) päätyi tutkimuksessaan sosiaalisten ongelmien kasautumisesta siihen, että varsinkin miehillä käyttäytymisen haavoittuvuus, erityisesti aggressiivisuus, oli merkittävä riskitekijä, joka johti kasautuviin ongelmaketjuihin. Naisilla haavoittuvuus ja myöhemmät ongelmat ilmenivät enemmänkin ahdistuneisuuden kautta. Moni Iceheartsin lapsi oli ollut ainakin jossain vaiheessa todella aggressiivinen ja lapsen ongelmat kulminoituivat jatkuvaan tappelemiseen ja järjettömiin väkivallan tekoihin. Aggressiivisuus aiheutti myös sitä, että joillain lapsilla ei ollut edes harrastuksen sisällä muodostunut viiden yhteisen vuoden jälkeen yhtään kaveria.

Muutamii lapsii mul on edelleenki joilla varmasti ei oo juurikaan yhtään kaverii... Ja karuimmillaan sen joskus huomaa ku on synttärikutsut ja siel on kaks. Se on omaveli ja joku kummipoika. Et niinku mut et ku mä ymmärrän et ne ei kukaan halua mennä semmosen lapsen synttäreille jos ne tietää et ne voi saada siel turpaan -- tää aggressiivisuus niinku se vie kyl hirveesti pois kaikesta että et on tosi kurja siel on tiieksä mummoki hälytetty jostai Kuopiosta ja siel on kaks ja sehän on niinku itkettävä tilanne -- se on luotaantyöntävä kaveri. Ei sitä kiinnosta leikkii kenenkää kans, isommasti. Tai sit se aiheuttaa ainaki jotain hämminkii koko ajan. (Miika)

Pulkkinen ja Kokko ovat osoittaneet tutkimuksissaan, että aggressiivisuus lapsena saattaa johtaa niin sanottuun sopeutumattomuuden kehään. Aggressiivisuus on riskitekijä, joka johtaa helposti ensin koulusopeutumattomuuteen ja myöhemmin muun muassa päihdeongelmiin ja pitkäaikaistyöttömyyteen, toisin sanoen syrjäytymiskierteeseen.

Tutkimuksen mukaan kotoa tai muualta lähipiiristä saatu ohjaus rakentavaan käyttäytymiseen väkivallan sijaan oli merkittävässä roolissa estämässä lapsen joutumista kuvatuun kaltaiseen syrjäytymiskierteeseen. (Kokko 1999, 33.) Myös Rönkä (1999, 37) korosti ehkäisevänä toimintana kasvatusta, joka pyrki tukemaan lapsen itsehallinnan kehitystä. Iceheartsissa tähän on paneuduttu erityisen määrätietoisesti.

Kysyttäessä, miksi joistain lapsista tulee ”luotaantöytäviä”, yksi haastateltavista viittasi muun muassa kodin kyvyttömyyteen tarjota lapselle riittävästi rajoja ja rakkautta. Rajattomuuteen viittaa myös se, että haastateltavat pitivät syyllisinä lasten aggressiivisuuteen myös liian rankkojen televisio-ohjelmien katsomista ja väkivaltapeliin pelaamista:

Ehkä se, ehkä se että siis oikeesti tää niinku tää niinku rakkaudettomuus ja rajattomuus jollain tapaa. Oletetaan joskus et ne on niinku isompi ku ne on et ne saa tehdä aina, nyt mä taas puhun niinku taas ennen kaikkee televisiost ja peleistä. Ne saa pelaa mitä ne haluaa, ne saa kattoo mitä ne haluaa niil on omat televisiot huoneessa. Nykyään voi sanoo niinku pääosin, ne voi kattoo siel, herätä kahelt yöllä ja ruveta kattoo sitä pornoa. (Miika)

Myös Lea Pulkkinen kiinnittää tutkimuksissaan huomiota väkivaltaviihteen haitalliseen vaikutukseen. Hän korostaa, että väkivaltaisten pelien pelaaminen vaikuttaa erityisen vahvasti muutenkin riskiolosuhteissa kasvaviin ja haavoittuvaisiin lapsiin, joiden on vaikeampi erottaa totta ja kuviteltua toisistaan. Erityisesti valmiiksi aggressiivisuuteen taipuvaisille lapsille runsaan tietokonepelien pelaamisen on todettu lisäävän aggressiivista käyttäytymistä ja muuta sopeutumattomuutta. (Pulkkinen 2002, 172-175.)

Onkin tärkeää huomioida, että joillakin lapsilla on suurempia haavoittuvuustekijöitä kuin toisilla ja he tarvitsevat erityistä huomiota selvitäkseen. Samassa kotiympäristössä kasvaneista toinen saattaa selviytyä hyvin ja toinen syrjäytyä. Siksi silloin, kun perheessä on erityistarpeita vaativa lapsi, vaaditaan vanhemmilta suurempaa kyvykkyyttä tarjota esimerkiksi tiukkoja rajoja tai erityistä rakkautta, tai eri tavoin diagnosoitujen lasten tarvitsemia omia tukimuotoja. Ulkopuolisen onkin erittäin vaikea määrittää sitä, milloin

lapsen syrjäytymisen syynä on puhtaasti kodin vaikutus, milloin tavallista vaativampi lapsi, jonka auttamiseen eivät kodin resurssit vilpittömistä yrityksistä huolimatta ole riittäneet.

Vanhempien välinpitämättömyys

Yhtenä merkittävänä tekijänä haastateltavien syrjäytymispuheesta nousi esiin myös vanhempien välinpitämättömyys lapsiaan kohtaan. Välinpitämättömyys ja rakkaudettomuus jo sinänsä aiheuttavat ongelmia lapsille, mutta ne ovat lisäksi taustasyyn muihin ongelmiin lasten ja vanhempien välillä. Haastateltavat viittasivat muun muassa siihen, ettei vanhemmilla ole otetta lapsiinsa, kun lapset tajuavat, etteivät he ole kiinnostuneita heidän olemassaolostaan. Lapset eivät tottele vanhempiaan, jos kokevat etteivät nämä välitä heistä. Sen sijaan Iceheartsin kasvattajia lapset kuuntelevat herkemmin myös siksi, että ymmärtävät näiden olevan oikeasti kiinnostuneita heistä.

Ja sit mietitään sitä miten ne niinku ratkoo kotona syntyviä ongelmia ni se on aika hankalaa kun lapsi ymmärtää sen kuitenkin et ei toi tykkää, välitä siit mitä mä teen.
(Ville)

Tärkeä huomio on myös, ettei perushuolto, ruuat ja vaatteet, riitä lapsen kasvattamiseksi hyvään aikuisuuteen. Myös henkinen tuki, luottamus ja kommunikaatio on tärkeää. Seuraavassa Villen ja Ilkan antama esimerkkitapaus aiheesta:

Ilkka: Taloudelliset taustat ihan kunnossa sil pojalla ja sil on vanhempia ja jatkuvaa lähi-ihmisten kontaktia mut siit huolimatta.-- Ne huoltajat nii ne on sit et ihan sama mitä se tekee.

Ville: Tää on kuvaavaa tän pojan kohalla ku isäpuoli soitti et nyt pitää pitää palaveri et tää on ihan mahotonta tää meno täällä. --Sit mä soitin kolmen viikon pääst sille pojalle se isäpuoli sano et asia on nyt ihan kunnossa et saatiin järjestettyä et annettiin sen pojan polttaa tupakkaa huoneessaan. [Poika on] Viistoist vuotta. Mä sanoin että no voi vittu sentään. Niinku mitä järkee on tommoses sopimisessa et aikuiset tavallaan niinku hylkää kaiken kaiken mitä yhteiskunta viestii... viestintä on jotenkin niin, tavallaan niinku luottamuksen... siis siel ei varmaan puhuta mitään niinku keskenään siellä. Ei käydä missään yhdessä ja.

Ilkka: Ei meillä tietysti mitään todistemateriaalia ole.-- Ja ja siis ilman sitä et se on ollu meidän kanssa, on ollu jatkuvasti aikuiset, jotka sanoo näin ja näin ja tossa on ja joihin voi luottaa. Ni siis huolimatta niist kaikist hölmöist aikuisist mitä hänel on siis siin perhepiirissä nii ni mun mielestä se on selvinny tosi hyvin.

Ville: Niin se on jätkä haaveillu ala-asteest lähtien et ku hän pääsee täyttää kaheksantoista ni hän alottaa edellisenä iltana pakkaamisen. Saman tien lähtee vittu

ihan sama minne vaan mut tätä hän ei enää kestä. No sitte vaan, no toi on yks keissi.

Ilkka: Se on yksi ja se on mun mielest jotenkin valaisevaa siitä että et mitä syrjäytyminen voi olla. -- Huostaanotettu mä väittäisin täs vaiheessa.

Ville: No emmä nyt tiä onks siin semmosta. On ne nyt sen ruuissa ja vaatteis pitäny mut ku sei nyt riitä. -- Et se ei vaan riitä. Ois se karannu himastaan. Se on ihan varma.

Haastateltavat siis korostavat sitä, kuinka tärkeää kasvavalle lapselle on vanhempien kiinnostus häntä kohtaan, toimiva kommunikaatio ja luottamus kotona sekä järkevät ja johdonmukaiset säännöt. Kotiongelmien vastapainoksi esimerkin poika oli kuitenkin saanut Iceheartsissa tukea muilta aikuisilta (haastateltavilta). Heidän mukaansa tämä tuki oli kantanut niin pitkälle, että poika oli jaksanut kodin raskasta ilmapiiriä eikä ollut esimerkiksi karannut. Icehearts on pyrkinyt tarjoamaan lapsille ja nuorille nimenomaan niitä perushuolenpidon muotoja, joita heille ei kotona tarjota.

Tieteellisesti tarkasteltuna edellä esitettyä esimerkkiä sekä edellisen kohdan kasvatusongelmia on kiinnostavaa tutkia Pulkkinen (2002b, 140-148) esittämän kasvatustyylien vertailun kautta. Pulkkinen jakaa vanhemmuuden lämpimään, kylmään, sallivaan ja korosteiseen vanhemmuuteen. Näistä ongelmallisia kasvatustyyliä ovat kylmä ja salliva vanhemmuus, jotka molemmat edustavat aikuislähtöistä kasvatusta. Kummassakin kasvatustyyliässä vanhemmat toimivat omista mielihaluistaan eivätkä kasvavan lapsen tarpeista lähtien. He eivät ole tietoisia lasten toimista, ja näin lapsi kokee vanhempien olevan välinpitämättömiä hänen hyvinvoinnistaan. Kylmässä vanhemmuudessa ei osoiteta juurikaan myönteisiä tunteita eikä eläydytä lapsen maailmaan vaan hallitaan tapahtumia rajoittamalla kaikkea usein epäjohdonmukaisesti. Lasta ei kiitetä ja vertaillaan paljon muihin. Sallivassa vanhemmuudessa lasta ei haluta rajoittaa ja tätä perustellaan lapsen parhaalla. Tosiasiassa vanhemmat eivät ota heille kuuluvaa kasvatusvastuuta. Lapselle annetaan liikaa itsenäisyyttä liian varhain ja lapsi kokee turvattomuutta ja saattaa ajautua käytökseen, joka on häiriöksi muille. Haastateltavien antamat esimerkit vanhempien tavoista kasvattaa lapsiaan viittaavat juuri aikuislähtöisiin kasvatustyyliin. Pulkkinen mukaan tämänkaltainen kasvatustyyli on yhteydessä itsehallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin.

8.2 Koulun riskitekijät

Meidänkin porukassa on varmaan oppimisvaikeuksisii niin yli puolet. Ja se on nyt sitte koulunkäyminen jos et sä osaa lukee ni todella herkullista puuhaa. HAHAHAHA. Eikä siihen oikeen oo keksitty koskaan mitää miten sitä voitais tehdä. -- mä oon ite miettiny paljo sitä että et minkä takii tän pitää olla näin hölmö tää systeemi et kaikkien pitää käydä se yheksän luokkaa peruskouluu. Et ku mullon sellasii jätkii jotka tekee 25 asteen pakkases mitä tahansa jos mä pyydän mut et jos mä pyydän niit lukemaan koululuokassa ni sei onnistu. Se on, se on niille pojille niinku -- hirveetä tuskaa se koulu. Jos sä siel vetelet jotain vitosen keskiarvoo ni neljä viimest luokkaa ni, ajanhukkaa, ajanhukkaa. (Ville)

Iceheartsin pojista lähes kaikilla on jonkinlaisia ongelmia koulussa. Haastateltavat nostivatkin koulussa esiintyvät ongelmat usein esille puhuessaan kokemuksistaan lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Tärkeänä teemana kouluongelmista nousi se, että osa nuorista ei kerta kaikkiaan sovi koulun vaatimaan muottiin ja he kärsivät siitä vuosia. Toisena teemana haastateltavat ottivat usein esiin näiden erityislasten aseman koulussa ei-toivottuina henkilöinä, joille on lyöty erityislapsen leima otsaan.

Koulusysteemi ei sovi kaikille

Kun kasvava määrä lapsia jättää peruskoulun kesken tai selvittää sen rimaa hipoen aiheuttaen samalla kärsimystä niin itselleen kuin kanssaihmisilleen, on tarpeen kysyä, mikä on vialla. Onko vika näissä lapsissa vai koulusysteemissä. Siljander (1996, 10-13) esittää tutkimuksessaan koulutuksellisesta syrjäytymisestä, että yhdenmukaistamisesta on tullut osa koulujen rakenteellista vääristymää, joka ei kykene ottamaan huomioon valtavirrasta poikkeavien oppilaiden tarpeita. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on yhtenä päätavoitteena ollut luoda integraatiota ja sosiaalista tasa-arvoa. Vaikka tavoite on oikea, syrjäytymistä tapahtuu Siljanderin mukaan siksi, että rajat ovat liian ahtaat. "Tasa-arvoideologiaan kätkeyty yhdenmukaisuuden periaate toimii nimittäin vain koulutettavien ikäryhmän keskialueella: keskialue voi hyvin, mutta reuna-alueet ovat syrjäytymiselle

alittiita." Tämä näkyy myös Iceheartsin poikien kohdalla. Ville otti poikien sopeutumattomuuden ja siitä johtuvat kärsimykset esiin haastattelussa useaan otteeseen:

Vitosella lapsi on jo tehnyt itestään jo sellasen analyysin et mikä hän on ja mikä hänen tulevaisuutensa on. Et kun on on on tota huippuoppilaita jotka on lahjakkaita siis kaikessa. Sitten on olemassa ne jotka on niinku ihan hyviä ja pärjää siellä ja sit on olemassa ne jotka ei niinku todellakaa pärjää siel koulussa. Ja ku sitä jatkuu vielä sen jälkee neljä vuotta riippumatta siitä mitä se lapsi ite ajattelee tai sen perhe et onks koulus mitää järkee. Niin sen neljän vuoden aikana siin täytyy tehdä jo iha älyttömii hommii et kuka sut hyväksyy. (Ville)

Kouluongelmien suhteen Iceheartsin kasvattajat kokevat olevansa melko aseettomia. Heidän mukaansa ongelmat ovat pääasiassa rakenteellisia, ja siksi yksittäisten ulkopuolisten ihmisten on vaikea auttaa. Tukea voi antaa, mutta sellaista lahjakkuutta, jota koulu oppilailtaan vaatii, ei lapsiin, joiden lahjakkuusalueet ovat aivan muualla, yhtäkkiä pysty pumppaamaan. Puustelli (1999, 226) kuvailee tutkimuksessaan eri maiden kouluissa toteutettuja tukitoimia kouluallergikoille. Hänen mukaansa monissa maissa huonosti menestyviä oppilaita tuetaan ammatillisesti painottuneilla opintolinjoilla ja käytännön harjoittelun yhdistämisellä opetukseen. Suomessa koulutus on paljon teoreettisemmin suuntautunut. 'Työkulttuuriin' suuntautuneiden nuorten koulusopeutuminen on tällöin vaikeaa. Puustellin mukaan Suomessa nojautuminen yhtenäisyyden ja tasa-arvoisuuden periaatteisiin estää vaihtoehtoisten opetuslinjojen laajemman käyttöönoton.

Asenne erityisoppilaita kohtaan on syrjivä

Semmonen tervetuloitovotus esimerkiksi kouluissa ni se puuttuu aivan liian monelta näistä meidän pojista. Kuin paljo maksaakaan se, että vääntää suupielet hymyyn? (Ilkka)

Haastateltavien mukaan useat heidän toiminnassaan mukana olevista lapsista kokevat koulussa itsensä torjutuiksi. Haastateltavat kertoivat esimerkkejä siitä, kuinka poikiin suhtaudutaan hyvin torjuvasti eikä heihin luoteta lainkaan. Aggressiiviset lapset, kuten aikaisemmin haastateltavan kuvaama "luotaantyöntävä poika", ovat eläviä esimerkkejä

tapauksista, jotka ovat ajautumassa syrjäytymisprosessiin aggressiivisen käytöksensä kautta karkottamalla ympäriltään sekä samanikäiset toverit että ilmeisesti useat lähipiirin aikuisetkin, kuten opettajat. Haastateltavat kuvasivat useaan otteeseen vastaavanlaisia tapauksia lapsina, joista kukaan ei pidä, mutta joista kasvattajan on teeskenneltävä pitävänsä, jotta lapsi saisi edes jonkinlaista positiivista palautetta. Tällaista teeskentelyä haastateltavat toivoivat enemmän myös opettajilta, joilta lapset saivat vain jatkuvaa negatiivista palautetta.

Kyllähän nää osa niist lapsista oli semmosii joita kukaan ei mihinkään halunnu myöskään, ei opettajat ei mitkään kerhot. Tietyis niinku raameis omat vanhemmatki. -- On lapsii joista sä pidä se vaan on niin, ni sit sä näyttelet. Sä sit sanot et kiva ku sä tulit vaikka sul on niinku semmonen olo et mä en nyt jaksu tota enää. Koska se vie sitä taas iha hirveesti eteenpäi. (Miika)

Myös Rönkä (1999, 14-16, 37) pitää tärkeänä haavoittuvien lasten kohdalla negatiivisen kierteen katkaisua positiivisella palautteella ja kasvatuksen kohdistamista yksilölliseen itsehallinnan ohjaukseen, joka vaatisi esimerkiksi pienempiä opetusryhmiä. Pulkkinen (2002, 60) taas kritisoi opettajia haluttomuudesta ja kykenemättömyydestä tukea oppilaiden sosiaalisen kanssakäymisen kehitystä. Myös Lähteenmaa (2001) on ottanut kantaa opettajien kykenemättömyyteen tukea vaikeista oloista tulevia lapsia ja nuoria. Lähteenmaan mukaan monissa työpajaprojekteja tutkineissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että opettajat suhtautuvat erityisen torjuvasti sellaisiin oppilaisiin, joiden vanhemmat kärsivät vaikeista elämänhallinnallisista ongelmista. Näille oppilaille annetaan systemaattisesti sellaista viestiä, ettei heistä voi elämässään tulla mitään. Iceheartsissa erityisenä tavoitteena on poistaa tällaisen asenteen vaikutuksia. Kaikkia lapsia pyritään kohtelemaan kunnioittavasti ja kaikille pyritään antamaan jatkuvaa positiivista palautetta.

Haastateltavat pitivät myös lasten leimaamista erityisoppilaksi vääränä toimintamallina, joka aiheuttaa häpeää ja pahentaa tilannetta entisestään.

Jos aikuiset suhtautuu niin et ne suljetaan erityisluokaan, niille annetaan, annetaan siis leima otsaan, sä oot erityisoppilas, sä oot erityinen -- Siis se ihmisen leimaaminen et aikuiset ei nää yhtään vaivaa tähän teeskentelyyn. (Ilkka)

Siljanderin (1996, 11-12) mukaan ylhäältä ohjattu koulutuksen toteutusjärjestelmä, ennalta määrätyt opetuksen sisällöt ja tavoitteet, aiheuttaa sen, että yksittäisille opettajille ei jää muuta mahdollisuutta kuin toteuttaa erityisjärjestelyt ja siivota ”kouluallergiaa” sairastavat oppilaat erityisluokkiin. Siljanderin mielestä koulun pitäisi kyetä tarjoamaan opetusta myös kouluallergikoille erityismenettelyjen sijaan. Haastateltavien mukaan ongelmia syntyy, kun opettajat eivät huomioi vaikeuksissa olevien lasten kaipaamaa henkistä tukea vaan pyrkivät vain toteuttamaan opetussuunnitelman mukaista tietopainotteista opetusta:

Mut siis sitä ei ees tajuta et miten nyt ku puhutaan niinku oppilaista ja on pahoinvointii koulussa ni opettajat tietysti ite pulassa siinä et ku kaikki maailman opetussuunnitelmat ja muut pitää tehdä. Mut et sä voi tehdä niitä -- koska siel on niit tyyppei jotka ei ikinä suostu tekee mitää ja ne tuhoo koko luokan. -- Ei sosiaalialalla sen kummemmin kun opettajienkaan koulutuksessa puhuta siitä et mitä ihminen kaipaa et se tuntee olonsa hyväks ja turvalliseks. Ei vittu todellakaan mitään matematiikkaa. HAHAHA. Vaikka sitäki tarvitaan. (Ville)

Icehearts on haastateltavien mukaan pyrkinyt auttamaan poikiaan kouluongelmissa tekemällä yhteistyötä koulun kanssa ja painottamalla lapsille ja nuorille koulutyön tärkeyttä. Lisäksi pyrkimys lasten kunnioittavaan kohteluun ja positiivisen palautteen antamiseen on haastateltavien mukaan merkittävä tuki koulussa usein pelkkää negatiivista huomiota saaville lapsille.

No koulu on älyttömän tyytyväinen.-- Me painotetaan koko ajan sitä, et on tärkeätä se et koulu hoidetaan kunnolla. (Ville)

Ja tää herra on semmonen et siis hänen koulustaan ois yhtään opettajaa hän ei haistattelis. Mut se että on olemas kuitenkin siis semmonen vapaa-aika, jossa häntä kaikest huolimatta häntä pidetään normaalina ja ihan kivana kaverina. (Ville)

8.3 Järjestämätön vapaa-aika riskitekijänä

Mä olin lastenkodeis töissä ja nuorisokodeissa nimenomaan ja tota kymmenen vuoden aikana sata lasta mä näin siellä. Yks yhteinen piirre: ei kodin ulkopuolisia harrastuksia ... Ja sillo mä sit laskin yks plus yks okei jos pelataan lätkeä ja autetaan ni voidaan ennaltaehkäistä se syrjäytyminen. (Ville)

Iceheartsin toiminta lähti liikkeelle havainnosta, että lapset ja nuoret, jotka eivät harrasta ja joilla on liikaa järjestämätöntä vapaa-aikaa ovat vaarassa syrjäytyä. Edellinen sitaatti onkin Villen vastaus tämän tutkimuksen peruskysymykseen harrastusten mahdollisista syrjäytymistä ehkäisevistä vaikutuksista. Ei liene yllätys, että haastateltavat nimenomaan uskovat harrastuksen ehkäisevän syrjäytymistä. Koko Iceheartsin toiminta perustuu siihen ajatukseen. Haastateltavat olivat myös huolissaan siitä, mitä lapset tekevät vapaa-ajallaan silloin, kun sitä on liikaa eikä aikuisia ole lähistöllä. Pulkkinen (2004, 25) viittaa kansainvälisiin tutkimuksiin, joiden mukaan koulun ulkopuoliseen järjestettyyn toimintaan osallistuminen suojaa myöhemmältä riskikäyttäytymiseltä. Erityisen tärkeää rakentava toiminta oli tutkimusten mukaan niille lapsille, jotka elivät erilaisten riskitekijöiden ympäröimänä, kuten kouluun sopeutumattomille, huonommista kotioloista tuleville ja aggressiivisille lapsille ja nuorille. Myös haastateltavat kiinnittivät huomiota erityisesti väkivaltaisten lasten selviämiseen yksin ilman valvovaa aikuista:

Siitä mä ehkä eniten oisin huolissaan et kun meil on tosi paljon noit agressiivisii lapsii niinku nyky maailmassa ni kuka niihin tappeluihin sit menee väliin. Et mihin ne sit päättyy. Koska nyt ei puhuta mistään tönimisestä, kyl mäki oon tapellu lapsena mut se nyt oli sit lähettiin sit fillareill vaa eri suuntaan -- mun tunne-elämä on kuitenkin ollu kohtalaisen kuosis, mutku näillä se ei oo. Ni ei ne ymmärrä sitä tappelu sit lopettaa siihen. -- Mun mielest näille lapsille tällasille lapsille mitkä on maailman helpoiten löydettävissä pitäis vaan olla ohjattuu vapaa-ajantoimintaa. Emmä mitään muuta keksi. Et ei siellä skeittirampeilla voi olla ei siellä voi olettaa et siel on iltapäivällä joku aikuinen aina. (Miika)

Iceheartsin poikien kaltaisille lapsille harrastuksiin ei ole yleensä mahdollisuutta ilman Iceheartsin tapaista organisaatiota. Tähän on monia eri syitä harrastuksien vaikeasta saavutettavuudesta harrastustoiminnan soveltumattomuuteen erityishuomiota vaativille lapsille.

8.4 Yhteiskunnan toiminta riskitekijänä

Se on ihan kiinni siitä et halutaaks pitää veron alennuksista vai ihmisistä huolta. (Ville)

Haastateltavien mielestä yhteiskunnassa ei tehdä tarpeeksi työtä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria on paljon, mutta ei ole tahtoa suunnata tarpeeksi resursseja näiden ongelmien ratkaisemiseen.

Lapsen on niin vaikea käsittää et Suomes on täl hetkellä 200 000 lasta samas tilantees. Niin ni ei ne ymmärrä sitä et me ollaan niinku voimakas joukko jonka eteen pitäis tehdä paljo töitä yhteiskunnassa ettei kävis niin että se se tota äänestysprosentti alkaa kolmosella. Koska kuka halua palkita mitää yhteiskuntaa jos se yhteiskunta vaan niin ku hakkaa päähän. (Ville)

Kunnan toimijoiden välinen yhteistyö ja kokonaiskuva puuttuu

Lisäongelmia lapsille syntyy, kun yhteiskunnan eri toimijoiden välinen yhteistyö ei toimi ja kokonaiskuva lapsen elämästä puuttuu:

Sit yks semmonen ongelma mikä on myös näitten lasten ja näitten perheitten ongelma on se että yhteistyö kunnan toimijoitten välillä on niin kamalan huono. Sitä, se on lähes olematon. -- missään ei oo niin että sosiaalitoimi ja koulu tekis yhteistyötä nimenomaan niitten lasten hyväks puuttumalla niitten lasten elämään oikeella tavalla positiivisesti, jotka eniten tarvii. (Ilkka)

Yhteiskunnan toimijoiden välisen yhteistyön puute on nähtävissä esimerkiksi siinä, kuinka jokainen sektori hoitaa oman osuutensa, mutta ei ota huomioon lapsen elämän kokonaisuutta päätöksiä tehdessään. Tämä näkyy muun muassa seuraavassa otteessa:

Esimerkiks must se on huvittavaa että Klondaiksissa siellä psykiatrisella, lasten ja nuorten psykiatrises ni siel tehään tämmösiä päätöksiä ja diagnooseja mihin sisältyy tää että lapsi on, lapsen resurssit koulun käymisen suhteen on yks tunti päivässä. Ja sit usein ne ongelmat mistä mitkä sil lapsel on mielentervest ollu kumpuu sielt kotoota. Ni sit sä oot sen yhen tunnin siel koulussa ja sä oot siel himas niinku sen neljä tuntii enemmän. HAHHAHAHA. Sen pimeen pimeessä siinä tuskassas. (Ville)

Kun lapsi nimeomaan tarvitsisi ulkopuolista apua tervehtyäkseen kotoa tulleesta painolastistaan, ottaakin psykiatrinen osasto kantaa vain koulukyvykkyyteen eikä huomaa, mitä diagnoosista seuraa lapsen kokonaiselämäntilanteen kannalta. Haastateltavien mukaan

Iceheartsin yksi tavoite on pitää huolta nimenomaan lasten elämän kokonaisuvinnoinnista, josta ilman heitä ei huolehtisi kukaan.

Meiän tavoitteena on siis pitkäaikainen tuki kuudesta kaheksaentoista vuoteen ni samaa lapsiryhmää tukee ja jeesaa -- kotona, koulussa, päiväkodissa sit tietysti siin harrastustoiminnassa ja tota tän harrastuksen tietynlainen tehtävä on se et et lapset mielellään tulee sinne ni me nähään koko ajan missä mennään ja sit pystytään puuttumaan niihin ongelmiin mitä lapsilla ja perheellä on eripuolilla. Me ollaan vähän semmonen välikappale niinku yhteiskunnan ja ton perheen välillä. (Ville)

Ville antoi esimerkiksi kiinalaisen pojan tapauksen, jossa poika oli pitkään kaksi vuotta itseään nuorempien kanssa koulussa todella huonolla motivaatiolla. Poika oli jo pitkään tiennyt haluavansa kokiksi. Niinpä Ville järjesti pojan seitsemännen luokan jälkeen suoraan ammattikoulun pääsykokeisiin, jotka poika selvitti helposti ja opiskelee nyt kurssinsa parhaana ammattikoulun viimeisellä luokalla ja käy samalla peruskoulun oppimäärää läpi Villen johdolla.

Haastateltavat antoivat yhteiskunnan toimijoista eniten risuja sosiaalitoimelle. Vaikka haastateltavat kokivat toimivansa nimenomaan sosiaalitoimen apuna hoitaessaan lapsia, jotka muuten olisivat luultavasti vielä nykytilannetta enemmän sosiaalitoimen taakkana, ei siellä oltu kiinnostuneita yhteistyöstä Iceheartsin kanssa.

Sosiaalitoimi on se on ollu meille kompastuskivi koko ajan. Valitettavasti. (Miika)

Sosiaalitoimi ei haastateltavien mielestä myöskään tehnyt tarpeeksi työtä syrjäytymisvaarassa olevien lasten auttamiseksi. Haastateltavien mukaan kyse on sekä resurssipulasta että sellaisen työkuulttuurin puutteesta, jossa tukea annettaisiin myös muille kuin suoranaisesti huostaanottoa vaativille tapauksille.

On olemassa sellasii lapsii jotka ei oo tervetulleita kotiin eikä kouluun ja sit koulussa haukutaan ku ne ei tee kotitehtäviä ja kotona haukutaan kun ei suorita koulussa ja tota sit ne tota rupee siinä jo olee semmosta marginaaliryhmää ja sillon pitäis jo sosiaalityöntekijän tulla sinne. (Ville)

Villen vision mukaan Iceheartsin kaltainen toimintamalli olisi ratkaisu sosiaalitoimen kyvyttömyyteen ratkaista riskiolosuhteissa elävien lasten ongelmia:

Et sosiaalitoimen avohuollon suurin ongelma on täl hetkellä se ett et kun ne on burnoutissa sen takii ku ne ei tiedä mitä ne tekis niille lapsille. Kuka auttaa? Täähän on helvetin hyvä malli. Jos kunnassa on kaksikytviis tämmöst jengii ni aina voidaan tarjoo sille valmentajalle et hei et mul ois nyt tämmönen poika täällä joka tarttis älyttömän kipeesti tähän niinku jotain tämmöstä. Ja sitte ohjataan se sinne, tuus kattoo mitä tää on. (Ville)

Yleinen erityislapsien leimaaminen

Haastateltavat kertoivat useita esimerkkejä tilanteista, joissa Iceheartsin poikia oli syrjitty eri toimijoiden tahoilta. Koulussa lapsiin kohdistui yleistä penseyttä, mutta myös esimerkiksi uimahalliin ryhmä oli saanut porttikiellon ilman, että he olisivat Miikan mukaan aiheuttaneet todellista, muihin uimareihin tai uimahallin välineisiin kohdistuvaa häiriötä. Porttikiellon syyksi Miika epäili yksittäisen uimavalvojan torjuvan asenteen erityislapsiryhmää kohtaan. Lämsä (1999b, 52) käsittelee tutkimuksessaan leimaamisen vaikutusta nuoren identiteettiin. Lämsän mukaan nuoren leimautuessa ongelmatapaukseksi alkavat kaikki hänen elämäänsä vaikuttavat viranomaiset, esimerkiksi koulu, sosiaalitoimisto ja työvoimaviranomaiset, kohdella nuorta ikään kuin hän ei kykenisi hoitamaan asioitaan hyväksyttävästi. Nuorelle tarjotaan kontrolloivia tukitoimenpiteitä, joita hän ei yleensä mielellään ota vastaan. Onkin luonnollista, että nuori pyrkii torjumaan leimaamista ja sen tuomaa sivullisen identiteettiä. Vähitellen nuori saattaa kuitenkin leimata itsensä niin, että hän ei enää usko voivansa vaikuttaa elämänsä kulkuun. Haasteellisissa tilanteissa hän ennakoi aina epäonnistumista ja jos hän kuitenkin onnistuu, uskoo hän sen olevan jonkin ulkopuolisen tekijän vaikutusta. Itsetunto, joka on ollut alunperinkin huono, heikkenee tämän ajattelustrategian myötä edelleen.

Varsinkin vanhemmassa Icehearts-joukkueessa on paljon maahanmuuttajapoikia. Asenne heitä kohtaan on usein ennakkoluuloinen, muun muassa koulussa lähes kaikki joutuvat olemaan vuotta tai kahta alemmalla luokalla kuin mihin ikänsä puolesta kuuluisivat.

Maahanmuuttajien kokemista torjuvista asenteista antaa Ville esimerkin Helsingin Sanomien haastattelussa:

Erään somalivahvistuksen avulla pääsimme tutustumaan siihen, mitä maahanmuuttajan elämä Suomessa on. Poika kysyi ensimmäisessä tapaamisessa, että saavatko mustatkin pelata. Hetken päästä hän kysyi, että saavatko mustat mailan. Se kertoo, mikä kokemus heillä tästä maasta on. (Ville)
(Saarnivaara 2000)

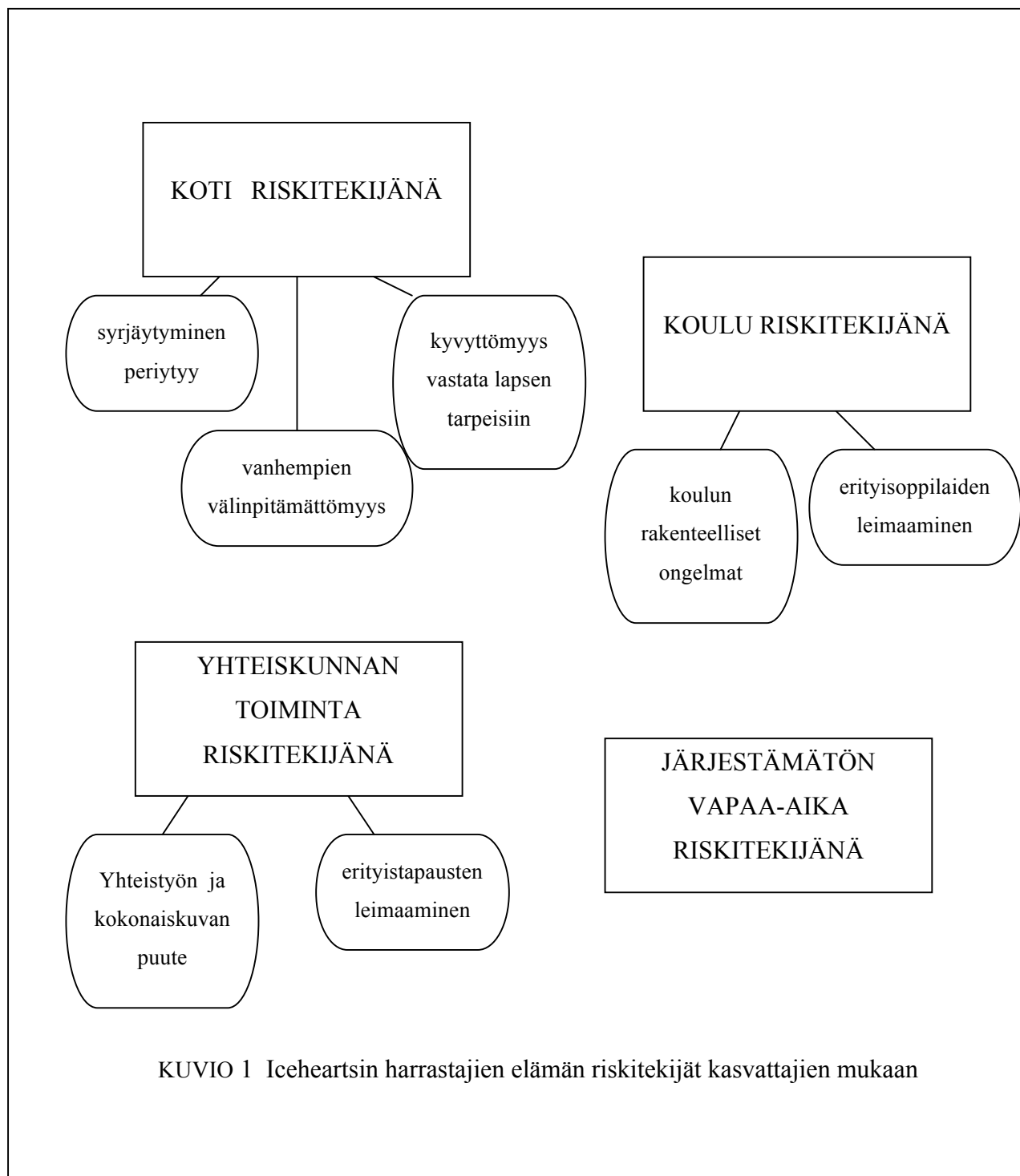
Pitkällä aikavälillä kenties huolestuttavinta on haastateltavien kokemus potentiaalisten työnantajien asenteesta poikia kohtaan. Villen mukaan poikien oli ollut lähes mahdotonta saada kesätyöpaikkoja, edes haastateltavien avustuksella.

Ku tota yrittää hommaa niille paikkoja ni ei siit oikeen meinaa tulla mitään, ku ei uskota et niist ois mihinkään työn tekoon. Vaik koko iceheartsissa mikä siin liikunnassa on niin hyvä se on sääntillistä toimintaa. Siin pitää tehdä jotain et sä kehityt ja sehan taas tähtää siihen et sä opit sen työnteon ja sen tuloksen suhteen. -- Sä meet sinne ja sä tiedät et jotain pitää tehdä sit sä rupeet tekee sitä. Sä osaat kysyy työn johtajalta eli valmentajalt että mitä pitää tehdä. (Ville)

Villen mukaan Icehearts siis nimenomaan toiminnallaan opettaa nuorille työn tekoa ja siksi nuoret olisivat varsin kyvykkäitä työntekijöitä, jos työnantajat vain antaisivat heille mahdollisuuden osoittaa sen. Tämä käytännön esimerkki osoittaa, kuinka syrjäytymisessä on tosiaan kyse eräänlaisesta prosessista, niin kuin Takala (1992, 38) esittää. Iceheartsin vanhempaan ikäluokkaan kuuluvien nuorten syrjäytymisprosessi on edennyt hankalien kotiolosuhteiden kautta koulutukselliseen syrjäytymiseen eli erityisluokkaan ja muihin kouluongelmiin. Tästä seurauksena on työnantajien torjuva suhtautuminen heihin ja sitä kautta syrjäytyminen työelämästä, jopa jo kesätyöpaikoista. Ikävä huomio on, että Icehearts ei ole kyennyt tässä asiassa harrastajiaan haluamallaan tavalla auttamaan, vaikka ilmeisesti ainakin joillekin nuorista kasvattajat ovat kyenneet järjestämään myös työkokemusta.

Seuraavassa tämän osion ylä- ja alakategoriat kaavion muodossa (kuvio 1).

KUVIO 1 Iceheartsin harrastajien elämän riskitekijät kasvattajien mukaan

9 Suvelan sirkuksen antamat paremman elämän eväät

Tässä osiossa näkökulma on pääasiassa Suvelan sirkuskoulun entisten syrjäytymisvaarassa olleiden harrastajien. Tulkitsen heidän kokemuksiensa ja käsitystensä kautta kysymystä siitä, mitä eväitä harrastus on antanut heidän elämäänsä. Harrastajien näkemysten oheen olen liittänyt myös joitakin mielenkiintoisia lisähuomioita muilta haastateltavilta. Iceheartsin otan tässä osiossa esiin vain erityishuomioina.

Tarkoitukseni on siis tässä osiossa selvittää, millä tavoin harrastus, tässä tapauksessa sirkusharrastus, voi auttaa syrjäytymisvaarassa olevia lapsia parempaan elämään. Tiiviinä vastauksena tähän kysymykseen voin esittää muodostamani yläkategorioiden mukaisen vastauksen: harrastus voi antaa sosiaalista tukea, tukea kodin ja lähiyhteisön ongelmien ratkaisuun, tukea koulunkäyntiin, tärkeitä käytännön elämäntaitoja ja lopuksi tukea kasvamiseen kohti hyvää ja aikuisuutta ja tervettä minäkuvaa.

Antanut turvallisen mutta vapaan mahdollisuuden kasvaa ja kokea. Kääntöpuolena [jos ei olisi ollut harrastusta] jotkut olisi kasvaneet aikuisiksi paremmin toiset huonommin. Tässä saatiin suurempi joukko hyviksi ihmisiksi. Kuitenkaan ei kasvettu pullossa, vaan koettiin paljon. Entisessä sirkuksessa oli sydäntä. Kun perustetaan joku, on alkuperäinen parempi kuin parsittu. Aluksi Mikko perusti ja Lionelin kautta oltiin hyviä, tuli tiivis paketti. (Heikki)

9.1 Sosiaalinen tuki

Usein tutkimusten mukaan monien eri riskitekijöiden ympärillä elävä lapsi tarvitsee eniten ympärilleen suojaavia, tärkeitä ihmissuhteita (ks. esim. Talvitie 2003; Ahlström 2001). Haastatteluaineistostani kävi ilmi, että sirkuskoulun tärkein anti harrastajille oli tärkeät ihmissuhteet, niin oman ikäiset ystävät kuin aikuisista muodostuva turvaverkkokin. Yhteisö oli myös tärkein tekijä, miksi harrastusta jatkettiin vuosien ajan. Monet

haastateltavat puhuvat sirkusyhteisöstä perheenä. Tämä kuvaakin hyvin sitä, kuinka merkittävänä tukena he pitivät yhteisöä ja kuinka tärkeitä sirkusyhteisön ihmiset heidän elämässään tuolloin olivat.

Ystävöverkoston tuki

Kaikki Suvelan sirkuksen entiset harrastajat korostivat sirkuksesta saatujen ystävyysuhteiden merkitystä elämässään. Kavereiden merkitys oli moninainen. Kaveriyhteisö piti yllä kiinnostusta jatkaa harrastusta intensiivisesti ja käydä harjoituksissa jopa neljä —viisi kertaa viikossa. Kavereiden avulla myös elämä sai uutta merkitystä ja koko ajan oli uusia suunnitelmia, joita toteuttaa ja odottaa.

Ku viikonloppunahan meil oli niit kaikkii saunailtoja siis hirveen paljo oltiin, koko ajan jotaki järjestettiin et kelle nyt tänä viikonloppun mennää ja muuta että ei silleen niin hirveesti siinä sit ku ruvettiin esiintyy ja muuta ni sit se oli aika paljo kiinni et kyl se oli sellanen yks perhe sillo oikeestaan et ei ollu et ku siel oli niin monta kuiteski sit meit meikäläisiä ni siinä oli kaveria ihan joka sormelle.(Pauliina)

Siellä saanu uusia kavereita kenestä on tullu tosi läheisiä myöhemmin. (Sanna)

Ja niinku sit oli se oma sirkusperhe. Oikeesti me oltiin sillai kirjaimellisesti me oltiin perhe. Me oltiin arki-illat yhdessä ja sit me oltiin viikonloput, jos ei oltu treenaamassa sit me oltiin jonkun kotona tekemässä lettuja tai... et me oltiin 24h jos vaan pysty. Et kyl se vei mennessänsä. (Tiia)

Aikuisten tuki

Se oli just näitä oppilaat lapset ketkä on tullut nyt sirkustähtee, ei välttämättä ollu vanhemmat tukemassa niitä. Mutta muut aikuiset oli tukemassa niitä. (Lionel)

Aikuiset ovat muodostaneet tärkeän osan sirkuskoulun yhteisöstä ja siitä turvasta, jonka harrastajat ovat sirkuskoulusta saaneet. Näitä tärkeitä aikuisia ovat olleet niin opettajat kuin muiden harrastajien vanhemmatkin, kukin omalla tavallaan. Yksi on huolehtinut perushoivasta, toinen organisoanut toimintaa, kolmas kasvattanut. Pääohjaajan vaikutusta pidettiin suurimpana, sillä varsinkin loppuvaiheessa hänen roolinsa korostui ja

kanssakäyminen oli lähes päivittäistä. Silloin harrastajista Sanna näkee ohjaajan pyrkineen usein myös toimimaan kasvattajana.

Paulan äiti on ollu jotenkin silleen äitimäisesti, Päivi ja Jukka taas enemmän ohjaa sitä sirkuspuolta. Lionel on tullu myöhemmin ja intensiivisemmin. Päivi ja Jukka on ollu silleen epäsuorasti. Lionel taas on välillä ottanu ihan silleen niskasta kiinni kasvattanu ja silleen. (Sanna)

No mistä se nyt tulee se tunne että Lionel on kasvattanut? Kyllähän se puuttu aina joka asiaan ja komentelee mitä pitäisi tehdä ja mitä ei -- Se on kohdellu meitä ensin niinku lapsina niin kun pitää ja sit nuorina. Kun on tullu tommoset tyttö-poika-jutut niin se on ollu mukana siinäkin. Siltä tulee enemmän tälläsiä suoria puheita, se heti alkaa sanoo seksistä ja kaikkee. (Sanna)

Pääopettaja Lionelin haastattelusta voi päätellä, että sirkuskoulussa opettaminen ja nuorten kasvattaminen ovat olleet hänelle asia, johon hän on kasvanut itse vähitellen. Hän ei ole ennen Suvelan sirkusta toiminut opetustehtävissä ja onkin itse kasvanut vastuulliseen tehtäväänsä lasten kanssa toimien. Hänellä ei siis ole ollut tehtävään mitään erityistä ”missiota”, mutta toiminta on vienyt mukanaan ja hän on ottanut sen siinä vaiheessa elämäntehtäväkseen.

Lionel itse pitää vanhempien roolia suurena toiminnan ylläpitämisessä. Hän myös korostaa sitä, kuinka tärkeää oli, että yhteishenki myös vanhempien kesken oli hyvä. Niinkin hyvä, että vielä lähes kymmenen vuotta toiminnan päättymisen jälkeen nämä ihmiset ovat tekemisissä keskenään ja esimerkiksi matkustavat yhdessä lomille. Pitkäaikaisten suhteiden muodostuminen on sikälikin hienoa, että lähtökohdiltaan vanhemmat ovat olleet hyvin erilaisista taustoista: yksi on ollut työtön rakennusmies, toinen hyvin menestyvä juristi.

Ne vielä menee loma yhdessä vaikka ei neillä oo mitää niinku tekemistä, niiden elämä ovat niin erilaiset mutta silti niinku sirkukoulu kautta ne on saanu tämmönen yhteishenki, vanhemmat myös olivat tosi iso osa se koko systeemi. (Lionel)

Toisaalta tämänkaltainen heterogeenisyys on myös ollut perhemäisen yhteisön muodostumisen edellytys:

Se on tietysti kiinni siitä ketkä siellä toimii mutta mä luulen niin monta vuotta jälkeen mä luulen se se perhesysteemi se tiivis ryhmä sillä on tämmönen niin iso merkitystä. Se... tarvii tällasta tarvii tällasta just nimenomaan tekee sirkus koska perhe sisällä hyväksytään se kaikki perheenjäsen hyvät puolet ja huonot puolet ja erilaiset niinku näkökulmat, perhee sisällä hyväksytään yleensä näitä juttut ja sirkuksessa tarvii just niitä enemmän se enemmän se lapsi on... erilainen, ku muut rikkaampi se on, enemmän se tuo se ryhmä. -- Se koko systeemi. Ja mä luulen se oli se Suvelan sirkus vahvuus. Erilaiset lapset eri puolesta, niinku rikas, köyhä, vaikeen ja erilaiset opettajat myös ulkomaalaiset... erilaiset niinku se tuonu tosi paljon, se sekotus teki tosi hyvin. (Lionel)

Sirkuskoulun kautta harrastajat ovat myös tutustuneet toisenlaisista taustoista tuleviin kavereihin ja päässeet näkemään, miten eri tavalla eri perheissä eletään. Sirkusystävien vanhemmat ovat myös välillä toimineet tukena vaikeammista oloista tulleille harrastajille.

On nähny hirveen tasapainosta ja onnellista perhettä et tää vaan et ihmisten kautta saanu tukee. (Sanna)

Ei se oo suoranaisesti se sirkus joka on vaikuttanu vaan se että siellä on sitten se Paulan äiti joka tuo niitä eväitä. (Sanna)

Joo. Oli joo että. Äh...siis joo olihan Päivi silloin yhdessä vaiheessa sitte vähän niinku mun joku... tommonen sijaisäiti tai tiiäkö tämmönen ku niin paljon sen kaa -- ja nehän aina oli niin aktiivisia aina kaikkes mukana ja muuta että, kylhän se aina se Päivi piti mua ku omana tyttönä niinhän se joskus sanoki että oma tyttö. (Pauliina)

Erilaisten sosiaalisten taustojen lisäksi sirkuskoulussa oli myös paljon eri-ikäisiä nuoria. Sitä kautta nuoremmat ovat saaneet tukea myös vanhemmilta harrastajilta aikuisilta saadun tuen ohella. Harrastajien muisteloissa se, kuinka merkittävänä aikuisten roolia sosiaalisen tuen antajana pidettiin, vaihteli harrastajien kesken. Toiset pitivät sitä erittäin tärkeänä osana toimintaa, yksi taas koki, ettei ollut edes oikein pannut merkille, että mitä ne aikuiset siellä oikein häärisivät.

Ei, ei ollu tärkeitä ollenkaan nää ulkopuoliset ihmiset. Et oikeesti niinku yks häi-,en mä niistä välittäny ollenkaan että mitä mieltä nää ihmiset. -- Ne oli jotain puuhaajii oikeesti siellä enkä mä oikeestaan ymmärtäny mitä ne siellä teki, et mul oli vaan tosi tärkeä että mitä, että se oli vaan se pääopettaja siel joka oli tärkeä ja että omat harkat edistyy aika tämmönen ... aika individualistinen. (Hanna)

Samaan aikaan Hanna piti kuitenkin vanhemmilta harrastajilta saamaansa tukea erittäin tärkeänä. Hannan mielipiteessä heijastuu selvästi hänen kunnianhimoisen suhtautumisensa sirkukseen. Hän oli entisistä harrastajista se, joka piti tärkeimpänä uuden oppimista ja teknisiä haasteita. Hänestä tulikin myöhemmin akrobatian ammattilainen. Muille harrastajille tekniset taidot olivat pienemmässä roolissa ja yhteisön merkitys korostui.

9.2 Tuki kotiongelmiin

Jos sirkusta ei ois ollu niin ei ois sit saanu kuitenkaan semmosta oikeenlaista tukee mistään -- et tossoli viel noi Pauliinan huonot olot ja Essin, et Timoo [Essin ja Tiian isä] juostaan karkuun ja kaikkee tämmöstä et sirkus on ollu sit semmonen mis on vaan onnellista. Sanna

Sanna kuvailee sirkuksen olleen oikeastaan ainoa paikka, mistä tukea kodin ongelmiin on ollut mahdollista saada. Siksi sen merkitys onkin hänen mukaansa ollut varsin suuri. Sirkus oli eräänlainen pakopaikka, jossa saattoi unohtaa kodin ongelmat. Lionel taas ottaa esiin sirkuksen merkityksen vanhemmille sellaisena tekijänä, joka antoi heille mahdollisuuden aivan uudelleenlaiseen ylpeyteen lapsistaan.

Sirkus pakopaikkana

Sirkuskoulu on toiminut epätasaisista kotioloista tulleille pakopaikkana silloin kun kotona on ollut vaikeammat ajat. Haastateltavat pohtivat haastattelussa omia ja toisten harrastajien kotiongelmia. Sannan perheessä on ollut vaikeata vanhempien tekemän konkurssin ja veljen rikollisen käyttäytymisen vuoksi. Erityisen vaikeana Sanna pitää sitä, että joutui itse ratkaisemaan perheensä ongelmia jo niin nuorena. Sirkus toimi tässä tapauksessa paikkana, jossa kodin ongelmat saattoi unohtaa:

Et perhe kans, ku meillä aluks oli niinku silleen rahaa aluks ja nää meni perustaa sen firman ja siihen aikaan oli muotia ottaa pankista kauheesti lainaa ja nää niinku eli ihan ku olis kauheesti rahaa vaikka kaikki oli lainattua. Ja sitä kautta tuli sit se konkurssi ja kaikki meni ihan päin mäntyä rahallisesti. Et viedään kaikki kamatki

himasta pois -- en tiää onks se sit hyvä et vanhemmat on aina kertonu kaikki asiat et miten huonosti nyt oikeesti menee, et ehkä ei ois pitänyt kertoa niin paljo ku siit on sit tullu itelleki semmosia paineita et välillä tuntuu siltä et mä oon vaan joku 8-10 vee lapsi ja mä huolehdin siinä. -- Samista [haastateltavan isovelji] tuli koko ajan huonoja uutisia ja sit tuli kaikkia huhuja et se käyttää huumeita. -- ja edelleenkin se on rikollinen -- kun Samiki sit vielä mulle kerto et mitä se on tehny ja mä en saanu kertoa äitille ja iskälle. -- niin no tosson sirkuksesta tullu se, et on ihan jotain muuta ajateltavaa. (Sanna)

Erityisesti Pauliinan kohdalla kotiolot olivat erityisen ongelmalliset. Tällaisessa tilanteessa sirkus oli kirjaimellisesti pakopaikka. Pauliina oli usein yötä myöten paossa myös sirkuskavereiden kotona.

[Sirkus] Autto. Autto tosi paljon. Siellä [kotona] jos raivottiin ja huudettiin niin pääs ainakin jonneki pois sieltä. -- ja sit yks hyvä pakopaikka oli Hanna ja Tiia, sinnehän mä menin aina monesti ku ei sit jaksanu olla siellä himassa. (Pauliina)

Sehän pakeni sitä [Pauliina]... sitä mitä kotona oli. Ni sen oli helpompi olla meidän kanssa sirkkarissa et treeneissä. Sit se unohti sen mitä sil oli kotona. (Tiia)

Myös Hanna muistelee sirkuksen auttaneen usein, jos kotona oli vaikeammat ajat:

Meil oli kotona kuiteski aika vaikeet kotiolot. Oli ongelmia perheessä ja ja silloin ku oli ongelmia ni sitte pääsi tota sinne omaan niinku, lähti sinne sirkuskouluun ja sitte ku sirkuksessa ku tekee akrobatiaa nii justii voi jättää kaikki pahat, pitää vaan jättää pää jonneki ihan muualle. Että just ei pidä miettii yhtään mitään. Että tota, se oli semmonen, se oli semmonen paikka mulle missä oli tota -- oli hyvä olla silloin ku oli vaikeeta kotona ja sitten justiin kotona ku oli helppoa ni tota sitte, sitte vaan niinku vanhemmat oikeestaan autto. (Hanna)

Vanhempien uusi ylpeys lapsistaan

Mielenkiintoinen erityispiirre harrastusorganisaation kyvyssä tukea harrastajiensa perheitä on uudenlainen arvo, jonka harrastus voi antaa lapsille. Tämä kävi ilmi sekä Suvelan sirkuksen että Iceheartsin toimijoiden haastatteluissa. Huonosti voivissa perheissä kun vanhemmat eivät arvosta välttämättä lapsiaan kovin korkealle. Koulusta saattaa tulla jatkuvasti huonoa palautetta ja elämän potkiessa muutenkin päähän, ei omiin lapsiin jakseta niin kiinnittää huomiota. Harrastuksen kautta vanhemmat saattavat kuitenkin saada

aivan uutta uskoa lastensa kykyihin. Tämä vaikuttaa tärkeällä tavalla heidän suhtautumiseensa omiin lapsiinsa ja perheen kokonaisyhyvinvoinnin paranemiseen. Lionel antaa esimerkin vanhemmista, jotka eivät olleet osallistuneet lapsensa sirkusharrastukseen eivätkä käyneet edes katsomassa tämän esiintymisiä, mutta olivat tästä kuitenkin todella ylpeitä tämän päästyä arvostettuun ulkomaiseen sirkuskouluun. Lionel huomauttaakin, että vanhempien ylpeys ei olisi koskaan toteutunut ilman sirkuskoulua, sillä lapsista ei olisi varmasti tullut ilman sitä muuta kuin aika paljon enemmän harmia.

Se oli just näitä oppilaat lapset ketkä on tullut nyt sirkustähtee, ei välttämättä ollu vanhemmat tukemassa niitä. Mutta muut aikuiset oli tukemassa niitä -- koko se aika millon se lapsi oli sirkuskoulu ei näkyny ne vanhemmat ei ne tulivat katsoo esitys ei ne tuenu niitä vaikka ne olivat tämmönen vaikka ne lapset olivat tämmönen iso, iso tähti sirkuskoulussa ja iso niinku työntekijä iso numerot tekijä. Ei näkyny ikinä ne vanhemmat. Ja millon näitä lapset lähtivät ulkomaille sirkuskouluun mä tavannu ne vanhemmat joku kauppakeskus ja ne olivat niin ylpee oma lapsesta se oli niin ihana. Se antanu niille tämmönen ylpeys mikä ei ikinä ne olis saanu ilman se sirkuskoulu koska periaattees voi sanoo mä en tiedä jos voi sanoo koska se ei tapahtunu mutta ne ois pitäny saada enemmän ongelma niitten kanssa. (Lionel)

Iceheartsissa Miika taas toteaa, että vanhempien käsitys lapsistaan paranee harrastuksen myötä jo pelkästään siksi, että he saavat harrastusohjaajalta positiivista palautetta lapsistaan. Tämä on erityisen tärkeää niille vanhemmille, jotka ovat tottuneet kuulemaan lapsistaan pelkkää negatiivista palautetta muun muassa koulun suunnalta.

Josset sä nää siin lapses hirveesti vahvuuksii ni sit ku sä kuulet joka päivä et tänään se kiipees narua kattoon ja se on tosi taitava siin hommas. Ni onhan se mielusempaa palautetta sulle vanhempana ku se että se reissuvihko on täynnä joka viik päivä sielt koulusta. (Miika)

9.3 Positiiviset vaikutukset koulunkäyntiin

Sirkuksen ei koettu suoranaisesti vaikuttaneen juurikaan koulumenestykseen. Epäsuoria vaikutuksia haastateltavien puheesta on kuitenkin löydettävissä. Nämä liittyvät sirkusystäviltä saatuun positiiviseen malliin ja harrastuksen kautta saatuun hyvään maineeseen koulun opettajien keskuudessa. Sirkuskoulun oppilaista on havaittavissa

yleinen tendenssi, jonka mukaan vanhempien koulutustaso ennustaa lasten kouluttautumista. Moni sirkuskoulua pitkään jatkaneista nuorista tuli Suvelan lähion ulkopuolelta korkeammin koulutetuista perheistä ja nämä nuoret kouluttautuivat yleisesti pidemmälle kuin Suvelan lähion nuoret. Sanna on tehnyt tämän saman havainnon:

En mä ees tienny mikä lukio on. Mä menin vaan sinne ku Eevi meni-- et vuoden mä kävin siellä ja sit mä lopetin sen. Ja silloin tuli sirkkarista semmosta et ai mitä Sanna lukioon, et ei varmasti tuu sitä käymään. Ja himasta niin porukoilta et emmä tiä tee mitä tykkäät. -- Ei mitään et hianoo kun meet sinne, vaan tee mitä teet ja jos et jaksa ni lopeta sitte. Mut tosiaan sirkkarista oli silleen et no eii, ja Hanna kans et ku se halus lukioon ni et ei nyt Hanna, ihan selkee juttu...[Pauliina ei ollut lukiossa] Ei Tiiakaan käyny [lukiota], eikä Hannakaan loppuun, se vaan alotti. Ne oli just ne... ne ei-akateemisten vanhempien lapset. (Sanna)

Muiden malli apuna

Sannaa ei ollut tuettu päätöksessä mennä lukioon sirkuksessa eikä myöskään kotona. Hän koki kuitenkin, että monien sirkuskavereiden esimerkki lukio-opiskelusta tuki omaa tavoitetta. Kun samaan lukioon tuli myöhemmin kaveri sirkuksesta, se nosti tavoitetta suorittaa riippakiveksi muodostunut lukio lopulta loppuun.

No ehkä tosissaan et siinä [sirkuksessa] on niin paljo niitä muita ketkä sitä lukioo siinä sitte tekee -- tuli silleen et jos nyt Sonjaki, ku sekin on sellanen tosi anti-kouluihminen -- Nii, siinäki oli sit se et kuulu sellanen kilpailu, et ehkä mä näin siinä sellasen et vitsi jos seki nyt käy ton lukion nini kyllähän minäki. (Sanna)

Pauliina kertoi saaneensa tukea muilta harrastajilta koulunkäyntiinsä siten, että hän oli tarvittaessa ottanut koulukirjat mukaan harjoituksiin ja saanut esimerkiksi vaikeisiin matematiikan kotitehtäviin apua vanhemmilta harrastajilta. Koska oman arvioni mukaan ainakin puolet esiintyvän ryhmän oppilaista oli hyviä koulussa, säteili yleisempikin koulumyönteinen asenne melko varmasti myös niihin, joille koulu oli aina ollut epämieluisampaa. Tämä ei kuitenkaan tullut ilmi haastatteluissa, vaan perustuu täysin omaan arviooni. Jos kuitenkin tämän kaltaista vaikutusta oli, se olikin varmasti tiedostamatonta. Toisaalta vastakkaista asennetta levitti mielestäni pääopettaja Lionel, joka ei arvostanut koulunkäyntiä vaan antoi usein ymmärtää, että olisi parempi keskittää

voimavaransa sirkukseen tullakseen siinä ammattilaiseksi. Positiivinen koulunkäynnin malli tuli siis Suvelan sirkuksessa erityisesti vertaisryhmältä, ei niinkään ohjaajalta.

Harrastuksen tuoma positiivisempi maine

Tiia koki sirkuksen vaikuttaneen positiivisesti koulunkäyntiinsä sillä tavoin, että hän siirtyi sirkuksen kautta pois koulun raggarijengistä ja sai paremman maineen opettajien keskuudessa. Myös Hanna otti haastattelussa esiin maineensa koulun sirkustyttönä. Hyvä maine oli edistänyt kouluviihtyvyyttä ja opettajien ja muiden oppilaiden puolelta tullutta hyvää asennetta harrastajia kohtaan:

Maikat ties mis me ollaan ja ne oli kiinnostunu siitä ja siis silleen positiivisesti et ne ties et me ei olla niinku vaik luokkakaverit oli mitä oli ja kaverit koulussa mut sit ne ties et esim. Laura ja minä, et me ollaan sirkuksessa ja me tehään sitä joka ilta ja esiinnyttään. Et silleen meil oli hyvä niinku se anto meille positiivisesti mainetta. (Tiia)

Mitä mä muistan ni kaikki vaan muut lapset vaan sano että joo että toi on toi sirkustyttö ja ne ties oikeestaan mitä mä tein. Ja niin ties opettajatkin. (Hanna)

Harrastus auttoi jaksamaan

Sirkusharrastus toimi myös sellaisena positiivisena tekijänä harrastajien elämässä, että sen avulla jaksettiin panostaa kouluun paremmin kuin ehkä olisi jaksettu tilanteessa, jossa koulun jälkeen ei olisi ollut mitään mitä odottaa.

En mä ikinä oo hyvä koulu ollu mut kyl se sit niinku, odotti vaan aina et teki koulun nopeesti ja yritti tehdä hyvin mut ei se koulunkäynti ikinä ollu silleen mun juttu et odotti vaan et pääsee treeneihi. (Tiia)

Heti koulun jälkeen että mä melkein odotin vaa että, mä olin jo valmistanu mun jumppavaatteet ja kaikki että mä lähen sirkuskouluun. Et sitte se aika et ku koulun jälkeen pääs sirkuskouluun ni mä odotin tosi paljon. (Hanna)

Pauliina taas koki sirkuskoulun välillä olleen taakka koulunkäynnille sikäli, että se vei välillä niin paljon aikaa. Ja kun kaikki ajatukset olivat sirkusmaailmassa, oli kouluun vaikea keskittyä:

Sitten ku ruvettiin kilpailemaan ja kaikkea ni kyl se siinä vaiheessa vähän kärsi ku oltiin siellä ties moneen asti niitä pukujaki ommeltiin aina ja muuta. -- Kyl sillo oli ainaki vähän niinku väsyny. Ja sillo ei jaksanu oikeen keskittyä. (Pauliina)

9.4 Tuki teini-iän ja lähiön ongelmiin

Haastateltavien itsensä mielestä Suvelan lähiö on muodostanut vaarallisen kasvuympäristön sen tarjoamien huonojen vaikutteiden vuoksi. Kaikki haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että sirkus on pelastanut heidät paljolta viemällä heidät pois huonoista kaveripiireistä. Tommi Hoikkalan (1993, 92-96.) mukaan vanhempien näkökulmasta harrastukset ovatkin keino pitää lapset erossa pahasta, eli jengeistä, joissa vallitsee "mitään tekemättömyys" ja "joukossa tyhmyys tiivistyy" -ilmiö. Harrastuksista toivotaan myös rokotusta myöhemmin kohdattavia huonoja vaikutteita vastaan ja helpotusta murrosiän kriiseihin. Jengit edustavat elämänkulun jatkuvuudesta putoamista, esimerkiksi koulun keskeytystä, ja harrastukset nähdään tämän kauhuskenaarion ennaltaehkäisyinä.

Pois pahoista vaikutteista

Yksi haastateltavista oli ennen sirkusharrastusta osa Suvelan huonomaineista jengiä ja muutkin olisivat siihen saattaneet ajautua läheistensä kautta. Sirkuksen avulla näköala on laajentunut niin, että on ollut mahdollista valita aivan erilainen elämäntyyli. Harrastamista pidettiin haastateltavien keskuudessa tärkeänä syynä sille, ettei elämä aikoinaan lähtenyt väärille teille:

Se vaikutti aika paljon itse asiassa muhun ku tota jos mä en ois, tai siis sirkusporukka vei mut pois siitä toisesta porukasta missä mä pyörin -- ne joi, poltti, rällästi, teki kaikkee pahaa niin sanotusti. (Tiia)

Etenki tossa Suvelan alueella, ja jos ajattelee ylipäättänsä kaikkia ihmisiä jotka Suvelassa on ollu samanikäisiä niin ties vaikka olis itteki kaksikymppisenä tehny

itsemurhan. Et näitäkin on. Kyl mä luulen et se olis saattanu mennä huonoon suuntaan. (Sanna)

Kyl mä ite aattelen, että mustakin olisi voinu tulla joku huligaani, jos mä en olisi siihen sirkukseen jumittunut. (Sanna)

Vois olla hyvinki paljo mahdollista et oisin menny väärille teille. Tiäkkö. Ku kuuntelee noit muitaki nuorii jotka ei oo harrastanu pienenä mitään niinkö muun muassa Kalle. Ni sehän on vetäny tuol, sen isä on hakenu sen välillä putkastaki kuule nuorempana ku se on -- riehunu tuo jossain. Mut ei mul oo ollu mitään nuorena tommosta. Harvemmin missään pussikaljalla tuolla istuskin. Missään niinku et sitä oli siel sirkkarissa oikeestaan mä oon tosi tyytyväinen siitä et sitä vois kyl äkkii ajautuu johki huumekier- tommoseen porukkaan tai johonki muuhun tai johonki muuhun kaljottelurinkiin. (Pauliina)

Mut kyl mä uskon että jos mä oisin jääny sinne Suvelan koulun piiriin ni ois ollu vähän vaikeempaa. Sillai että... ku ne kotiolosuhteetki vaikuttaa niin paljon, niin tota, ni se sirkuskoulu kyl oli mulle kunnan potkasu eteenpäin. (Hanna)

Harrastaminen vähentänyt teini-iän kriisejä

Toisaalta sirkuskouluharrastus on ehkäissyt tyypillisiä nuoriso-ongelmia jo pelkästään siksi, että intensiivisen harrastamisen ohessa ei ole ehtinyt juurikaan kapinoida tai potea murrosiän kriisejä. Sirkus kun on vienyt kaiken ylimääräisen vapaa-ajan ja ajatukset aivan muualle.

Noku mä oon kysyny äidiltä et minkälainen mul oli nuoruus, teini, tää murrosikä se oli et mä oon ollu tosi helppo. Et mul ei ollu sellasta teiniuhittelua tai mitään. Et mä oon ollu aika tasanen siitä kakstoista vuotiaasta sinne kaheksantoista-kuustoistavuotiaaseen. -- Se sano et sirkus, te olitte koko ajan treeneissä, ku te olitte koko ajan treeneissä, et Tiia et niinku ei teist ollu mitää ongelmii. Sitä se jaksaa edelleen sanoo. (Tiia)

Sirkusharrastuksen sisällä on ollut myös turvallista kokea ensimmäiset ihastumiset ja seurustelusuhteet. Monen harrastajan ensirakkaus on koettu sirkustoiminnan sisällä. Sannan Suvelan sirkuksesta löytynyt rakkaussuhde jatkuu edelleen, 10 vuotta myöhemmin.

Hanna taas pohti haastattelussa myöhäistä heräämistään ulkonäköpohdintoihin ja muihin teini-ikään kuuluviin identiteettiongelmiin. Hänen mukaansa syynä tämänkaltaisten

pohdintojen viivästymiseen oli intensiivinen harjoittelemine. Sitä myötä muut silloin vähäpätöisiltä tuntuvat asiat menettivät merkitystä.

9.5 Elämänhallinnan taidot

Elämänhallinta on kokonaisuus, jolla on sekä ulkoisia että sisäisiä edellytyksiä. Kun sisäinen elämänhallinta ja autonomia on kehittynyt vahvaksi ja henkilöllä on voimakas itsetunto ja hyvä minäkäsitys, ovat edellytykset ulkoiseenkin elämänhallintaan paremmat. (Riihinen 1996, 29). Tärkeä osa elämänhallintaa on ihmisen käsitys omista vaikutusmahdollisuuksistaan oman elämänsä suhteen sekä käsitys elämän mielekkyydestä (Raitasalo 1995, 70-71.) Lionel toi haastattelussa esiin sirkuskoulun lasten elämään merkitystä tuovana tekijänä, joka on muodostanut tarpeellisen rungon heidän elämäänsä:

Mä luulen se anto niille tämmönen runko. Neille ollu tämmönen paikka missä ne tiesi ovet oli auki. Ne voisi mennä siellä harjottelee jotain varten. Niinku ei se ollu vaan hengailemisesta. Mikä oli ehkä pikkasen alussa mutta tosi nopeesti ne lapset pääsi esiintymään ja se esitys, vaikka minkälainen taso se oli ja vaikka minkälainen paikka, ne menivät esittää. Ne oli tämmönen päämääräjuttu missä piti valmistaa esitykset ja mennä siellä esittää ja ilmaista ite niinku lavalla tai esiintymispaika. Ja se anto näille runko, ne tiesivät niinku viikonloppuna ehkä oli yks esitys tai ehkä ei ollu ollenkaan tai kaksi tai kolme esitys, mutta näillä oli jotain tekemistä. - - Mä luulen se autto aika paljon niitä lapset, antanu näille tämmönen merkitys näiden lapset elämään tai nuoret elämään mikä oli tärkeä ku joskus ne tulivat viisi kertaa viikossa, neljä kertaa viikossa millon oli mahdollista. (Lionel)

Suvelan sirkuksen haastateltavat antoivat useita esimerkkejä Suvelan sirkuksen kautta kehittyneistä ominaisuuksista, jotka olen koonnut yhteen elämänhallintataitojen kehittymistä edistäneeksi kategoriaksi. Myös Aittola (1998, 180-181) tuo tutkimuksessaan esiin harrastuksen kyvyn edistää nuorten elämänhallintaa. Hänen erittelemänsä harrastuksen kautta kehittyvät elämänhallinnan taidot ovat lähes yhtenevät niiden ominaisuuksien kanssa, joita haastateltavani nostivat esiin. Ominaisuuksia, jotka tulivat suoraan esiin haastatteluissa, olivat itsetunnon, kurinalaisuuden, itsenäistymisen, suvaitsevaisuuden, sosiaalisten taitojen ja erilaisten käytännön taitojen kehittyminen sekä maailmankuvan avartuminen.

Itseluottamus

Uusia taitoja oppiessa itseluottamus kasvoi onnistumisen elämysten myötä. Lapset saivat elämäänsä haastetta ja uusia päämääriä. Varsinkin niille lapsille, jotka eivät saa tämänkaltaisia kokemuksia koulumaailmassa, on harrastuksella erityinen merkitys ”minä osaan” – kokemusten tuojana (vrt. Pulkkinen 2002a). Tämä käy ilmi myös haastateltavien puheista. Sirkus on ollut tärkeä itseluottamuksen tuoja monipuolisten uusien taitojen oppimisen kautta. Joitakin haastateltavien selityksistä voisi kuvata niin sanotuiksi flow -kokemuksiksi, joissa toiminta on vienyt mukanaan. Erityisen paljon itseluottamusta kehittivät esiintymiset.

Sirkuksessa ei ole väliä kuin hyvä sä oot. siellä on saanu säheltää ja kuitenkin saanu huomioo ja hyväksyntää. -- just kun Sergei poimi mut ja Hannan sieltä niin meistä on joku löytäny niinku lahjoja ja tehny siitä jotain. (Sanna)

Mä vähitellen huomasin että että hei että sit ku kuulee hyvää kritiikkiä että ai ku hienoo mitä teit tänään illalla että se oli kuitenkin minä joka sen oli tehny sillon illalla että sit siitä vähän niinku itse- itseluottamus kuitenkin kasvo -- enemmän ja enemmän sen lavan myötä itse asiassa. Ihmiset kattoo mua ja se mitä mä tein oli, siitä kuitenkin tykättiin ja sitte sitä kautta se on sit kasvanu. (Hanna)

Sirkuskoulussa taidot joutuivat koetukselle monella eri alueella. Esiintyvän ryhmän oppilaat joutuivat tavallisten sirkustreenien lisäksi suunnittelemaan ja valmistamaan omat esityksensä esiintymispukuja myöten. Sirkusharrastus kohensi itseluottamusta monella eri tavalla, kun harrastuksessa joutui tekemään kaikkea monipuolisesti ja rikkomaan omia ennakkokäsityksiään siitä, mitä osaa tai ei osaa.

Lionelilta tuli kans tää et sillon kun me tehtiin esiintymispukuja ja mä en suostunu ompelemaan ja mä olin koulussakin tosi huono käsitöissä niin Lionel pakotti että jokaisen pitää tehdä oma pukunsa. No sit mä tein oman pukuni. Et siel oli Laura ja Paula jotka siellä opasti. (Sanna)

Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus

Sirkuskoulu kehitti harrastajissaan kykyä tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Suvelan sirkuksen sisällä oli paljon eri-ikäisiä ja erilaisista lähtökohdista tulevia lapsia ja aikuisia.

Tämän lisäksi matkat ja yhteiset intensiiviset tapahtumat muiden sirkusmaailman toimijoiden kanssa laajensivat perspektiiviä todella paljon verrattuna elämään oman pienen piirin sisällä lähiössä. Uusien näköalojen myötä myös ajatukset siitä, mikä on elämässä mahdollista saavuttaa ja mitkä ovat hyviä ja tavoiteltavan arvoisia asioita ovat laajentuneet harrastajien keskuudessa. Haastattelemistani entisistä harrastajista kaksi asuu tällä hetkellä vakituisesti ulkomailla, mikä ei olisi ollut todennäköinen suunta heille ilman sirkuskoulun maailmankuvaa laajentavaa vaikutusta. Erilaisten ihmisten kanssa työskentely on myös kehittänyt ryhmätyötaitoja ja muita sosiaalisia taitoja.

Sirkuksen kautta on tutustunu niin paljon kaikkiin ihmisiin... niin erilaisiin ja fiksuihin ihmisiin.. kaikista noista muista sirkuksista, niinku jotkut Nakkiset ja Maksit ja kaikki tämmöset, paljon vanhempia ihmisiä, muutenkin kaikki, on kyllä oppinu siten paljon.. näkee paljon toisenlaisia näkökantoja. Sanna

Siit mä oon ihan varma et sellasta yhteistyötä ja sellasta hyväksyy enemmän erilaisia ihmisiä, koska on nähny, niinku siis on eläny sen porukan kaa pienes bussissa mis on 30 ihmistä sellasess. Ja niinku näh- must ainaki tuntuu et mä oon nähny ihan erilailla ja opettanu just tollasta ihmisten kans työskentelyä. (Tiia)

Ja sitte justiin ne matkat, mitä me tehtiin sen sirkuskoulun kanssa, ne oli tosi tärkeitä, eri puolille Eurooppaa. Ni siinä oppi näkemään niinku erilaisia maita ja sitte, mut siis tosi paljo. Ja tapaa erilaisii ihmisi. Että minä joka olis ollu, mä olin aika ujo kuitenkin yhes vaiheessa, ni sitte, tapas erilaisii ihmisi ni sit tuli, sekin opetti tosi paljo, niinku sosi-, sosi[aalisemmaksi]. (Hanna)

Kurinalaisuus ja itsenäistyminen

Tärkeä elämänhallintaan liittyvä ominaisuus on ymmärrys työn teon ja sitä kautta saavutettavan onnistumisen ja tuloksen suhteesta. Tällaista kykyä kurinalaiseen työskentelyyn Suvelan sirkus on haastateltavien mukaan kehittänyt harrastajissa runsaasti.

Sellast kurinalaisuutta tullu sitä kautta... siel on kummiski ollu venäläisii opettajii ja kaikkee sillai et sitä itkettii ja tehtii tai sillai et se on kasvattanu tosi mun mielest hyvin... oli pakko alottaa tää juttu ja tehä tää loppuun koska jos sä et tehny sitä juttu loppuun ni mitäs sä sit näytit. (Tiia)

Myös itsenäisyys kehittyi, kun harrastajat olivat paljon vastuussa omasta tekemisestään.

Opetti olemaan tosi itsenäinen, sillai ja... pitää huolta ittestään. (Hanna)

Käytännön taidot

Sirkuskoulussa harrastajat joutuivat oppimaan paljon erilaisia käytännöntaitoja itse sirkustemppeujen lisäksi. Esiintymistaitojen kehitys oli yksi selkeä uusi taito, jolla on merkitystä myös myöhemmän elämän kannalta.

Joku nuori kuka on esittäny mä en tiedä koko sirkusuransa ehkä viiskyt kertaa se on kuitenkin paljo helpompi mennä työhaastattelu tai tämmöstä. Tämmönen niinku käytännöllinen juttu on varmasti auttanu. (Lionel)

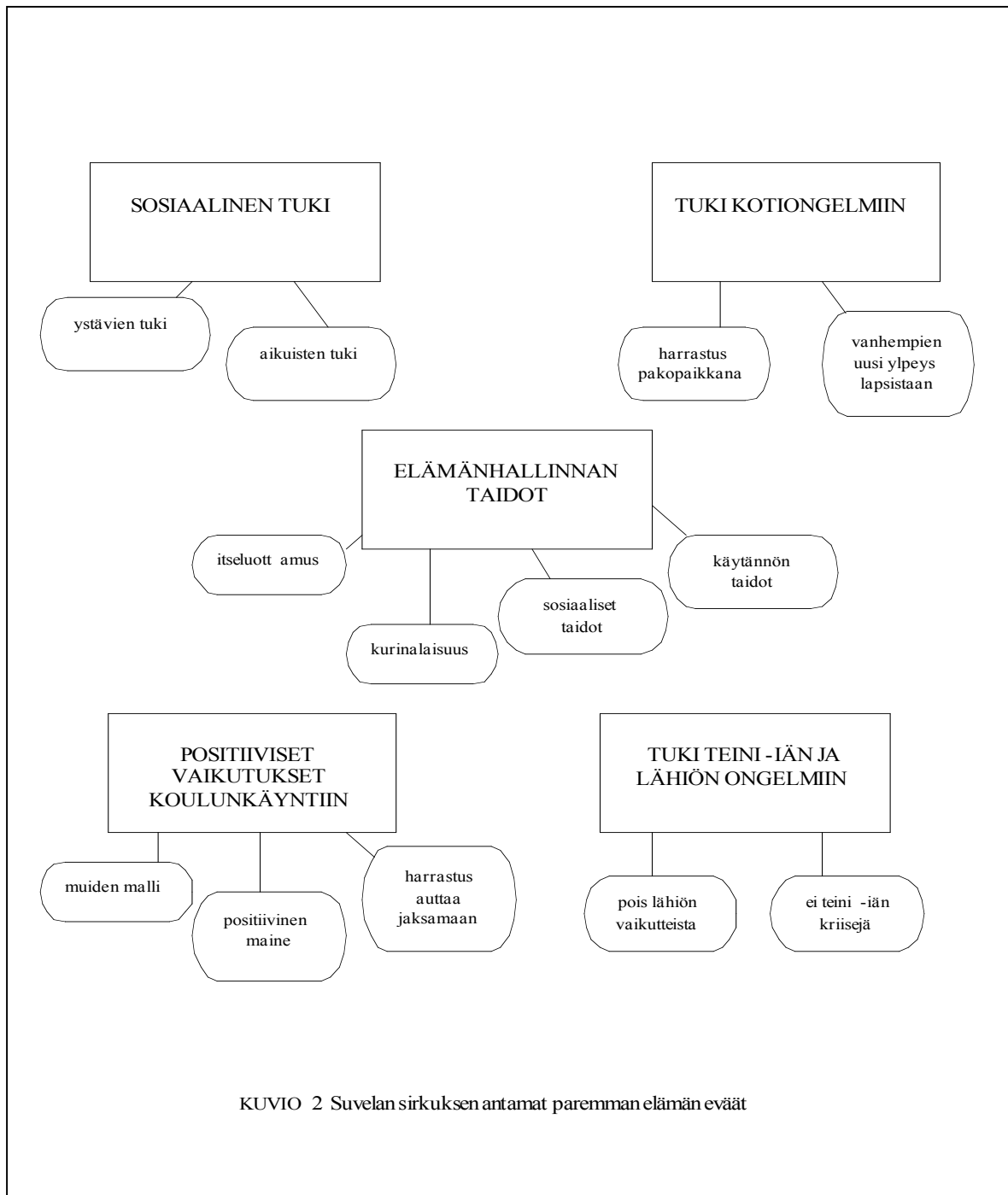
Muista uusista taidoista otti aikaisemmassa sitaatissa Sanna esiin ompelutaidot, jotka kehittyivät, kun sirkuskoulussa kaikki joutuivat ompelemaan itselleen oman esiintymisasunsa vuosittain.

Toisaalta sirkuskoulu on vaikuttanut myös hieman negatiivisesti tulevaisuuteen kaventamalla näköpiiriä niin, että lopulta, kun huomasi, ettei sirkuksesta halunnutkaan itselleen ammattia, ei tiennyt oikein miten todellisessa maailmassa toimitaan ja mitä ylipäätään voisi ruveta tekemään. Voisi siis ajatella, että intensiivinen harrastus on myös vähentänyt elämönhallintataitoja siinä mielessä, että harrastuksen sokeuttamana on joitakin elämän perusasioita jäänyt oppimatta.

Sit mä olin ihan kypsä[sirkukseen]. Halus alkaa tehdä jotain muuta ja löytää sen oikeen radan ku näkökenttä on aina ollu näin niinku silmistä eteenpäin et sä et nähny sivulle, et taakke et mihinkään. Sä näit vaan et sul oli yks ainoos suunta -- Mut sitku mä tulin Suomeen [Tiia aloitti Ruotsissa sirkusammattikoulussa, mutta lopetti kesken] ni mähän kävin pari koulua, lopetin kesken ja kyl mä olin sitte et emmä oikein tienny missä mä haluan mennä ja missä mä haluan olla ja mitä mä haluan oikeesti tehdä. Et kyl se oli sit, tavallaan se oli vaikeeta. Koska elämä oli ollu vaan sitä yhtä. Et se oli niin helppoo. Et ku se oli jumiutunu tonne. Ties vaan et mä teen tätä mä teen tätä mä teen tätä ja yhtäkkii piti päättää: ei mä en teekään tätä vaan mun täytyy tehdä jotain muuta mil mä oikeesti tienaani elantoni. Et nyt mä otan itelleni kämpän ekan kerran tai siis silleen ihan yksin asunnon. Ni kyl siit tuli sit sellai. Oho. Ai näinks tää menee tää oikee elämä. (Tiia)

Seuraavassa tämän osion ylä- ja alakategoriat kaavion muodossa (Kuvio 2).

10 Syrjäytymistä ehkäisevän harrastustoiminnan vaatimukset

Erilaisia harrastustoimintoja tarjotaan koko ajan kasvavassa määrin, valinnanvarasta ei varsinkaan suuremmissa taajamissa ole pulaa. Syrjäytymisvaarassa olevat lapset eivät kuitenkaan yleensä näihin harrastuksiin pääse osallistumaan monista eri syistä johtuen. Jotta harrastus pystyisi houkuttelemaan mukaansa myös näitä monien riskitekijöiden ympäröimiä lapsia, on sen kyettävä vastaamaan näiden lasten tarpeisiin ja kiinnitettävä huomiota sellaisiin asioihin, joihin ei paremmista oloista olevien houkuttelemiseksi tarvitse tehdä. Kyse on pääasiassa harrastuksen saavutettavuudesta ja kyvystä motivoida harrastajat jatkamaan harrastusta pitkäjänteisesti ilman vanhempien motivointia. Tarpeet ovat eri lapsilla tietenkin hyvin erilaisia. Olen tähän koonnut laajan kirjon ominaisuuksia, joiden avulla ohjattu harrastus voisi olla saavutettavissa mahdollisimman monelle.

Suvelan sirkus ja Icehearts ovat harrastusorganisaatioita, jotka on perustettu nimenomaan syrjäytymisvaarassa olevien lasten harrastuksiksi. Ne ovat monin tavoin toisistaan poikkeavia esimerkiksi toimintatavoissaan ja kohderyhmissään, mutta niissä on myös monia yhteisiä ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet ovat pitkälti juuri niitä, jotka tekevät niistä saavutettavia myös syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille. Seuraavassa olen koonnut kategorioiksi Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin haastateltavien käsityksiä siitä, minkälainen harrastuksen tulee olla, jotta se ehkäisee syrjäytymistä. Mukana on myös omia käsityksiäni aiheesta ja aikaisemmasta tutkimuksesta nousseita huomioita. Analysoin ohessa myös eri tekijöiden merkitystä lasten sitouttamisessa mukaan toimintaan, koska harrastukseen sitoutuminen on tärkeä tekijä, kun päämääränä on harrastuksen jatkuminen mahdollisimman pitkään.

10.1 Ei vaadi vanhemmilta panostusta

Kenties tärkein syrjäytymisvaarassa oleville lapsille suunnatun harrastuksen ominaisuus on harrastuksen helppo saavutettavuus. Koska syrjäytymisvaarassa olevat lapset tulevat pääosin kodeista, joissa vanhemmilla ei ole resursseja aktivoida lapsiaan harrastamaan, on harrastuksen kyettävä ”imemään” harrastajansa mukaan ilman vanhempien panostusta. Harrastuksen olisi siis kyettävä löytämään harrastajat ja saamaan heidät mukaan toimintaan. Tätä varten harrastuksen tulisi olla helposti löydettävissä ja aloitettavissa ilman suurta byrokratiaa ja välinehankintoja. Myös kaikkien osallistumiskustannusten on oltava minimissään. Lisäksi toiminnan olisi kyettävä aktivoimaan harrastajiaan tavallistakin enemmän sillä tavoin, että harrastajat jatkavat harrastustaan ilman vanhemmilta saatavaa motivointitukea.

Harrastaminen ilmaista tai hyvin halpaa

Täs on perheiden maksukyky nolla euroa. (Ville)

Koska useimmat syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret tulevat kodeista, jotka ovat sosioekonomiselta asemaltaan suhteellisen alhaisella tasolla, eivät harrastusmaksut voi olla suuria. Monille perheille harrastusten hintatason jatkuva nousu on estänyt harrastuksen aloittamisen, vaikka tahtoa ja vanhempien huolenpitoa muuten tämän asian eteen löytyisikin. Oman nopean tutkimukseni mukaan sirkuskoulun keskihinta tällä hetkellä on noin 150€ / lukukausi ja jääkiekon jopa 150€ / kk. Nuorten akatemian ja Nuoren Suomen tekemän harrastuskyselyn (2004, 23) mukaan 17% nuorista piti harrastuksen kalleutta esteenä harrastamiselle ja sitä pidettiin esteistä suurimpana. Nuorista 9 % oli joutunut lopettamaan harrastuksensa sen liiallisen kalleuden vuoksi.

Iceheartsissa harrastus on täysin ilmainen ja Suvelan sirkuksessa harrastusmaksu oli aluksi nimellinen 10 mk (n. 2€) /lukukausi ja myöhemmin enimmillään 150 mk (25€)/lukukausi. Sirkuskoulussa saattoi kuitenkin myös harrastaa ilmaiseksi, jos esiintyi tai toimi

apuopettajana pienemmille. Sekä Iceheartsin että Suvelan sirkuksen toimijat ottivat harrastuksen hinnan esiin haastatteluissa.

Joukkueen sisältä tuli et mul on yks kiinalainen kaveri joka haluis pelaa. Jätkä tuli sit kattoo et aijaa. Sit mä meen sen kotiin ja äiti sanoo et: ”Ei ei ei, ei, liiika kallis tämä, ei ei”. Sit mä sanon et ei täs nyt ei oo rahast kyse et mä hommaan kaiken. ”Aaaa. Saa tulla! Poika ei tee mitää muuta ku katsoo jääkiekkoo vaan jääkiekko.” Hahaha. Sit se tuli. (Ville)

Ja sitte ja sitte muutenkin et se ratsastus alko olee aika kallista. Tai siis että ei ollu enää rahaa siihen ku ei se sirkuskoulu mitään sitte enää meille maksanu lopuks ku me viikonloppusin tehtiin esityksiä. Ni sitte niistä esityksistä mistä rahat meni sirkuskouluu ni meiän ei tarvinnu siit sitte maksaa sitä jäsenmaksuu. (Hanna)

Molemmissa organisaatioissa toiminta perustui varsinkin alussa vapaaehtoistyöhön, minkä ansiosta toiminta saatettiin pitää edullisena osallistujille. Suvelan sirkuksessa aktiiviset vanhemmat pyörittivät toimintaa ja opettajat saivat jonkinlaista palkkaa. Vapaaehtoistyövoiman saaminen mukaan toimintaan onkin varsinkin alussa organisaatioille tärkeää.

Iceheartsissa taas oli vähemmän aktiivisia vanhempia muun muassa sen erilaisen kohderyhmän vuoksi. Ohjaajat tekivät töitä viisi ensimmäistä vuotta täysin ilmaiseksi ja toiminta perustuu edelleen pääasiassa vapaaehtoisuuteen.

Me alotettii meil oli nolla markkaa rahaa. Sit me käytii kirpputorilta ostaa luistimet ja päiväkotien rahoilla saati jäät ja viis vuot mä olin siis tein vapaaehtosesti Ilkan kanssa. Ne oli just ne raskaimmat viis vuotta et kyl siit maksellaan vieläki niinku... tuli semmonen väsyminen tavallaan siinä. Ei tähän toimintaan eikä noihi poikiin vaan siihen jatkuvaan niinku rahan hankkimiseen. Me alotettiin tää ilman mitään resursseja. Se oli aika, aika paha homma. (Ville)

Harrastus on helposti saavutettavissa

Ei oo perheen kulttuuriin siihen et pistäis lasta aktiiviseen toimintaan. (Ville)

Monien syrjäytymisvaarassa olevien lasten vanhemmat eivät ehdi tai jaksa ajatella, että lapsi tarvitsisi jotakin vapaa-ajan toimintaa. Siksi vaikka toiminta olisi ilmaista, se ei riitä, vaan harrastusorganisaation olisi myös kyettävä löytämään mukaan toimintaansa ne lapset, joiden vanhemmat eivät aktivoi lapsiaan pyrkimällä löytämään heille harrastuksia. Toimintaan olisi siis voitava tulla mukaan helposti ilman byrokratiaa kuten etukäteisilmoittautumista.

Ja mä sanoin sille kaverille että ton tollasen jutun mä haluan tehdä et se oli niin hieno se niitten numero että mä halusin tehdä sen saman numeron sitten että se innosti ja me sanottiin että ilmottaudutaan nytte tonne sirkuskouluun ja sit me mentiin sinne Suvelan sirkuskouluun ja maksettiin se pääsymaksu mikä oli ehkä jotain kymmenen markkaa ja sit me saatiin sellaset lappuset että oltiin sirkuskoulussa. (Hanna)

Toiminnan olisi oltava helposti saavutettavissa myös sijaintinsa puolesta. Sen olisi mielellään oltava hyvin lähellä lasten koteja, jottei kuljetuksista koituisi ongelmia harrastajille tai sitten harrastusorganisaation olisi järjestettävä kuljetus harrastuspaikalle, kuten Iceheartsissa on tehty. Nuorten Akatemian ja Nuoren Suomen tekemän harrastuskyselyn (2004, 23) mukaan ”pitkät välimatkat / ei ole kyytiä” oli toiseksi tärkein este harrastamiselle, 14 % nuorista koki näin.

Iceheartsissa toiminta on alkanut siten, että päiväkodeista on kerätty mukaan ne lapset, joista päiväkodin henkilökunta on ollut huolissaan ja joille he toimintaa ovat suositelleet. Myöhemmin mukaan on otettu harrastajia pääasiassa niin, että jo mukana olleet ovat tuoneet kavereitaan mukaan. Alun perin mukaan otetut on siis aktivoitu henkilökohtaisesti ”rekrytoimalla,” eikä perheeltä ole vaadittu panostusta, kuten ei myöskään niiden osalta, jotka ovat päätyneet mukaan kaverin vanavedessä. Tärkeä osa Iceheartsin palvelua harrastajilleen on ollut heidän kuljettamisensa kotoa harrastuspaikalle. Ilman tätä toimintaa ei olisi ollut mahdollista, koska yksi tärkeä resurssivaje kodeissa on autottomuus ja muutenkin kykenemättömyys järjestää kuljetuksia.

Ne haetaan joo, lapset, koska ei ne yks resurssipula on tietysti auto. Et sä pääse mihinkää jäähallille ala-asteikäsenä jos ei sul o kyytiä. (Ville)

Suvelan sirkuksessa harrastuspaikan sijainti oli niin keskeisellä paikalla lähiön sydämessä, että paikalle ajautui alkuvaiheessa erittäin suuri määrä innostuneita kokeilijoita. Sirkuskoulu toimikin aluksi avointen ovien periaatteella. Huhu kulki suusta suuhun, että sirkuskouluun voi mennä mukaan. Kaikki haastattelemani entiset Suvelan sirkuksen harrastajat olivat ajautuneet mukaan kaverin tai sisaruksen ehdotuksesta.

Ni Kalle Virtanenhan oli siinä mun kaverina. Se kerto mulle että läheks sirkuskouluun silloin ku oltiin ihan pieniä ni sit mä vaan lähdin sinne. (Pauliina)

Mä oo joskus nähnytki tiiätkö tosi vanhoi tuttui tääl ja ku jotain on puhuttu sirkuksesta se sano et eksä muista et mäki olin sillo joskus muutamina kertoina muttei tykänny sitte olla kuiteskaan et siel on aika moni niinku tääl Suvelan ympyröissä varmaan käyny kokeilee jossain vaiheessa. (Pauliina)

Sekä Iceheartsissa että Suvelan sirkuksessa toimintaan mukaantulo on ollut alun jälkeen käytännössä hyvin vaikeaa. Iceheartsissa oli alunperinkin tarkoituksena tarjota harrastus tietyille valitulle ryhmälle ja ryhmän valikoitumisen jälkeen mukaan on päässyt vain muutamia sitä mukaa, kun joku on joskus lopettanut harrastuksen. Kuka tahansa ei Iceheartsiin voi osallistua senkään takia, että jääkiekkoliigaa pelattaessa on osallistujien iän suhteen oltava tarkkana. Jos kuitenkin joukkueessa on tilaa ja mukaan haluava on oikean ikäinen, pelitaidot eivät ole esteenä toimintaan osallistumiselle. Suvelan sirkus taas alkoi alun avoimien ovien jälkeen pikku hiljaa vakavoittaa toimintaansa. Toiminnasta tuli kunnianhimoisempaa, eikä mukaan esiintyvään ryhmään enää voitu ottaa ketä tahansa aloittelijaa. Lisäksi harjoitustila muutti kauemmas lähiöalueelta ja harrastusmaksut nousivat uusien oppilaiden osalta (Suvelan sirkuksen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomus 1997). Paikalle ei enää eksynyt juuri muita kuin vanhempiensa tuella harrastavia lapsia.

10.2 Ohjaaja omistautunut työhönsä

Me viestitään niille pojille koko ajan et te ootte tervetulleita, tää on hyvä systeemi, me digataan täst me tehään melkein mitä vaan sen eteen et te saatte tehä tätä ni se tavallaan se sisänen kunnioitus ja semmonen se kantaa yli sen ongelman ettäkö ettäkö ne kokis olevansa tässä joku spesial keissi. (Ville)

Metsämuurosen (1995, 52-53) tutkimuksen mukaan valmentajan tai ohjaajan merkitys harrastuksen jatkamisessa ja lopettamisessa on suhteellisen suuri. Ohjaajan merkitys on tässä tapauksessa suuri myös siksi, että syrjäytymisen ehkäisemiseen pyrkivä harrastus vaatii ohjaajalta selvästi enemmän kuin vain työn mekaanista suorittamista. Se vaatii omistautumista ja jatkuvaa tietoisuutta toiminnan arvoista ja päämääristä.

Mahis-projektista tehdyssä arvioissa pohdittiin myös ohjaajien motivaatioita ja kyvykkyyttä lähteä mukaan toimintaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi. Paakkunaisen (2006, 39-40) arvion mukaan ohjaajien taustalla oli usein aikaisempia tiiviitä kokemuksia onnistuneista ryhmäprosesseista ja näistä syntynyt pääoma oli merkittävässä roolissa onnistuneen toiminnan muodostamisessa myös myöhemmin. Sosiaalisen pääoman ja ”refleksiivisen eettisen elämän” taidot sekä itsekuri olivat lähtökohtia, joista innovatiivisuus ja sosiaalinen tilanneherkkyys nousivat.

Työskentelee ilman kellokortti-aikataulua

Ohjaajan on oltava saatavilla myös muulloin kuin ennalta määrättyinä työaikoina, koska työ on muutakin kuin pelkkää opettamista.

Sä et voi olla kunnan töissä, koska koska tota sul ei voi olla kellokorttii. Nyt loppu duunit. Sun pitää sen lapsen pitää olla, sen äidil pitää olla sun puhelinnumero, lapsel pitää olla sun puhelinnumero. Se on elämä. Mä puhun elämästä enemmänkin ku mistää työpaikasta. (Ville)

Ohjaajan olisi oltava valmis hoitamaan lasten ja nuorten asioita myös työajan ulkopuolella. Myös erilaisen harrastustuntien ulkopuolisen ohjelman, esimerkiksi leirien ja matkojen, järjestäminen on tärkeää, jotta ryhmästä todella muodostuu tiivis ja toisiaan tukeva yhteisö. Sekä Iceheartsissa että Suvelan sirkuksessa ohjaajat tekivät työtä sikäli intohimoisesti, että he eivät laskeneet työtunteja vaan näkivät tärkeämmäksi työn sisällön.

Laittaa itsensä persoonana peliin

Ohjaajan on kyettävä heittäytymään mukaan omana itsenään. Vain siten hän voi saavuttaa yhteisön luottamuksen ja päästä todella lähelle lapsia ja nuoria.

Et kyl mun omat lapset esimerkiks ni nollast kaheksaan vuotta ne on kaikki vuorotellen ollu näitten icehearts poikien silmälläpidon alla. Ja se on semmonen asia mikä taas merkitsee ihan mielettömästi niille koska se on signaali multa et mä luotan niihin, viiminenki signaali. Toi antaa saatana oman lapsensaki tähä. -- Ja usein ne on ne jotka eniten häiriötä aiheuttaa ni eniten pitää huolta niistä niinku, ottaa niinku itelleen sen et mä hoidan tän, et mee vaan. (Ville)

Villen mukaan muutamia Iceheartsin toimintamalliin perustuvia joukkueita on yritetty perustaa Helsinkiin. Yksi joukkueista kaatui juuri siihen, ettei kasvattaja eli ohjaaja ollut valmis antamaan itseään mukaan joukkueeseen ja luottamaan lapsiin:

Et on toki kolme joukkuetta on lopettanu jo - - Joo kasvattajat on lähteny menee. Oli kaks, oli muunmuas erityisopetuksen maisteri, joka sano et luuleks sä et mä annan noille oppilaille, eiku noille lapsille mun puhelinnumeron ja osoitteen? Nehän tulee hajottaa mun ikkunat. (Ville)

Suvelan sirkuksen entinen ohjaaja Lionel taas pitää onnekkana sitä, että joutui opettajan paikalle kielitaidottomana. Vaikeat kommunikaatio-ongelmat johtivatkin itse asiassa siihen, että sekä lasten että aikuisten oli oltava avoimempia toisilleen ja sitä kautta ryhmä tiivistyi aivan eri lailla kuin muuten olisi tapahtunut. Lionelin mukaan hänen opetustapansa omassa kotimaassaan ei ollut ollenkaan niin avoin ja heittäytyvä kuin minkälaiseksi se Suomessa kielivaikeuksien takia muodostui.

Se mikä teki hyvää Suvelassa oli se ku ne kaks opettajaa ketkä on ollu siellä ovat ulkomaalaiset, ei se teke hyvä neille koska ne ovat ulkomaalaiset ja parempi kun ne suomalaiset mutta koska ne olivat pakko pistää ite tämmönen asema kielivaikeuksien takia ne piti olla paljon avonainen ku jos ne olis ollu suomalaiset sitte ne lapset oli ehkä enemmän ne voinu sanoo enemmän asiat ja oli kommunikaatio vaikka se kuulostaa ihan hullu koska ne ihmiset ei puhunu sama kieli mutta kommunikaatio oli ehkä parempi koska kaikki yritti sekä oppilas ja opettajat ku toiset ymmärtää kunnolla mitä ne tarkoittaa. Se oli vaikeen prosessi mutta mun mielestä se antanu tosi paljon sekä, molemmat puoli. Mulle se on ihan selvä mä en ikinä olis tullu niin monipuolinen opettaja ja niin mä en tiedä jos voi sanoo arvostettu tai mikä, opettaja, jos ei mulla olis ollu tämmönen vaikeuksia

alussa. Mä piti selittää tarkasti, mä piti yrittää löytää ne sanat, piti yrittää ymmärtää mitä lapsi tarkotti, piti olla paljon enemmän avoimempi.-- Se teki se tiivis tunnelma. (Lionel)

Ohjaaja sisäistänyt toiminnan arvon

Tärkeää on, että ohjaaja on todella sisäistänyt toiminnan arvopohjan ja päämäärän. Ohjaajan on ymmärrettävä, että toiminta ei välttämättä pyöri vain itse harrastuksen, kuten sirkustemppeujen tai jääkiekon, ympärillä, vaan siihen liittyy myös paljon varsinaisen harrastuslajin ulkopuolista toimintaa. Vaikka harrastuslaji otetaan tosissaan, on se lopulta kuitenkin toisarvoinen suhteessa päämäärään, lasten ja nuorten tukemiseen parempaan elämään. Ohjaajan sisäistettyä toiminnan arvon ja merkityksen hänen on mahdollista selvittää myös vaikeista tilanteista, kuten Miika Iceheartsissa kertoo alkuaajoistaan ohjaajana:

Siin oli kyl kaikenlaista et tota niin... Se oli sitä kaaoksen hallintaa ja mut ei mulla niinku vakavasti, vakavasti oo käyny kyl mielessä koskaan että nyt riittää.-- Kyllähän mul oli koko ajan ku mä näin mä näin niit lapsia ja mä tiesin et tää on ainoo paikka missä ne voi harrastaa. Et nei pysty olee missään muualla oikeesti. Se arvo sielt mulle nousi koko ajan.... Sit mä tajusin sillon niinku vuoden ehkä sen jälkeen ku mä olin noitten kaa ollu että ku niinku tavallaan sen punasen langan löysin sieltä. Et on tärkeetä olla näitten lasten kaa. (Miika)

Toiminnan päämäärän sisäistämistä edellyttää myös kyky tukea lapsia vaikeissa elämäntilanteissa ja ymmärtää lasten taustoja ja syitä siihen, että osa lapsista on usein hankalia ja tämä hankaluus on ohjaajan pystyttävä kestäämään.

Ni mä oon sitä aina käyttäny et ei kaikist ihmisist voi pitää yhtä paljo mut et jos sä kasvatat ni sun on vaikka näyteltävä se että et tavallaan niinku käydään ne ongelmat läpi ja sen jälkeen paiskataan kättä ja sanotaan et sä oot ihan kiva ja et ethä ole. Että voisni mä sanoo et painu vittuun mun elämästä että mua ei kiinnosta niinku sun kohtalos niinku taivaallisen vertaa et ei oikeesti sä oot luotaan työntävin ihminen mitä mä oon ikinä nähny mut mikä signaali se sit on sille lapselle jos ei se pärjää missään ja sille sanotaan aina et ei täällä ei näin ei näin et sä tänne voi tulla ja sit viel se harrastuski ni. (Ville)

Erityisen tärkeää syrjäytymisvaarassa olevien lasten kohdalla on ohjaajan kyky positiivisen palautteen antamiseen. Moni lapsi ei saa arvostusta olemassaololleen tai tekemisilleen

koulussa eikä kotona. Siksi harrastuksen merkitys lapsen omanarvontunnon nostajana on merkittävä. Tätä korostivat niin Iceheartsin toimijat kuin Suvelan sirkuksen entiset harrastajatkin, jotka pitivät positiivisen palautteen saantia merkittävänä sysäyksenä harrastuksesta nauttimiselle.

Sirkuksessa ei ole väliä kuin hyvä sä oot. Siellä on saanu säheltää ja kuitenkin on saanu huomioo ja hyväksyntää... just kun Sergei poimi mut ja Hannan sieltä niin meistä on joku löytäny niinku lahjoja ja tehny siitä jotain -- Voi olla et se on siinä sit se et saa jonkinnäköstä tunnustusta. (Sanna)

Kyky innostaa lapset toimintaan

Vanhempien välinpitämättömyys ja kykenemättömyys panostaa lastensa vapaa-ajan harrastuksiin heijastuu harrastajiin myös siten, että harrastuksen jatkaminen on epävarmempaa kuin niillä, joiden vanhemmat kannustavat lapsiaan harrastamaan. Sekä Iceheartsissa että haastattelemini Suvelan sirkuksen entisten harrastajien keskuudessa vanhempien tuki harrastamiselle oli aika vähäistä. Metsämuuronen (1995, 52-54) toteaa harrastusmotivaatiota ja -sitoutumista koskevassa tutkimuksessaan vanhempien roolin olevan harrastuksen jatkumisen kannalta melko merkittävä. Myös vertaisryhmän tuki ja hyvä suhde valmentajaan ovat tärkeässä asemassa pohdittaessa harrastuksen jatkamista ja lopettamista. Ohjaajalla on siis syrjäytymisvaarassa oleville lapsille suunnatussa harrastuksessa tärkeä rooli myös lasten motivaation ylläpitäjänä, kun koti ei siinä auta samassa määrin kuin yleensä.

Metsämuuronen pitää harrastuksen leikinomaisuutta, sisäistä motivoivuutta ja kykyä tyydyttää harrastajiensa tarpeita tärkeimpinä keinoina estää lopettamista. Ohjaajien tulisi siis kyetä pitämään toiminnan laatu sellaisena, että se toteuttaa lasten elämässä näitä päämääriä. Leikinomaisuuden tärkeyden ja lasten tarpeista lähtevän opetuksen merkityksen ovat havainneet myös haastateltavani. Tämä on tullut esille varsinkin toiminnan alkuvaiheessa lasten ollessa pieniä. Sanna kokee sirkuksen vetäneen hänet mukaan toimintaansa ja pois jalkapalloharrastuksesta nimenomaan leikinomaisuutensa vuoksi:

Ei siel jalkapallossa ollu... kun siellä vaan pelattiin ja se oli se. Ei siel sirkuksessa ollu tärkeä se et, kylhän me harkattiin ja silleen mut sit se että me lapset leikittiin. (Sanna)

Miika taas huomasi ohjaajana leikin merkityksen harrastajien innostajana:

Sit mä toisaalta tajusin sen että ku ne tykkäs leikkii. Nehän oli pieni poikii ja. Sit mä tajusin sen että unohetaan nyt nää urheilulliset ambitiot täst kokonaan ja sitä toisaalt sitä tukee mä oon saanu Villelt ja Ilkalta täs koko ajan että ei oo niinku kiire mihinkään.-- Sit mä tajusin silloin niinku vuoden ehkä sen jälkeen ku mä olin noitten kaa ollu että ku niinku tavallaan sen punasen langan löysin sieltä. Et on tärkeä olla näitten lasten kaa. Eikä niinku tavotella kuuta taivaalta ja- ja tota niin ni. Ne tarvi aikuista ja ne tykkää, siis poissaolot on minimissä. Ne tuli aina. Joka tietysti oli, jota ei silloin ehkä nähny. Jälkeenpäinhän se oli semmonen iso juttu. Ne tykkäs tulla sinne aina. (Miika)

Miikan sitaatissa tulee esiin myös leikinomaisuuden toinen puoli, liialliset ”urheilulliset ambitiot”, joka olikin Metsämuurosen (1995, 53) siteeraamien Robertsien (1986, 126) ja Orlickin (1974, 25) tekemien tutkimusten mukaan merkittävä syy harrastuksen lopettamiseen. Toisaalta ohjaajan olisi kyettävä ylläpitämään myös harrastajan sisäistä motivoituneisuutta harrastamiseen. Siksi toiminnan olisi oltava leikinomaisuuden lisäksi myös ainakin jossain määrin tavoitteellista ja haastavaa. Tästä puhuu erityisesti Suvelan sirkuksen entinen oppilas Hanna:

Ja tota sitte kun ne opetti opetti meille eri tyyliä tehdä akrobatiaa ja opettaa tehdä esimerkiks käsinseisonnan ja sitte ku osaa tehdä yhen käsinseisonnan ni halus sitte tehdä sen käsinseisonnan vähän eri lailla tai osaa tehdä yhen kuperkeikan ni sitte haluu tehdä kaks ja sillai into vaan, into lisäänty tekemiseen et halus oppii enemmän. (Hanna)

Leikinomaisuuden ja tavoitteellisen toiminnan yhdistäminen ei ole välttämättä aivan mahdoton yhdistelmä. Kyse on sellaisten opetusmetodien hyödyntämisestä, jotka palvelevat juuri kyseessä olevien lasten tarpeita. Kyky tyydyttää lasten tarpeita olikin Metsämuurosen mukaan kolmas harrastuksen jatkamiseen motivoiva ominaisuus, johon ohjaajan olisi kyettävä kiinnittämään huomiotaan. Miika toi tämän esiin pohtiessaan erityislasten tarvetta toimia vapaamuotoisesti jatkuvan opettajajohtoisen tekemisen sijaan:

Ni ei meillä oo siellä missään vaiheessa sitä et nyt vartti ollaan tätä vaan siel otetaan välineet esille ja nyt katotaan mitä tehään et totta kai rajotetaan mut siit ne nauttii joka lapsel on niinku hymy naamalla ja ja sit puhutaan siit lapsen vapaa-ajasta kuitenkin. -- Et sen mä oon ainakin niinku huomannu ja varsinki erityislaster kohalla. Että sit annetaan se vapaus nyt saat keinua vaikka koko tunnin. -- joku voi nähä sen siinä ettei niinku ei haluta tehä niitten kaa mitää hienoi juttui tai et mei haluta rajottaa sitä hommaa mut mä nään sen kyl ihan niinku toisinpäin. Niinku et kyllä ne rajat ja kuri siellä on. Muttet se on sitte sitä et tehään niinku oikeesti niitä kivoi ja mukavii juttui. (Miika)

10.3 Vahva lasten ja aikuisten muodostama yhteisö

Jotta harrastus voisi ehkäistä harrastajiensa syrjäytymistä, sen on kyettävä tarjoamaan lapsille sosiaalinen verkosto, josta tärkein tuki lapsille syntyy. Tärkeätä on niin ohjaajan ja muiden aikuisten kuin vertaisryhmänkin tuki. Monien eri riskitekijöiden ympärillä elävä lapsi tarvitsee eniten ympärilleen suojaavia, tärkeitä ihmissuhteita. Kolme neljästä Suvelan sirkuskoulun entisestä harrastajasta piti tärkeitä ihmissuhteita harrastuksen merkittävimpänä antina harrastajille. Yhteisö oli heille myös tärkein syy siihen, että harrastusta jatkettiin vuosien ajan.

En tiä sitten, mikä nyt sitten, siellä on ne ihmiset, kaverit. Oliko se nyt se juttu että saa harkata käsilläseisontaa... vaan siellä oli ne kaverit. Toiset menee leikkimään ulos, me mentiin sinne. (Sanna)

Perhemäisen tiivis ja erilaisuutta kunnioittava

Harrastusorganisaation on kyettävä kohtaamaan lapset yksilöinä, joilla on omat tarpeensa ja tavoitteensa ja jotka ovat kukin erilaisia. Tällainen toiminta edellyttää tarpeeksi pientä organisaatiota, jossa kaikki tuntevat kaikki. Lionel kuvasi haastattelussaan tätä pohtiessaan syytä sille, miksi Suvelan sirkus ei kyennyt enää toimimaan entisten periaatteidensa mukaan yhdistyttyään Espoon teatteripuolen kanssa isoksi taidekouluksi:

Se tuli niin liian iso kakkupala, se sirkuskoulu. Sirkuskoulu mikä oli toiminu niinku iha talkootahdolla ja talkooenergialla tämmösiä ja sitte yhtäkkiä muuti tämmönen iso koulu missä ei voinu toimi ihan samalla missä ei ollu enää se perhefiilis mikä oli aikasemmin oli liian paljon asia tekemä ja sitte se muutti siitä niinku taidekoulu missä annetaan tunninit ei ollut enää merkitystä mitkä oppilaat tulivat ja mitä ne

tekivät. Se oli enemmän tämmönen iso tehdas missä ei välttämättä se produktilla oo merkitystä. (Lionel)

Lionel korostaa myös erilaisuuden merkitystä tiiviin yhteisön muodostamisessa. Erilaisuus tuo rikkautta, joka on yhteisön vahvuus:

Mä luulen se se perhesysteemi se tiivis ryhmä sillä on tämmönen niin iso merkitystä. Se... tarvii tällstä tarvii tällasta just nimenomaan tekee sirkus koska perhe sisällä hyväksytään se kaikki perheenjäsen hyvät puolet ja huonot puolet ja erilaiset niinku näkökulmat, perhee sisällä hyväksytään yleensä näitä juttut ja sirkuksessa tarvii just niitä enemmän se enemmän se lapsi on... erilainen, ku muut rikkaampi se on, enemmän se tuo se ryhmä. (Lionel)

Myös Ville ja Miika puhuivat haastattelussa Iceheartsin poikien yllättävän avoimesta suhtautumisesta erilaisuuteen ja suvaitsevasta käytöksestä.

Me ollaan tulkittu Ilkan kans toi mist Miika puhu aikasemmin toi ryhmän suvaitsevaisuus semmosena kiitoksena pojilta meit aikuisii kohtaan. Ku me ollaan aina ystävällisii me ollaan niinku suvaitsevaisii me autetaan niinku niinku tavallaan niil on jääny ihan semmonen päälle et okei no vitsi mekin halutaan. (Ville)

Aikuisten yhteisvastuu lapsista

Tärkeää on, että yhteisö toimii yhdessä ja kaikki omalla tavallaan tukevat toisiaan. Iceheartsissa ohjaajat olivat selkeästi ”kasvattajia”, jotka pyrkivät toiminnallaan kirjaimellisesti kasvattamaan lapsia parempaan elämään. Suvelan sirkuksessa aikuisista koostuva yhteisö teki kukin omalla tavallaan työtä lasten eteen ja kasvattivat ja tukivat enemmänkin epäsuorasti:

Paulan äiti on ollu jotenkin silleen äitimäisesti, Päivi ja Jukka taas enemmän ohjaa sitä sirkuspuolta. Lionel on tullu myöhemmin ja intensiivisemmin. Päivi ja Jukka on ollu silleen epäsuorasti. Lionel taas on välillä ottanu ihan silleen niskasta kiinni kasvattanu ja silleen. (Sanna)

Me luokiteltiin mielessämme lapset kahteen ryhmään et semmoset jotka saa harrastaa meidän joukkueessa ja semmoset joiden on pakko harrastaa meiän joukkueessa. Et ku sä näät sen lapsiryhmän et toi ei tuu pärjäämään jos ei sil oo joku joka pitää korvast kiinni niin niin tota niitä me saatiin kuljetettuu sinne ala-asteen loppuun asti ni me oltiin jo tyytyväisii siihen et et okei nyt sä voit vaikka kattoo itelles jotain muuta puuhaa et sä et enää joudu siihen huonoimpaan ryhmään mitä tota tulee. (Ville)

Tässä yhteydessä voidaan kysyä, kuinka pitkälle aikuisten vastuu harrastajista ylittää. Onko oikein, että aikuiset ovat 24 tuntia vuorokaudessa hälytysvalmiina ja tekevät kaikkensa, jotta myös vaikeammat tapaukset jatkaisivat harrastusta ja pääsisivät sitä tavoitetta estävien ongelmien yli? Tämä periaate oli Iceheartsissa, jossa erityisesti kaikkein hankalimmista lapsista haluttiin pitää kynsin ja hampain kiinni, koska heidän katsottiin toimintaa eniten tarvitsevan. Tämä onkin erittäin kunnioitettava tavoite, mutta kuinka moni on siihen valmis lähtemään, on vaikeampi kysymys.

Suvelan sirkuksessa harrastajien jatkamiseen ja lopettamiseen ei otettu aktiivisesti kantaa. Omasta mielestäni hankalia tapauksia ei tuettu harrastuksen jatkoon suhteen lainkaan, vaan tukea saivat pääasiassa ne, joilla oli jo valmiiksi korkea motivaatio ja joiden kohdalla ohjaaja havaitsi erityistä lahjakkuutta. Hankalista tapauksista haluttiin eroon jo pelkästään ryhmähengen säilyttämiseksi. Kun harrastuksen päämääränä on syrjäytymisen ehkäisy, olisi pyrittävä mahdollisimman pitkälle tukemaan juuri niitä, jotka ovat eniten vaarassa luisua väärään suuntaan. Toisaalta ei voi myöskään tuhota kaikkien harrastusta muutaman todellisen häirikön takia. Ilmeisesti Iceheartsissa häiriköiden takia oli ryhmän toiminta usein melko vaikeaa.

Myös Lähteenmaa (2001) pohtii ”hankalien tapausten” erityisen tuen tarvetta projektiarvioinnissaan. Hän katsoo, että olisi hyvä pyrkiä sitouttamaan juuri vaikeimmat tapaukset toiminnan piiriin, mutta ei osaa antaa vastausta siihen, kuinka se voisi tapahtua:

Ei(kä) voi vaatia työntekijöiltä, että nämä polttaisivat itsensä loppuun alta aikayksikön muutamaa yksilöä auttaakseen

On tuiki inhimillistä työntekijöiltä jopa ”kypsyä” näihin hankalimpiin ja vielä ilkeimmin sanaileviin. Erityisen hankalan, ilkeilevän ja ylimielisen piittaamattomasti käyttäytyvän nuoren erityistukeminen vaatii huomattavia psykologisia voimavaroja, ja siksi valmiutta ja voimia tällaiseen tukemiseen olisikin haettava ehkä työnohjauksesta tai jostakin sen tyyppisestä. Nyt, kun laki kuntouttavasta työtoiminnasta alkaa velvoittaa kuntia järjestämään toimintaa yhä hankalammalle ainekselle, näiden kysymysten miettiminen ja niistä keskusteleminen laajemminkin, koko kuntouttavan nuorisotyön kentällä, on ajankohtaista ja tärkeää.

10.4 Toiminta merkityksellistä

Yksi harrastuksen tärkeimpiä ominaisuuksia lasten kannalta on uusien taitojen oppiminen ja itseluottamuksen kasvaminen taitojen kehittyessä. Lapset saavat elämäänsä haastetta ja uusia päämääriä. Varsinkin lapsille, jotka eivät saa tämänkaltaisia kokemuksia koulumaailmassa, on harrastuksella erityinen merkitys ”minä osaan” – kokemusten tuojana (ks. Pulkkinen 2002a.) Myös Rönkä (1999b, 14) korostaa syrjäytymisen ehkäisemistyössä lapsille ja nuorille tarjottuja onnistumisen elämyksiä tärkeänä osana sisäisten selviytymisresurssien kehittämistä. Tämä käy ilmi myös haastateltavien puheista. Sirkus on ollut tärkeä itseluottamuksen tuoja monipuolisten uusien taitojen oppimisen kautta. Joitakin haastateltavien selityksistä voisi kuvata niin sanotuiksi flow –kokemuksiksi, jossa toiminta on vienyt mukanaan.

Jotta harrastus kykenisi pitämään yllä harrastajiensa innostusta jatkaa harrastustaan, on toiminnan oltava harrastajilleen merkityksellistä. Tähän liittyvät sellaiset ominaisuudet kuin tekemisen pitkäjänteisyys, tavoitteellisuus, intensiivisyys, haastavuus ja itseohjautuvuus. Myös leireillä, matkoilla, peleillä ja esiintymisillä oli tärkeä sija toiminnan merkityksellisyyden muotoutumisessa. Nämä ominaisuudet myös luovat toimintaan sellaiset raamit, jotka edesauttavat harrastuksen muodostumista yhdeksi lapsen tai nuoren elämän peruspilariksi kodin ja koulun viereen. Näin harrastuksen mahdollisuudet vaikuttaa nuoren elämään positiivisesti paranevat huomattavasti.

Pitkäjänteisyys, intensiivisyys, tavoitteellisuus ja haasteellisuus

Vain toiminnalla, joka on pitkäjänteistä, voidaan saavuttaa lasten ja aikuisten välinen luottamuksellinen suhde, joka on edellytys sille, että aikuisen toimet voivat todella olla tukena lapselle.

Et tämmöses pitkäs ajas sen luottamuksen rakentaminen on se kaiken aa ja oo et mä en puhu niinkää semmosist taidoista mitä voidaan opiskelemalla oppii vaan mä puhun siit ihmisen ylipäätäsest kohtaamisesta et et pojat tietää varmasti ne jotka on

ollu mukana, et mä kunnioitan niitä ja niiden elämää ja ne kunnioittaa mun touhuu et jos no vaikka jos jolla on huume-epäily ni kyl mä sen sinne seulaan saan. (Ville)

Pitkäjänteinen toiminta on myös sikäli tärkeää, että siten lasta ja nuorta on mahdollista tukea monien vuosien ajan. Pitkäjänteinen toiminta moninkertaistaa toiminnasta saatavat hyödyt niin pituus- kuin syvyysuunnassakin.

Jotta harrastus todella imaisisi harrastajan maailmaansa, olisi sen oltava tarpeeksi intensiivistä. Harjoituksia tai muita kokoontumisia tulisi olla monta kertaa viikossa. Tämä edesauttaa yhteisön tiiviyyttä ja aikuisten mahdollisuuksia tukea lapsia elämän vaikeuksissa. Harrastuksessa vietetty aika on aina pois siitä ajasta, jonka lapsi tai nuori saattaisi viettää ”huonoilla teillä”.

Ja niinku sit oli se oma sirkusperhe. Oikeesti me oltiin sillai kirjaimellisesti me oltiin perhe. Me oltiin arki-illat yhdessä ja sit me oltiin viikonloput, jos ei oltu treenaamassa sit me oltiin jonkun kotona tekemässä lettuja tai -- et me oltiin 24h jos vaan pysty. Et kyl se vei mennessänsä. (Tiia)

Yhteiset tavoitteet vievät ryhmää eteenpäin ja syventävät yhteenkuuluvuutta. Jääkiekossa näitä yhteisiä tavoitteita olivat onnistuneet pelit, sirkuksessa taas yhdessä rakennetut esitykset.

Sit tuli ensimmäinen joku esityskeikka ja siit se sit lähti ja sit huomasi että nyt pitää treenata enemmän ja nyt pitää treenata enemmän ja sit me saatiin paremmat tilat ja sit tuli ulkomaalaisia opettajia ja sit se lähti semmoseen ihme kierteeseen ja sit käytiin joka viikonloppu esiintymässä, välil iltasin käytiin esiintymässä et se vaan yhtäkkiä lähti menee niinku kovaa vauhtii eteenpäin ja sit huomattiin et me kisaillaan ja tehään kaikkee et se oli ihan, se oli sellanen ruiske sillai: Ding! (Tiia)

Toisaalta tavoitteet myös pitävät yllä jokaisen omaa motivaatiota jatkaa harrastusta. Tavoitteet ja haasteet tuovat elämään uutta merkitystä, sillä useille harrastajille ei koulu eikä kotiympäristö tarjoa tavoittelemisen arvoisia päämääriä. Harrastuksen tarjoaman tekemisen on oltava haasteellista, jotta harrastajat saisivat kokea onnistumisen elämyksiä. Useat Suvelan sirkuksen entisistä harrastajista mainitsivat, että odottivat vain koulussa pääsevänsä sirkukseen, joka oli se elämään merkityksen tuova asia.

Mä melkein odotin vaa että, mä olin jo valmistanu mun jumppavaatteet ja kaikki että mä lähen sirkuskouluun. Et sitte se aika et ku koulun jälkeen pääs sirkuskouluun ni mä odotin tosi paljon. (Hanna)

Se että halus aina oppii enemmän. Melkein ajatteli sillai että ehkä huomenna mä voin oppii taas uuden tempun vaikka. (Hanna)

Tavoitteellisen toiminnan kautta harrastajat myös oppivat työnteon ja siitä seuraavan tuloksen yhteyden:

Koko iceheartsissa mikä siin liikunnassa on niin hyvä se on sääntillistä toimintaa. Siin pitää tehdä jotain et sä kehityt ja sehän taas tähtää siihen et sä opit sen työnteon ja sen tuloksen suhteen. (Ville)

Itseohjautuvuus

Kuinka onnistuneesti harrastusorganisaatio pystyy tukemaan nuoren kasvua kohti omaehtoista ja itseohjautuvaa aikuisuutta, on myös mielenkiintoinen osa pohdintaa toiminnan muodosta. Murto (1996, 16) esittää, että usein syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tarkoitettua toimintaa järjestävä taho saattaa määritellä ja objektivoida kohdettaan liikaa. Murron mukaan on kyse eräänlaisesta ”vammoittamisesta.” Nuoret tulisikin Murron mukaan nähdä subjekteina, jotka osaavat suunnitella omaa toimintaansa osana työryhmää. Näin he myös pääsisivät lähemmäksi toiminnan vetäjiä.

Haastateltavat pohtivat kysymystä itseohjautuvuudesta muutamissa kohden. Miikan mukaan nimenomaan peleissä lapset huomaavat kaiken vastuun olevan nyt heillä, kun valmentaja ei heidän puolestaan voi jäälle mennä:

Ja sitte se ei oo enää minusta kiinni mul ei oo luistimet jalassa mä en oo siel jäällä vaan mä oon siel aitiossa... ja sit siel jokaisella on se oma ruutunsa siellä miten sen sit hoitaaki siellä mut kuitenkin. (Miika)

Suvelan sirkuksen entisistä harrastajista erityisesti Hanna kiitteli Lionelin tapaa ohjata ryhmää hyvin omaehtoiseen tekemiseen, jossa ohjaajalla oli vain innoittajan rooli, mutta kaikki muu vastuu oli annettu ryhmälle. Tämä myös Hannan tulkinnan mukaan tiivistä ryhmähenkeä.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että Suvelan sirkus perustui pitkälti harrastajien omaan kykyyn harjoitella ja toimia osana ryhmää, ottaa vastuuta ja jaksaa jatkaa vastoinkäymisistä huolimatta. Iceheartsissa sen sijaan ohjaajilla oli paljon suurempi rooli toiminnan kaikessa pyörittämisessä, vastuunotossa, selkkausten selvittämisessä, motivoimisessa ja niin edelleen. Suvelan sirkus siis kannusti vahvaan itseohjautuvuuteen, Icehearts teki sitä osaksi, mutta ei ollenkaan samassa määrin. Se, miksi näin oli, johtuu kenties osittain harrastajien kyvyistä ja osittain toimintakulttuuriin muodostuneista tavoista. Toisaalta on otettava huomioon myös se, että itseohjautuvuuden vaatimukset osaltaan karsivat heikompia pois toiminnan piiristä.

Leirit, matkat, esiintymiset, pelit

Tärkeä osa koko syrjäytymisvaarassa oleville lapsille suunnattua toimintaa ovat erilaiset perustoiminnan ulkopuoliset yhteiset tapahtumat, kuten leirit ja matkat sekä sirkuksessa esiintymiset ja jääkiekossa pelit. Ne tiivistävät yhteishenkeä, tuovat toimintaan yhteisiä tavoitteita, joita varten tehdä työtä. Ne antavat harrastajille mahdollisuuden elää hetken toisenlaisessa maailmassa, poissa arjen, kodin ja koulun vaikutuspiiristä. Tämä hetki poissa arjesta voi avata aivan uusia näköaloja lasten ja nuorten maailmankuvaan ja kuvaan omasta itsestä. Niinpä ei voida sanoa, että tällaiset erilliset tapahtumat olisivat ”kiva pikku mauste” muuhun toimintaan, vaan ne ovat merkittävä osa harrastustoiminnan kyvystä antaa lapsille ja nuorille toivoa paremmasta. Lähteenmaa (2001) kuvaa matkojen merkitystä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille järjestetyssä projektissa tärkeäksi. Matkoilla yhdessäolo oli kiireettömämpää ja vakavistakin asioista puhuminen luontevampaa. Myös niin sanotut koveroolit tippuivat matkoilla helpommin pois. Ville kuvaa Iceheartsin leirejä paikkoina, joissa tulee esiin luontevalla tavalla erilaisia tilanteita, joiden myötä voidaan käydä tärkeitä keskusteluja elämän merkittävistä asioista.

Esiintymisten ja pelien kautta taas konkretisoituvat harjoittelun ja työnteon kautta saatavat palkinnot onnistumisen elämyksinä ja tiimityön merkitys. Suvelan sirkuksen entinen harrastaja kuvaa esiintymisten merkitystä itselleen näin:

Sä pääsit esiintymään, sä pääsit tekee ite sitä juttuu, sä pääsit tekee ite sitä sun esitystä sä pääsit niinku, siis oikeesti se tun- se adrenaliiniruiske jonka sä saat siinä kun sä pääset sinne lavalle se ryhmätyö ja kaikki se alotetaan nollassa ja päädytään sinne sinne vuorenhuipulle sit ku päästään sinne lavalle siis se on jotain sellasta niinku huhuh. (Tiia)

10.5 Kohderyhmän merkitys

Harrastuksen kohderyhmä valikoituu joko tietoisesti tai sen mukaan, kenelle toiminta muodoltaan parhaiten soveltuu ja ketä se houkuttelee. Iceheartsin ja Suvelan sirkuksen kohderyhmät ovat erilaiset. Molemmat pyrkivät siihen, että toiminta sopisi syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille. Iceheartsissa pyritään kuitenkin siihen, että mukana olisi vain syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria. Suvelan sirkus taas on ollut avoin kaikille ja mukana on ollut niin vaikeammista oloista tulleita kuin hyvin toimeentuleviakin lapsia ja nuoria. Myös harrastajien ikä eroaa näissä harrastuksista toisistaan.

Ikä

Iceheartsin yksi perustavoite on aktivoida lapset mukaan toiminnan piiriin jo päiväkodista, sillä Iceheartsissa uskotaan, että syrjäytyminen alkaa hyvin varhain ja siksi myös lapset tarvitsevat ylimääräistä tukea mahdollisimman aikaisin. Villen ja Miikan mukaan ala-asteaika on toiminnan kannalta merkittävintä aikaa, koska silloin aikuisella on vielä suoraa vaikutusvaltaa lapseen ja tätä Iceheartsin toiminta haluaa hyödyntää.

Mut että ehkä se ala-aste on niinku selkeesti semmonen niinku jonkunlainen vedenjakaja kuitenkin toki se murrosikäki tuo siin mukana mut siin täytyy muistaa et murrosiässä sä et enää niinku samalla tavalla niinku pysty patistaa enää ku näit pienempii. --Siin muuttuu niin hirmu moni asia. Kyl mä niinku oon samaa mieltä siin ku Ville et ala-asteen aika on tämmösen ohjatun vapaa-ajan toiminnan kannalta niinku tärkeempi mitä se on sitte se yläasteaika. -- sit se vaikuttaminen jollain

tavalla se vaikuttaminen niinku suoraan siihen lapsen elämään on sit hurjan paljo vaikeempaa. (Miika)

Suvelan sirkuksessa toimintaa ei oltu suunnattu tietoisesti millekään tietylle ikäryhmälle. Käytännössä suurin osa aloittaneista oli kuitenkin ala-asteikäisiä. Haastateltavistani kolme oli aloittanut harrastuksen 9-vuotiaana ja neljäs 12-vuotiaana. Toiminta sirkuskoulussa oli kuitenkin sen kaltaista, että vasta muutaman vuoden harrastamisen jälkeen sen voi katsoa todella alkavan, kun harrastus muuttuu vakavammaksi esiintymisten ja tiiviin harjoittelun myötä. Siksi voisi sanoa, että Suvelan sirkuksen toiminta alkaa ala-asteiässä, jolloin lapset on helppo saada mukaan, mutta painottuu yläasteikäisiin ja jopa vasta lukio/ammattikoululaisiin. Tämä siksi, että ainakin oman käsitykseni mukaan toiminta tähtäsi varsinkin esiintyvän ryhmän osalta ammattilaisuuteen ja syrjäytymistä ehkäisevät ominaisuudet olivat sen kaltaisia, että ne tehosivat nimenomaan teini-ikäisiin. Muun muassa vaadittua itseohjautuvuutta olisi ollut vaikea löytää ala-asteikäisiltä. Iceheartsissa tämä ei ollut ongelma, koska toiminta ei tähdännyt itseohjautuvuuteen, vaan tärkeämpää oli ohjaajien suora vaikutus harrastajien käyttäytymiseen.

Sosiaalinen tausta

Iceheartsissa mukaan otettiin vain syrjäytymisvaarassa olevia lapsia, Suvelan sirkus taas oli avoinna kaikille taustaan katsomatta. Molemmissa voisi ajatella olevan hyvät ja huonot puolensa. Kun harrastusorganisaatiolla on mahdollisuus ottaa mukaan rajallinen määrä osallistujia, voidaan Iceheartsin kaltaisella valikoinnilla taata mahdollisimman monelle todellisessa tarpeessa olevalle mahdollisuus harrastukseen, mikä on tärkeä kriteeri toiminnan hyötyä arvioitaessa. Toisaalta se voi olla myös vaikea lähtökohta. Lähteenmaan (2001) mukaan: "...kantapään kautta on opittu, mitä seuraa, jos nuoret ovat liian samanlaisia keskenään ja kaikilla on vaikkapa rikollista taustaa. On huomattu, että jos enemmistö on ”häiriköitä” tai kriminaaleja, he vetävät ”kiltimmätkin” mukaansa.”

Kun kysymyksessä on alunperin kuusivuotiaista muodostettu ryhmä ei rikollisesta taustasta voida edes puhua. Samankaltaisia ongelmia saattaa kuitenkin ilmetä myös nuorempien

kohdalla. Lisäksi voidaan kysyä, kuinka vahvasti toiminta leimaa osallistujansa hankaliksi nuoriksi, kun kaikkien tiedossa on, että mukaan toimintaan pääsee vain jos taustalla on jotakin sosiaalisia ongelmia. Tämä asia on ilmeisesti jossain määrin askarruttanut myös haastateltavia. Villen mukaan kukaan pojista ei käytä Iceheartsin paitaa tai muita tuotteita ulkona, eli he eivät halua mainostaa osallisuuttaan projektiin (ks. Lähteenmaa 2001). Leimaa pojat ovat haastateltavien mukaan saaneet lähinnä urheiluväen joukossa, joka haastateltavien mukaan on kohdellut koko Iceheartsin toimintaa lähes täydellä ymmärtämättömyydellä. Villen mukaan ohjaajien omistautuminen ja kunnioitus poikia ja toimintaa kohtaan kantaa kuitenkin läpi hankaluuksien ja mahdollisten leimojen.

Toisaalta myös sillä on etunsa, että harrastajilla on monenlaisia taustoja. Muun muassa Lionel toteaa haastattelussa tämän:

Lionel: ”...enemmän se lapsi on... erilainen, ku muut rikkaampi se on, enemmän se tuo se ryhmä.”

Haastattelija: ”Eli mitä erilaisempi se on se lapsi sitä rikkaampi se on se ryhmä?”

Lionel: ”Se koko systeemi. Ja mä luulen se oli se Suvelan sirkus vahvuus. Erilaiset lapset eri puolesta, niinku rikas, köyhä, vaikeen ja erilaiset opettajat myös ulkomaalaiset... erilaiset niinku se tuonu tosi paljon, se sekotus teki tosi hyvin.”

Myös muun muassa Mahis-projektin vastaava Susanna Winter ottaa tämän esille:

Usein Mahis-ryhmissä on mukana erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria. Mukana on niitä, joilla elämä on hyvin hallinnassa sekä niitä, jotka ovat syrjäytymisvaarassa. Aikuistuen lisäksi tärkeää ryhmien toiminnassa on vertaisryhmäsosialisaatio eli muiden nuorten tuki ja malli. (Paakkunainen 2004, 8)

Toisilta voi siis oppia ja ottaa mallia. Tämä tulee erilaisten sosiaalisten taustojen lisäksi esiin myös siinä, että kun Suvelan sirkuksessa oli mukana samassa ryhmässä myös eri ikäisiä, oli sekin nuoremmille hyvä keino oppia. Tämän toi esiin haastattelussa Hanna:

...siel sirkuskoulussa oli kuitenkin mua vanhempia niinku nuoria, jotka sitte varmasti mulle opetti paljon myös sillai.. (Hanna)

Erilaisuus myös edistää suvaitsevaisuutta molemmin puolin. Suvelan sirkuksen harrastaja Sanna pitää tärkeänä myös sitä mallia, minkä ns. paremmista perheistä olevien nuorten kautta on päässyt näkemään onnellisesta perhe-elämästä.

”...on nähnyt hirveen tasapainosta ja onnellista perhettä et tää vaan et ihmisten kautta saanu tukea.” (Sanna)

Sukupuoli

Kolmas kohderyhmäeroavaisuus organisaatioiden välillä on sukupuolierot. Icehearts otti mukaansa vain poikia, Suvelan sirkus taas aktivoi jostain syystä pääasiassa tyttöjä. Tämä jakauma vaikuttaa siihen, millaiseksi toiminta muotoutuu, koska usein esimerkiksi käyttäytymisen haavoittuvuuteen liittyvät ongelmat näkyvät tytöillä ja pojilla eri tavoin: tytöillä ahdistuneisuutena ja pojilla aggressiivisuutena (Rönkä 1999a, 36-37). Rönkön (1999b, 11) mukaan poikien elämässä ongelmat kasautuvat helpommin ja ovat usein pysyvämpiä. Toisaalta tytöillä ongelmat ovat enemmän piilossa muun muassa itsetunto-ongelmina, jotka myös vaikeuttavat myöhemmän elämän selviytymistä. Tyttöjen ja poikien ongelmien eroavaisuudet vaikuttavat siihen, minkälaista tukea he tarvitsevat ja sikäli toiminnan kohdentuminen joko tytöille tai pojille tai molemmille myös vaikuttaa toiminnan muotoon ja tulisi ottaa huomioon.

10.6 Lajivalinnan merkitys

Ei ole yhdentekevää, mihin lajiin harrastusorganisaatio keskittyy. Olisi mielenkiintoista tutkia erilaisia lajeja ja niiden etuja ja haittoja syrjäytymistä ehkäisevässä työssä. Se olisi kuitenkin jo oma tutkimusprojektinsa. Otankin tässä esille vain yleisiä huomioita tarkastelemieni tapausten lajeista, sirkuksesta ja jääkiekosta, ja pohdin näiden lajien vaikutusta syrjäytymisenehkäisemistavoitteiden toteuttamismahdollisuuksiin edellä esittämieni harrastuksen vaatimusten valossa. Lopuksi tarkastelen vielä tässä yhteydessä tarkemmin sirkusta siitä syystä, että sirkusta on usein käytetty välineenä sosiaalityössä myös rankempien lasten yhteydessä ja pohdin, onko siinä jotakin erityistä potentiaalia

tällaiseen toimintaan. Tässä osiossa saattaa esiintyä tavallista enemmän puolueellisuutta, sillä tunnen itse sirkuslajin niin paljon jääkiekkoa paremmin. Toisaalta kysyessäni Vileltä jääkiekon sopivuudesta syrjäytymisen ehkäisemiseen oli vastaus vain: "no sehän on maailman huonoin laji." Jääkiekko lajina ei siis saanut puolestapuhujaa edes Iceheartsista.

Molemmissa tutkimissani tapauksissa on tahto tehdä työtä huonompiosaisten lasten hyväksi ja keino päämäärän saavuttamiseksi olleet suoraan kytköksissä toisiinsa. Molemmissa tapauksissa valittu harrastuslaji on siis ollut osa pakettia heti alusta asti ja lajivalinta on perustunut organisaation perustajan omaan intohimoon valittua lajia kohtaan. Tämä onkin varmasti tärkeä perusta lajivalinnalle, sillä muuten toiminta tuskin muotoutuisi tavoitteelliseksi tiettyyn lajiin kohdistuvaksi elämäntavaksi, mikä on kuitenkin toiminnan menestyksen kannalta tärkeää. Vaikka toiminnan vetäjien intohimoinen suhde lajiin onkin toiminnan perustalle hyvin tärkeää, voidaan eri lajeista kuitenkin löytää etuja ja haittoja pohdittaessa eri lajien paremmuuksia toiminnan perustana, kun tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy.

Edullisuus ja saavutettavuus

Harrastettavan lajin tulisi olla mahdollisimman edullisesti järjestettävissä. Tämä siksi, että harrastuksen on oltava harrastajilleen lähes ilmainen, jotta se olisi kohderyhmän saavutettavissa, ja siksi että rahoitusta kunnilta tai valtiolta ei helposti tipu. Laadukkaan harrastuksen järjestäminen on siis paljon helpompaa silloin, jos itse harrastuslaji sinänsä ei vaadi suuria rahallisia panostuksia vaan mahdollinen rahoitus voidaan osoittaa esimerkiksi ohjaajien palkkoihin. Toinen saavutettavuuteen liittyvä ominaisuus on se, että lajin olisi hyvä olla sellainen, jota voi harrastaa helposti lähes missä vain. Harrastajilla ei voi olettaa olevan mahdollisuutta saada kyyditystä pitkän matkan päähän, ja harrastuksen olisi siksi mielellään oltava jossakin lähiöalueen kupeessa. Näiden harrastuksen saavutettavuuteen liittyvien kysymysten kohdalla on sanottava, että jääkiekko ei lajina pärjää kovinkaan hyvin. Se vaatii suuria taloudellisia panostuksia niin välineisiin kuin jääaikoihinkin. Lisäksi jäähalleja ei ole joka nurkalla, ja siksi harrastajien saaminen paikalle vaatii

ylimääräisiä ponnistuksia järjestäjiltä. Sirkus taas on melko edullisesti järjestettävissä, sillä muutamien perusvälinehankintojen jälkeen kuluja tulee vain mahdollisesta salivuokrasta. Lisäksi sirkus on sikäli erinomainen laji, että pidempään harrastaneet taiturit voivat kerätä esiintymisillään itse rahaa toiminnan rahoittamiseksi. Sirkus ei myöskään vaadi niin erityistä harjoitustilaa kuin jääkiekko, mutta kylläkin koulun liikuntasalia vastaavan tilan, sillä korkeusvaatimus on joidenkin sirkuslajien kohdalla tärkeä.

Monipuolisuus

Toinen huomioon otettava ominaisuus harrastuslajeja pohdittaessa on se, että lajin tulisi olla mahdollisimman monipuolisesti erilaisia lahjakkuuden lajeja aktivoiva. Tällöin monet hyvin erilaisetkin lapset ja nuoret voisivat innostua ja onnistua harrastuksessa. Tässä suhteessa sirkus on aivan erityisen monipuolinen, sillä sirkuksen lajikirjo mahdollistaa hyvin erilaisten kykyjen hyödyntämisen. Akrobatia, jongleeraus, klovneria ja taikuus esimerkiksi vaativat kukin aivan erilaisia taipumuksia notkeudesta ja ketteryydestä improvisointikykyihin ja sorminäppäryyteen. Lisäksi sirkuksen sisältä on mahdollista löytää puuhaa myös puvustajalle, tirehtöörille ja valo- ja ääniteknikoille. Tiedänpä sirkuskoulun, jossa on jopa oma sirkusorkesterinsakin, ja siten lajien monipuolisuus on viety jo todella pitkälle niin, että kuitenkin kaikki harrastajat työskentelevät yhteisen päämäärän hyväksi. Tämän voisikin katsoa olevan yksi tärkeä vaatimus lajille.

Yhteiset päämäärät

Sä pääsit esiintymään, sä pääsit tekee ite sitä juttuu, sä pääsit tekee ite sitä sun esitystä sä pääsit niinku, siis oikeesti se tun- se adrenaliiniruiske jonka sä saat siinä kun sä pääset sinne lavalle se ryhmätyö ja kaikki se alotetaan nolasta ja päädytään sinne sinne vuorenhuipulle sit ku päästään sinne lavalle siis se on jotain sellasta niinku huhuh. (Tiia)

Lajin on kyettävä tarjoamaan harrastajilleen jonkinlainen yhdistävä päämäärä, jota tavoitella ryhmänä. Tämä luo sitä tarvittavaa yhteishenkeä, joka on harrastuksen merkittävä tuki harrastajalleen. Jos kaikki puuhailevat harrastuksen sisällä jotakin vain

itseään varten, eivät tulokset luultavasti olisi yhtä hyviä kuin jos tavoitteet ovat kaikille yhteisiä. Niinpä jos on kyseessä urheilulaji, olisi lajin hyvä olla joukkuelaji. Tässä mielessä jääkiekko on hyvä esimerkki. Siinä on tavoitteena kehittyä sekä itse pelaajana että yhdessä joukkueena niin hyväksi, että vastustajat voitetaan. Sirkuksessa taas on hyvin onnistuneiden otteluiden sijaan tavoitteena yhteisten esitysten rakentaminen. Sirkuksessaakin yhteisten tavoitteiden toteutuminen perustuu kuitenkin myös omaan itsenäiseen menestyksekkääseen harjoitteluun ja temppujen oppimiseen.

Kyselin Suvelan sirkuksen entisiltä toimijoilta sirkuksen eduista ja haitoista syrjäytymistä ehkäisevässä työssä. Lisäksi haastattelin Pietarissa katulapsille perustetun Circus Upsalan perustajaa Larisaa samasta aiheesta. Otan vielä lopuksi esille muutamia heiltä saamiini lisähuomioita sirkuksen eduista.

Larisa (henkilökohtainen tiedonanto 15.6.2006) on Pietarissa tekemisissä todella vaikeiden kadulla eläneiden lasten ja nuorten kanssa. Hän on ystävänsä kanssa perustanut sirkuskoulun auttaakseen katulapsia parempaan elämään. Sirkuksen valitsemista lajiksi hän perusteli sen värikkyydellä ja ihmeellisellä maailmalla, joka vetoaa ankeissa oloissa kasvaneiden lasten mielikuvitukseen. Sirkuksella on taianomainen maine lasten keskuudessa. Siellä tehdään asioita, jotka ovat kuin eri maailmasta, eivätkä tunnu oikein edes mahdollisilta: seistään jalkojen sijasta päällä, ajetaan yksipyöräisillä, heitetään viittä palloa, tehdään tuplavoitteja ja niin edelleen. Kun ihmeitä kerran tapahtuu niin eikö silloin myös lasten elämässä voi tapahtua ihme. Nousee toivo paremmasta tulevaisuudesta. (Ks. Åstrand 2006.)

Lionel piti sirkusta todella hyvänä lajina syrjäytymistä ehkäisevään nuorisotyöhön. Hänen mukaansa sirkuksen monipuolisuus tekee sen, että jokaiselle löytyy jokin oma ”juttu”, jossa voi kehittyä koko ajan paremmaksi. Kaikki voivat tavoitella omia rajojaan omassa tahdissaan. Oppiessaan he voivat kokea, että kaikki on mahdollista. Myös Lionel siis liittyy sirkukseen ajatuksen siitä, että ihmeitä tapahtuu ja niihin uskomisen on sirkuksen tehtävä:

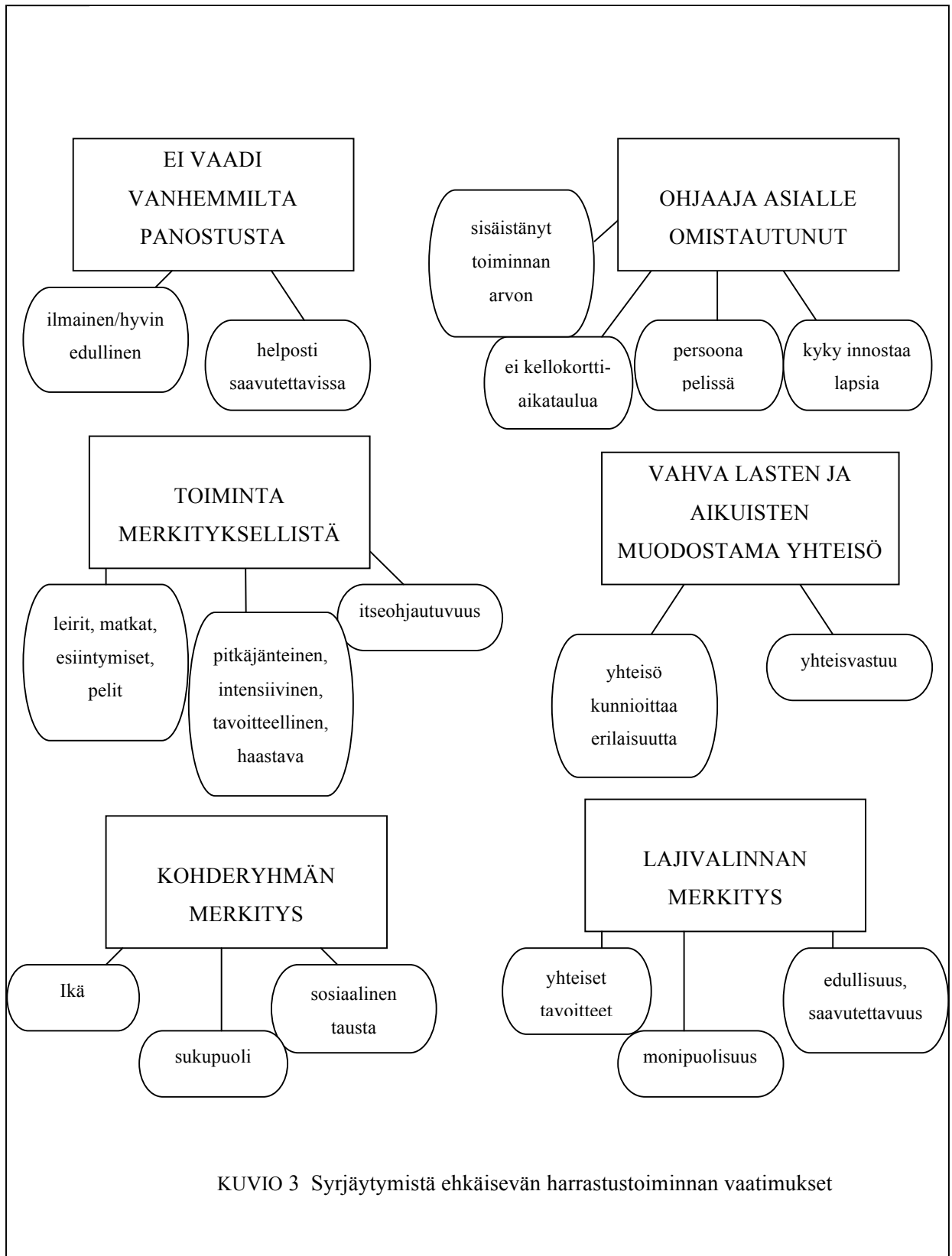
Se on ehkä yks harrastus mikä antaa ymmärtää nuorille lapsille kaikki on mahdollista ja kaikki voi löytää oma tie sen mukaa. Oma taso mukaa voi olla voi parantaa ja voi mennä yli omat rajat. Oma taso mukaa se tarkoittaa joku voi hyppää tuplavoltti ja joku voi seistä rolabola mutta koko aika on tämmönen niinku työntämä omat rajat pitemmälle -- se antaa hyvä itseluottamus mä luulen. (Lionel)

Sirkuksessa sä meet ja susta voi löytyy hyviä niinku piirteitä mitkä on lavalla tosi kiinnostavii, sä voit mennä pidemmälle ja jokaisessa on jotain hyvää. (Hanna)

Urheiluun verrattuna Lionel pitää sirkuksen ansiona sitä, ettei siinä ole kilpailua muita vastaan, vaan siinä on tärkeintä voittaa itsensä ja omat pelkonsa muun muassa esiintymisen suhteen. Lisäksi Lionel pitää tärkeänä ryhmähenkeä ja yhdessä tekemistä, joka on myös osa joukkueurheilulajeja. Lionel on kuitenkin sitä mieltä, että sirkuksen etu tässä on se, että siinä itseilmaisuus on merkittävä osa tekemistä. Lisäksi sirkuslajien monipuolisuus takaa hänen mukaansa sen, että sirkuksen sisällä ei synny kilpailutilannetta harrastajien välillä vaan kaikki tukevat toisiaan:

Urheilu on urheilu, millon on sirkus se on jotain erilainen koska ei oo mitää matsi ei oo mitään kysymys olla parempi kuin joku muu joukkue. Se on vaa niinku olla tarpeeks hyvä mennä lavalle ja näyttää mikä osata. Ja mikä taso vaa se on vaan niinku uskaltaa mennä lavalle esiintymään yksin tai ryhmänä. Ja se on tämmönen juttu mitä urheilu ei välttämättä anta. -- myös jalkapallo ne joukkueurheilu on kuitenkin se joukkuehenki se ryhmähenki ja kaikki taistelee toista joukkue vastaan mutta kuitenkin kaikki yhdessä vähän kaikilla on sama tarkoitus mutta se ei se oo sama niinku jalkapallon pelaaja ei ilmasta ite. (Lionel)

Seuraavaksi yhteenveto tämän osion ylä- ja alakategorioista kaavion muodossa. (Kuvio 3)

11 Johtopäätökset ja pohdintaa

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt ymmärtämään ohjatun harrastustoiminnan mahdollisuuksia toimia suojaavana tekijänä useiden riskitekijöiden ympärillä elävien lasten ja nuorten elämässä. Olen lähestynyt aihettani kahden erilaisen tapauksen kautta ja haastatellen sekä toiminnasta vastaavia aikuisia että entisiä, nyt jo aikuistuneita harrastajia. Tutkimukseni metodologia on ollut pääasiassa fenomenografinen, eli olen pyrkinyt ymmärtämään ilmiötä kokijoiden sille antamien merkitysten kautta. Lisäksi olen ottanut omat kokemukseni eri harrastusorganisaatioissa ja erityisesti Suvelan sirkuksessa osaksi aineistoa. Seuraavassa tarkastelen tutkimukseni metodologisia valintoja, teen yhteenvetoa tuloksista ja pohdin niiden merkitystä laajemmasta näkökulmasta sekä otan esiin tutkimuksen teon aikana nousseita jatkotutkimuskysymyksiä.

11.1 Metodologista pohdintaa

Valitsemani metodologian avulla olen omasta mielestäni onnistunut hyvin vangitsemaan tutkimani ilmiön kannalta oleellisia merkityksiä. Fenomenografisen otteen avulla olen löytänyt niitä piirteitä, joita itse toimijat ovat nähneet merkityksellisiksi ja mielestäni tutkimassani ilmiössä nimenomaan niillä on eniten painoarvoa, kun ilmiötä pyritään ymmärtämään ja selittämään. Ottamalla kohteekseni kaksi erilaista tapausta olen saanut luotua monipuolisemman kuvan tutkimastani ilmiöstä. Olen saanut kerättyä materiaalia hyvin eri tavoin ilmiötä lähestyneistä organisaatioista. Näin olen pystynyt löytämään ilmiöstä erilaisia aste-eroja ja samalla tärkeitä yhtäläisyyksiä. Tutkimani ilmiö onkin sen kaltainen, että jonkinlaista prototyypin kaltaista tapausta olisi vaikea löytää. Siksi kahden eri tapauksen tutkiminen on tärkeää laajemman perspektiivin luomiseksi. Heterogeenisyys niin erilaisten harrastusorganisaatioiden kuin niiden sisällä toimivien ihmistenkin välillä aiheuttaa sen, että haastatteluaineiston keräämistä voisi jatkaa pitkään ennen kuin aineisto saavuttaisi todellista saturaatiopistettä. Eskola ja Suoranta (1996, 62-63) puhuvat saturaatiosta tarkoittaen sillä aineiston kylläntymistä, eli tilaa, jossa uusi aineisto ei enää

tuotua merkittävää lisätietoa tutkimusongelmaan. Laajemman tutkimusongelmani kannalta ei voi katsoa, että tutkimalla kahta organisaatiota olisi saavutettu jonkinlainen kylläntyminen aineistossa. Pohdittaessa kahta tutkimaani tapausta erikseen voidaan ajatella, että Suvelan sirkuksen toimijoiden osalta aineiston koon määrittäminen ei ollut kovin suuri ongelma, koska pääkohteeni, entiset syrjäytymisvaarassa olleet harrastajat, rajautuivat määritelmäni mukaan neljään ja sain haastateltua heistä jokaisen. Toisaalta organisaattoreita olisi voinut haastatella useampaakin kuin kahta. Iceheartsista en lopulta haastatellut yhtäkään harrastajaa vaan rajasin tutkimukseni näkökulmaksi Iceheartsin kohdalla vain kasvattajien käsitykset. Tähän vaikutti pääasiassa pro gradu -tutkimuksen rajallisuus. Iceheartsin harrastajien heterogeenisuus olisi aiheuttanut sen, ettei muutamaa haastattelemaa olisi voinut tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä kaikkien harrastajien käsityksistä. Lisäksi harrastajien nuori ikä olisi kenties estänyt haastattelujen syvempää analyttisyyttä. Tutkimusta olisi kuitenkin myöhemmin mielenkiintoista jatkaa haastatteleamalla myös heitä. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin tarkoituksellisesti jakanut tutkimuskysymykset eri tapausten kesken niin, että juuri näistä organisaatioista ja näillä haastateltavilla saadaan tutkittavan ilmiön kannalta mahdollisimman relevanttia tietoa. Niinpä Iceheartsin kautta tarkastellaan enemmän järjestäjän näkökulmaa ja periaatteellista taustaa ja Suvelan sirkuksen kautta taas entisten toimijoiden myöhemmin toiminnalle antamia merkityksiä. Varovaisia yleistyksiä teen näiden tapausten yhdistämisen kautta. Tapausten erilaisuuden lisäksi erilaiset haastatteluaineistot estävät kuitenkin konkreettisen ja arvottavan vertailun näiden kahden organisaation toiminnan välillä.

11.2 Tulosten yhteenvetoa ja pohdintaa

Jotta voitaisiin tarkastella harrastuksen kykyä toimia lapsen elämän suojaavana tekijänä, on hyvä tarkastella ensin niitä riskitekijöitä, jotka syrjäytymisprosessia lasten elämässä edistävät. Olen tutkimuksessani tarkastellut näitä syrjäytymistä ennakoivia riskitekijöitä Iceheartsin kasvattajien käsitysten ja kokemusten kautta fenomenografisella tutkimusotteella. Samassa yhteydessä tutkin sitä, millä tavoin Iceheartsissa on näihin riskitekijöihin pyritty vaikuttamaan

Takala (1992) kuvaa syrjäytymistä prosessina, joka lähtee liikkeelle kodista jo hyvin varhain lapsuudessa. Kodin huonot vaikutteet johtavat sopeutumattomuuteen koulussa ja myöhemmin työttömyyteen ja mahdollisesti lopulliseen syrjäytymiseen. Myös Rönkä (1999b) kiinnittää tutkimuksessaan huomiota tämänkaltaiseen tendenssiin. Hänen mukaansa aikuisena kohdatut sosiaalisen selviytymisen ongelmat ovat kasautuneet pitkän ajan kuluessa lapsuuden riskitekijöistä alkaen. Syrjäytymisen prosessiluonne tuli ilmi selkeästi myös Iceheartsin kasvattajien kokemuksissa. Kodin olosuhteet olivat haastateltavien mukaan merkittävimmällä sijalla lapsen kehittyessä joko syrjäytyjäksi tai selviytyjäksi. Kun lapsi kasvaa pienestä pitäen yhteiskuntaan ja elämään negatiivisesti suhtautuvan vanhemman vaikutteiden alla, ei sellaisista lähtökohdista ole helppo ponnistaa omassa elämässään onnistujaksi. Lapset omaksuvat kodistaan helposti aseman osana yhteiskuntaan sopeutumattomana marginaalia. Kodin asenneilmapiirin lisäksi vanhempien kykenemättömyys huolehtia lapsen tarpeista on haastateltavien mukaan tärkeä tekijä syrjäytymisprosessin alulle panijana. Syinä voivat olla joko yksinkertainen resurssipula, esimerkiksi yksinhuoltajavanhemman vaikea elämäntilanne usean lapsen kanssa, tai lapsen tarpeiden kannalta vääränlainen kasvatusilmapiiri, jossa aikuisten oikut menevät lapsen tarpeiden edelle. Aikuislähtöinen, rajaton ja rakkaudeton kasvatus ruokkii lapsen haavoittuvuutta ja monella Icehearts pojallakin ilmenevää aggressiivisuutta (ks. Pulkkinen 2002a, Rönkä 1999). Yksinkertaisimmillaan syrjäytymiseen vaikuttavat kodin ongelmat voivat olla puutteellisen perushuollon tasolla, kuten Järventiekin (1999, 126) on tutkimuksissaan osoittanut. Iceheartsin haastateltavat olivat huomanneet, että poikien käytösongelmat helpottivat leireillä, kun he pääsivät nauttimaan säännöllisestä elämästä, johon kuului riittävä yöuni ja säännöllinen ja terveellinen ruokailu. Iceheartsin toimijoiden mukaan kaikki lasten ongelmat eivät kuitenkaan olleet lähtöisin kodista, vaan myös lapsen perusluonteessa saattaa olla haavoittuvuustekijöitä, jotka eivät ole suoranaisesti kodin vaikutusta, mutta altistavat mahdolliselle syrjäytymiselle. Nämä ominaisuudet ovat sellaisia, joita yhteiskunta ei tällä hetkellä palkitse, ja siksi niistä on kantajalleen elämässään harmia. Esimerkiksi vaikea ADHD on tällainen syrjäytymiselle altistava tekijä, joka on lapsessa itsessään oleva ominaisuus ja saattaa vaatia erityistä huomiota, jottei se

johtaisi lasta syrjäytymiskierteeseen. Siksi kodilta vaaditaan erityisiä resursseja lapsen erityistarpeiden huomioimiseksi. Jos tällaisia ylimääräisiä resursseja ei ole, eikä tukea kodin ulkopuolelta löydy, on syrjäytymisvaara olemassa.

Lasten sopeutumattomuus kouluun oli haastateltavien mukaan toinen merkittävä syrjäytymistä edesauttava tekijä. Tämä huomio on jälleen linjassa Takalan (1992, 38) muodostaman syrjäytymisen prosessimallin kanssa. Haastatteluista oli pääteltävissä, että kodin huonot vaikutteet johtivat usein lasten sopeutumisongelmiin koulussa. Näitä ongelmia aiheuttivat esimerkiksi kodin rajattomuus, jota myötä koulun tapojen oppiminen saattoi olla lapsille hyvin vaikeaa. Myös kodin vaikutteiden kautta tullut aggressiivinen käytös ja kykenemättömyys ryhmätyöskentelyyn olivat hankalia ongelmia monille Iceheartsin pojille. Toisaalta haastateltavat toivat esiin myös koulun rakenteelliset ongelmat, jotka sinällään syrjäyttävät osaa lapsista, vaikka kotitausta olisikin kunnossa. Monet Iceheartsin harrastajista eivät yksinkertaisesti olleet lahjakkaita niissä taidoissa, joita koulu korostaa ja lannistuiivat jo ensimmäisten kouluvuosien aikana. Pojat saattoivat olla muuten ahkeria ja tehdä innolla ohjauksessa erilaisia asioita. Mutta koulun lukuaineissa he eivät kerta kaikkiaan pärjänneet ja se aiheutti pahaa kouluallergiaa, joka teki koulunkäynnistä heille tuskallista. Syrjäytymistä edesauttoi haastateltavien mukaan myös koulun henkilökunnan keskuudessa yleinen sorsiva asenne erityislapsen statuksen saaneita lapsia kohtaan. Koululta puuttuu kyky tarjota näille lapsille niitä tukimuotoja, joita he eniten tarvitsisivat. Eli ei niinkään tietopainotteista opetusta vaan ensisijaisesti ihmismäistä kohtelua ja turvallisen aikuisen tukea. Näiden perustavanlaatuisen tukimuotojen jälkeen nämä erityislapset olisivat kenties valmiit vastaanottamaan opetusta myös vaikeiksi kokemissaan lukuaineissa.

Koulupeutumattomuus johtaa Takalan (1992, 38) mukaan työttömyyteen ja sitä kautta mahdollisesti lopulliseen syrjäytymiseen. Iceheartsin haastateltavat olivat myös huolissaan tämän kaltaisen trendin toteutumisesta heidän harrastajiensa kohdalla. Suhtautuminen erityislapsiksi leimattuihin lapsiin ja nuoriin oli heidän mukaansa erittäin ennakkoluuloista joka elämänalueella. Icehearts-nuorten oli vaikea saada kesätyöpaikkoja edes kasvattajien

tuella. Haastateltavat pitivät yhteiskunnan kykyä auttaa näitä nuoria heikkona. Yhteiskunnan toimijoiden välinen kokonaisnäkemys puuttuu, ja syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria ei auteta ajoissa. Sosiaalitoimi tarttuu vain räikeimpiin heitteillejättötapauksiin, jolloin monet apua tarvitsevat jäävät yksin. Haastateltavien mukaan nämä lapset olisivat helposti löydettävissä, jos vain tahtoa auttamiseen olisi. Esimerkiksi koulun ja sosiaalitoimen nykyistä tiiviimmällä yhteistyöllä voitaisiin tukea useita lapsia heti vaikeuksien ilmettyä koulutien alussa. Lisäksi järjestämättömän vapaa-ajan suuri määrä oli haastateltavien mukaan ongelmanuorten tärkeimpiä ongelmia. Tällaisille lapsille ja nuorille olisi pystyttävä tarjoamaan nykyistä paljon enemmän monipuolista ja pitkäjänteistä ohjattua harrastustoimintaa.

Icehearts -hanke onkin tarttunut tätä haastetta itse härkää sarvista. Jääkiekkoa yhdessä pelaamalla Iceheartsin perustajat toivoivat pääsevänsä mukaan näiden lasten elämään sellaisella intensiteetillä, että saavuttaisivat lasten luottamuksen ja voisivat tarjota tukea jokaisella elämän alueella. Valmentajat pyrkivät olemaan harrastajien elämässä eräänlaisia kodin ja koulun ohessa toimivia kasvattajia, jotka sekä tarjoavat omaa kasvatusmalliaan harrastuksen yhteydessä että puuttuvat harrastajien koti- ja koulumaailman ongelmiin pitäen yllä harrastajien elämän kokonaisuhyvinvointia. He ovat eräänlainen sosiaalitoimen jatke ja tekevät osittain sitä työtä, jota heidän mukaansa oikeastaan sosiaalitoimen tulisi tehdä. Lisäksi he kokevat olevansa eräänlainen linkki kodin ja yhteiskunnan välissä.

Haastateltavien puheesta voi päätellä, että he pyrkivät toiminnassaan niin primaariin kuin sekundaariinkin vaikuttamiseen, eli ennaltaehkäisevään ja korjaavaan. He pyrkivät korjaamaan niitä virheitä, joita kodin kasvatus on tehnyt ja joihin koulu ei ole pystynyt vaikuttamaan. He opettavat lapsia ja nuoria yhteiskunnan tavoille. He opettavat ryhmässä olemista ja hyvän ihmisen mallia. Samalla he pyrkivät muuttamaan kodin kasvatuskäytäntöjä, jotta tulevat ongelmat voitaisiin ennaltaehkäistä. Kouluvaikeuksien suhteen kasvattajat ovat kyenneet auttamaan esimerkiksi siinä, että he ovat edistäneet koulumyönteistä asennetta ja kyenneet opettamaan lapsille niitä sääntöjä, joiden mukaan koulussakin pelataan. Lisäksi he ovat pyrkineet yhtenäistämään kodin kulttuuria samoihin

raameihin, joissa koulussa ja harrastuksen piirissä toimitaan, jotta lasten elämästä muodostuisi paremmin koossa pysyvä kokonaisuus. Koulussa tarvittavaa lahjakkuutta kasvattajat eivät ole kuitenkaan pystyneet harrastajissa lisäämään, ja monien kouluongelmien suhteen he olivatkin avuttomia. He toivoivat koulusysteemiin sellaista muutosta, ettei huonoimpien oppilaiden tarvitsisi kitua koulussa yhdeksää vuotta vitosen keskiarvolla. Myöskään harrastajiensa huonoihin työllisyysnäkyymiin kasvattajilla ei ollut juurikaan valtaa, vaikka he olivat joillekin onnistuneet löytämään myös työpaikkoja.

Haastateltavat kokivat onnistuneensa tavoitteessaan monilla tavoin. Heidän mukaansa poikien joukossa oli harrastuksen olemassaolon myötä tapahtunut vähemmän huostaanottoja kuin muuten olisi tapahtunut. Pojat olivat oppineet aivan uudella tavalla toimimaan osana ryhmää ja joukkueen monipuolisen maahanmuuttajataustan avulla suvaitsevaisuudesta oli tullut luonteva osa heidän elämänasennettaan. He olivat saaneet kasvattajilta elintärkeää mallia aikuisista, jotka toimivat johdonmukaisesti ja joihin pojat saattoivat aina luottaa. Urheilun kautta Icehearts oli opettanut pojille työnteon ja tulosten välisen suhteen, ja kasvattajien mukaan pojat olisivatkin hyvin valmiita työelämään, jos vain joku heidät huolisi. Kaikkein tärkeimpänä seikkana haastateltavien puheesta nousi kuitenkin esiin Iceheartsin kyky tukea lasten ja nuorten omanarvontuntoa ja tasapainoisen minäkäsityksen muodostumista. Muissa elämänpiireissään nämä nuoret olivat liian tottuneet olemaan torjuttuina ja aliarvioituina, jopa hylkiöinä. Harrastuksen myötä he ovat kuitenkin saaneet kokea, että on paikka, johon he ovat aina tervetulleita ja jossa heidät hyväksytään sellaisena kuin he ovat.

Iceheartsin toimintamallia voisi perustellusti pitää sosiaalityötä ja harrastustoimintaa yhdistävänä tukimuotona, jossa sosiaalityö painottuu jopa harrastamista enemmän. Tämä näkyy myös siinä, että kaikki Icehearts-kasvattajat olivat ammattilaisia nimenomaan sosiaalityön alalla. Tämän tutkimuksen kannalta onkin mielenkiintoista tarkastella tämän kaltaisen toiminnan lisäksi myös selkeämmin pelkkään harrastamiseen keskittyntä Suvelan sirkuskoulua, jossa sosiaalityön tekeminen ei ollut tietoinen tavoite. Kuinka vain intensiiviseen ja pitkäjänteiseen harrastamiseen paneutunut harrastusorganisaatio voi

ehkäistä syrjäytymistä harrastamisella sinänsä, ja minkälaisia ovat näiden eri tavoin toimineiden organisaatioiden tekemien ”tulosten” erot. Tätä viimeistä kysymystä voidaan vain spekuloida, sillä todellista vertailua on mahdotonta tehdä muun muassa haastatteluaineistojen eroavaisuuksien ja harrastajajoukkojen erojen takia.

Suvelan sirkuksen toiminta on ollut omalla tavallaan hyvin erityislaatuista ja toiminnan muoto on vaikuttanut niihin vaikutuksiin, joita sillä on syrjäytymisvaarassa olleisiin harrastajiinsa ollut. Kaikki Suvelan sirkuksen haastateltavat olivat sitä mieltä, että Suvelan sirkuksessa mukana oleminen on auttanut harrastajia parempaan elämään. Joidenkin kohdalla tämä on tapahtunut selkeämmin ja konkreettisemmin kuin toisten. Kaikki entiset harrastajat ovat kuitenkin lopulta selviytyneet elämässään hyvin ja ovat aktiivisia työssäkäyviä kansalaisia, kaikkea muuta kuin syrjäytyneitä. Merkittävimpinä syrjäytymistä ehkäisseinä tekijöinä entiset harrastajat pitivät harrastuksen kautta saatua ystäväpiiriä ja jatkuvaa elämään uutta merkitystä tuovaa toimintaa. Nämä tekijät pitivät haastateltavien mukaan nuoret erossa asuinalueen huonoista vaikutteista ja jengeistä, ylipäätään kaikista teini-iän tuomista perinteisistä ongelmista, jotka lähiöissä usein korostuvat. Harrastuksen tuoman yhteisön ja uusien tavoitteiden kautta myös kodin ongelmat oli helpompi unohtaa. Yhteisten matkojen ja esiintymisten, tavoitteellisen tekemisen sekä toisten erilaisista oloista tulleiden harrastajien esimerkin avulla maailmankuva ja elämänhallintataidot kehittyivät. Haastatteluissa tuli esiin myös harrastuksen tehtävä nuorten elämään merkitystä ja tasapainoa tuovana runkona, joka muodostaa ajankäytölle raamit. Vastauksissa korostui eniten harrastusyhteisö, jota kaikki haastateltavat kuvasivat perheeksi. Tämä perhe ja sen tuoma merkitys ja tuki olivat harrastuksen tärkein anti, joka antoi tukea moniin eri ongelmiin. Yhteisön perheenomaisuus juontuu pitkäjänteisestä toiminnasta, erilaisten ihmisten sekoituksesta, jossa kaikki suvaitaan sekä tarvittavasta määrästä niin aikuisten kuin lastenkin itsensä likoon laittamista. Toimintaan on oltava vahva tunneside, jotta siihen tulisi perheen tuntu. Perheen lisäksi tekemisen haastavuus ja tavoitteellisuus nousivat entisten harrastajien mielissä merkittävään rooliin pohdittaessa sitä, miksi harrastuksesta tuli niin tärkeä osa elämää. Sirkuskoulussa haastavuutta ja tavoitteellisuutta lisäsivät muun muassa esiintymiset, matkat ja lajin monipuolisuus.

Suvelan sirkuksen haastateltavat taustavaikuttaja Heikki ja ohjaaja Lionel pohtivat haastatteluissa myös Suvelan sirkuksen lopputaivalta ja muuttumista Espoon esittävän taiteen kouluksi. Tästä oli molemmilla katkeria muistoja. Uusi toimintamuoto suurena kouluna, jossa oli tarkat säännöt ja josta poistui lähes kaikki opetustuntien ulkopuolinen toiminta, sai haastateltavilta runsaasti risuja. Se koettiin suureksi tehtaaksi, jossa yksittäinen harrastaja katoaa massaansa. Sen kaltaisella toiminnalla ei katsottu voitavan harrastajia auttaa, se koettiin vain lasten säilytyspaikkana, jolla ei ollut harrastajien elämälle suurempaa merkitystä.

11.3 Tutkimustulosten laajempaa arviointia ja uusia kysymyksiä

Eskola ja Suoranta (1996, 66) huomauttavat, että laadullisessa tutkimuksessa ei koskaan päästä samanlaiseen yleistettävyyteen kuin määrällisessä. Myös omassa tutkimuksessani yleistyksiä on tehtävä varoen. Pyrkimykseni tutkimusasetelmaa luodessani oli kuitenkin se, että voisin esittää tuloksista myös yleisempiä arvioita. Eskola ja Suoranta ottavatkin esiin vertailuasetelman sellaisena tekijänä, joka lisää tutkimustulosten mahdollista yleistettävyyttä. Näin oma tutkimusasetelmani, jossa on vertailtu kahta erilaista tapausta, tuottaisi paremmin yleistettävää tietoa kuin yhden tapauksen tutkiminen olisi tuonut. En kuitenkaan lähde väittämään, että tutkimustulokseni olisivat yleistettävissä laajemmin muuten kuin kenties kolmannen tutkimuskysymykseni osalta, joka pyrki yleisempään kysymyksen asetteluun.

Suvelan sirkuksen ja Iceheartsin haastateltavien käsityksiä, dokumentteja, kirjallisuutta ja omia kokemuksiani yhdistämällä tutkin kolmannessa tutkimuskysymyksessäni sitä, millainen tulisi harrastusorganisaation olla, jotta se voisi todella ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Sain tulokseksi kuusi pääkohtaa, jotka harrastusorganisaation tulisi ottaa toiminnan muotoa määritellessään huomioon: Harrastuksen on oltava sellainen, että se ei vaadi harrastajan huoltajilta minkäänlaista panostusta, ohjaajan on oltava asialle omistautunut, organisaatioissa mukana olevien ihmisten tulee muodostaa toisiaan tukeva

yhteisö, toiminnan on oltava pitkäjänteistä, tavoitteellista, intensiivistä ja haastavaa. Lisäksi toivottavaa olisi, että osan toiminnasta muodostaisivat yhteisesti tavoiteltavat tapahtumat, kuten tutkimissani tapauksissa pelit ja esiintymiset, sekä normaalin arjen ulkopuolelle suuntautuvat leirit ja matkat. Lopulta huomiota on kiinnitettävä harrastuslajin valintaan, jossa tärkeitä seikkoja ovat muun muassa edullisuus ja monipuolisuus, sekä kohderyhmän pohdintaan. Tämä harrastukselta vaadittavien ominaisuuksien lista pyrkii muodostamaan jonkinlaisen rungon sellaiselle harrastusorganisaatiolle, joka vaatimukset täyttäessään voisi toimia suojaavana tekijänä. Merkittävimpiä ominaisuuksia ovat kenties juuri tutkimusongelmassanikin määrittämäni termit pitkäjänteisyys ja ohjaus, sillä suojaavaksi jokin lapsen elämän tekijä muodostuu vasta, kun se kykenee toimimaan tukena pitkän aikaa minimoiden siten elämässä jatkuvasti läsnä olevien riskitekijöiden haitallisia vaikutuksia. Pitkäjänteisyys on myös edellytys luottamuksellisten suhteiden kehittymiselle, perheenomaisen yhteisön muodostumiselle ja toiminnan tavoitteellisuudelle. Toisaalta termi ohjattu taas sisältää oletuksen ihmisestä, joka harrastajaa ohjaa ja ilman sitä vähintään yhtä tukena toimivaa ihmistä ei harrastus toimisi samalla tavoin tukena.

Tutkimukseni kautta pääsin vertaamaan kahta hyvin eri tavoin toiminutta harrastusorganisaatiota ja niiden kykyä ennalta ehkäistä syrjäytymistä. Hyödyt olivat molemmissa melko kiistattomat: luotettavien aikuisten ja ystäväpiirin tuki, toiminnan kyky pitää nuoret erossa vaikeuksista, merkityksen tunteen ja omanarvontunteen kasvu ja elämäntaitojen paraneminen. Miten sitten näkyi toimintojen erilaisuus? Icehearts kykeni auttamaan suurempaa joukkoa ja kenties vaikeampia tapauksia. Sen antama tuki ylettyi haastateltavien mukaan myös harrastajia laajemmalle, perheisiin ja kouluihin. Nämä ominaisuudet eivät kuitenkaan suoranaisesti liittyneet harrastamiseen vaan tapaan, jolla Iceheartsin kasvattajat ottivat tavoitteekseen mennä harrastamisen yli pidemmälle tehdäkseen toiminnasta eräänlaisen sosiaalityön muodon, jossa itse harrastuslajin merkitys on kenties eniten sen kyvyssä rakentaa luottamus aikuisten ja lasten välille syvemmän auttamisen mahdollistamiseksi.

Suvelan sirkuksessa taas keskityttiin sirkukseen ja sen hyvin intensiiviseen tekemiseen. Vaikutukset eivät ulottuneet laajaan ihmisjoukkoon ja itse asiassa vain harva todellisessa syrjäytymisvaarassa ollut lapsi jatkoi harrastusta kovin pitkään, oman määritelmäni mukaan neljä 15:stä esiintyvän ryhmän jäsenestä. Vaikutukset näiden neljän harrastajan elämään olivat kuitenkin merkittävät. Koska Suvelan sirkuksessa oli mukana myös hyvin menestyviä lapsia, saivat kaikki toimijat laajempaa perspektiiviä hyvän elämän mahdollisuuksista. Toiminnan intensiivisyys ja viimeisinä vuosina jopa ammattimaisuus antoivat mahdollisuuden muodostaa sirkuksesta myös ammatin. Näin tapahtuikin usean harrastajan kohdalla, tutkimastani joukosta yksi oli nyt aikuisena erittäin hyvin menestynyt sirkusammattilainen. Tämä on osoitus siitä, että harrastuksen kautta on mahdollista löytää sellaisia voimavaratekijöitä, jotka muuten saattaisivat jäädä täysin hyödyntämättä. Uskoisin, että myös muille haastatteleilleni harrastajille sirkusharrastus on toiminut merkittävänä johdattajana määrätietoiseen hyvään elämään. Näin on siis tapahtunut myös silloin, kun harrastus ei ole tietoisesti pyrkinyt erityiseen sosiaalityöhön, vaan niin sanotusti myös ”pelkkä harrastaminen” on toiminut suojaavana tekijänä.

Pulkkinen (2002a, 14) on jakanut lapsen elämänpiirit kolmeen: kotiin, kouluun ja vapaa-aikaan. Hän esittää, että jokaisella näillä elämänpiirillä on oma tehtävänsä lapsen elämän tukemisessa. Koti antaa tunteen ”minulla on”, koulu tunteen ”minä osaan” ja vapaa-aika tunteen ”minä olen”. Kuten tutkimuksessanikin käy ilmi, useiden lasten ja nuorten kohdalla elämänpiirit epäonnistuvat niille tarkoitetuissa tehtävissä. Koti ei aina onnistu tarjoamaan lapselle tukea ja silloin tunne siitä, että elämä kantaa, saattaa monilta puuttua. Koulu taas epäonnistuu joidenkin lasten kohdalla tarjoamaan onnistumisen elämyksiä, ja ”minä osaan” -kokemuksen sijaan lapsi saakin kokea jatkuvasti ”minä en osaa”. Tällaisessa tilanteessa ohjattu harrastustoiminta voi toimia paikkana, joka oman tehtävänsä, ”minä olen” -tunteen lisäksi tarjoaa kokemusta myös ”minulla on” - ja ”minä osaan” -tunteista. Kuten tutkimuksestani käy ilmi, pitkäjänteinen ohjattu harrastustoiminta voi tarjota lapselle perheenomaista tukea luotettavilta aikuisilta ja vertaisryhmältä. Sellainen apu voi korvata vanhemmilta saamatta jäänyttä tukea. Lisäksi harrastuksessa lapset saavat kokea aivan uudenlaisia onnistumisen elämyksiä ja ”minä osaan” -kokemuksia, sillä harrastuslajit

useimmiten tuovat esiin sellaisia lahjakkuuden lajeja, joita koulussa harvemmin pääsee hyödyntämään. Tilanteessa jossa harrastusyhteisö onnistuu luomaan nuorelle sen kaltaisen ilmapiirin, jossa hän voi tuntea olevansa arvostettu osa yhteisöä, voi harrastus tukea myös lapsen ja nuoren oman identiteetin tervettä kehitystä helpommin kuin muut elämänpiirit. Harrastuksen kautta harrastajan maailmankuva laajenee, sosiaalisen taidot kehittyvät ja elämönhallinta taidot paranevat. Näin harrastuksen voi katsoa onnistuvan myös sille annetussa tehtävässä, lapsen ja nuoren kasvussa kohti ymmärrystä siitä, kuka ”minä olen”.

Peilaan lyhyesti tutkimukseni tuloksia myös Pulkkisen (2002b, 25) kehittämään rakentavaan toimintaan osallistumisen viiteen hyötykohtaan. Pulkkisen mukaan harrastustoiminta:

- antaa tilaisuuden harjoitella ja oppia sosiaalisia, fyysisiä ja älyllisiä taitoja
- kehittää yhteisöä tukevia arvoja ja asenteita ja tukee nuoren käsitystä itsestään yhteisöönsä vaikuttavana tekijänä
- lisää tunnetta kuulumisesta muiden yhteyteen
- luo muista nuorista ja aikuisista koostuvia tukiverkkoja, joista voi olla apua myös tulevaisuudessa
- antaa tilaisuuden kohdata ja käsitellä haasteita

Suvelan sirkus ja Icehearts ovat kehittäneet harrastajissaan sosiaalisia ja fyysisiä taitoja. Yhteisöä tukevat arvot ovat kehittyneet molemmissa. Näistä erityisesti tulivat mainituiksi suvaitsevaisuus, kurinalaisuus, empatia ja hyvän ihmisen malli. Suvelan sirkuksen entisistä harrastajista Tiia oli ollut ennen sirkusta osa jengiä, joka rikkoi toiminnassaan yhteisön sääntöjä monin tavoin. Harrastuksen kautta Tiia oli pikku hiljaa jättäytynyt pois jengistä ja löytänyt syyn toimia yhteisön sääntöjen mukaan. Tämä on esimerkki tilanteesta, jossa harrastus on lisännyt tunnetta kuulumisesta myös harrastuksen ulkopuoliseen yhteisöön, sillä sitä kautta Tiian asenne kouluun ja muihin ulkopuolisiin toimijoihin parani huomattavasti. Sekä Iceheartsissa että Suvelan sirkuksessa harrastajat ja aikuiset ovat muodostaneet keskenään tukiverkkoja, jotka ovat olleet avuksi myös toiminnan ulkopuolella. Molemmat harrastusorganisaatiot ovat antaneet harrastajilleen myös runsaasti

mahdollisuuksia kohdata ja käsitellä haasteita. Näin voidaan katsoa, että tutkimieni tapausten perusteella harrastustoiminta todella edistää nuorissa Pulkkisen mainitsemia piirteitä.

Tutkimukseni tulokset ovat suoraan verrannollisia moniin eri aikaisemmissa osioissa esittelemiini tutkimuksiin, joissa viitataan syrjäytymistä ehkäiseviin toimenpiteisiin. Esimerkiksi Röngän (1999b, 14) mukaan syrjäytymisvaarassa oleville lapsille ja nuorille tulisi tarjota luottamuksellisia ihmissuhteita ja onnistumisen elämyksiä. Juuri näitä pystyy pitkäjänteinen ohjattu harrastustoiminta tarjoamaan, ja juuri niiden avulla se nuoria pystyy parhaiten tukemaan. Myös Aittolan (1998, 180-181) teesi siitä, että harrastuksista on muodostumassa uusi kasvattaja kodin ja koulun rinnalle, saa vahvistusta tutkimuksestani. Harrastustoiminta voi oikein järjestettynä tarjota lapsille ja nuorille hyvin kokonaisvaltaista kehityksen tukemista. Laadukasta ohjattua harrastustoimintaa tulisikin tarjota nykyistä paljon enemmän erityisesti niille lapsille ja nuorille, jotka tällä hetkellä jäävät kaikkien harrastusmahdollisuuksien ulkopuolelle.

Tutkimukseni aineiston on sen kaltainen, että olisin voinut lähteä hyödyntämään sitä moneen suuntaan. Monet langanpäät olen joutunut jättämään tutkimatta, jottei tutkimukseni pursuaisi yli äyräittänsä. Tutkimukseni herättämiä jatkotutkimuksen aiheita ovat muun muassa seuraavat kysymykset, joita tässä tutkimuksessa olen vain hipaissut:

Onko järjestönä toimivalla organisaatiolla paremmat mahdollisuudet kohdata syrjäytymisvaarassa olevan lapsen ja nuoren tarpeet kuin kunnan peruspalveluilla? Miksi? Miten kunnan palveluiden välistä yhteistyötä voisi kehittää esimerkiksi sosiaalityön ja nuorisotyön yhdistämisen kautta?

Miten ja miksi koulumainen iso organisaatio ei kykene toiminaan lasten ja nuorten elämän suojaavana tekijänä samalla tavoin kuin pienempi ja joustavampi järjestö?

Kuinka iltapäiväkerhotoiminnan ja koulun ulkopuolisen harrastustoiminnan yhdistämisellä voitaisiin edistää syrjäytymisvaarassa olevien lasten kokonaisvaltaisempaa hyvinvointia?

Minkälainen on hyvä harrastustoiminnan ohjaaja ja mitä ohjaajilta voi vaatia?

11.4 Lopuksi

Rakkaat harrastukset ovat monelle elämää koossa pitävä voima. Harrastuksia pidetään yleisesti myös tärkeänä osana ihmisen ominta olemusta ja identiteetin muodostusta nykymaailmassa (ks. esim. Allardt 1996). Mahdollisuus harrastaa on kuitenkin etuoikeus, jota kaikilla ei Suomessa ole. Viime aikoina ongelmaan on alettu herätä, silti todellisia toimenpide-ehdotuksia on tullut vain vähän. Tapetilla on ollut erityisesti harrastustoiminnan liittäminen koulupäivän yhteyteen. (Harrastus kasvun tukena –muistio 2007) Myös nykyisenkaltaisen harrastusrakenteen muuttaminen tasavertaisemmaksi olisi kuitenkin tärkeää.

Tutkimukseni perusteella olen saanut käsityksen siitä, mistä johtuu monien nuorten pahoinvointi ja häiriökäyttäytyminen. Näiden nuorten elämänlaatu on usein heikkoa, eikä heillä ei ole oikein mitään syytä nousta aamulla ylös sängystä. Sellaisessa tilanteessa harrastus voi olla kuin huumaava päihde: ovi elämään, jossa on vahvoja tunteita, haaveita ja hienoja yhteisiä kokemuksia.

Tuntu hyvälle olla siel lavalla. Tuntu hyvälle se päästä niinku luomaan itteensä, pistää ittensä niinku kirjaimellisesti kaiken peliin.. ajatukset, kroat, niinku vaik se sattu, se itketti, se nauratti. Se oli vaan sellanen kirjaimellisesti huume mikä vei mukanansa. Sirkus, oikeesti. Niinku me pienenpänä sanottiinki et sirkus on huumetta, se oli. (Tiia)

Lähteet

- Allardt E. 1998. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa: J. P. Roos & T. Hoikkala. Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus.
- Ahlström S. 2001. Nuoret ja Päihteet. Teoksessa: S. Taskinen (toim.) "Huono ennuste" Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes, 33–44.
- Ahonen S. 1995. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: L. Syrjälä & S. Ahonen & E. Syrjäläinen & S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 113—160.
- Aittola T. 1998. Nuorten arkipäivän oppimisympäristöt. Teoksessa: L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Juva: Atena kustannus, 180–194.
- Alasuutari P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Anundi M. 1996. Ketä koulu palvelee? Teoksessa: P. Siljander & V-M. Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämän hallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita. Oulu: Monistus ja kuvakeskus, s. 66—77.
- Astikainen, R, Heiskanen,R. & Kaikkonen, R. 1997. Elämää lähiössä. Sulkava: Helsingin Sanomat.
- Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola J. & Vastamäki J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus, 24—42.
- Espoon esittävän taiteen koulu. Viitattu 8.4.2007 <http://www.esko.fi/index.php>.
- Harrastus kasvun tukena –kansalaisvaltuuskunnan keskustelumuistio. 2. kokoontuminen. 25. 1. 2007. Viitattu 15.4.2007 http://www.nuortenakatemia.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=2214
- Heiskala R. 2004. Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.

- Hirsjärvi S. 2005a. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa: S. Hirsjärvi & P. Remes & P. Sajavaara (toim.) Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi, 114—157.
- Hirsjärvi S. 2005b. Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Teoksessa: S. Hirsjärvi & P. Remes & P. Sajavaara (toim.) Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi, 209—215.
- Hoikkala T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Jyväskylä: Gummerus.
- Huhta M. 2006. Valmentaja Ville Turkka on monikulttuurisen jääkiekkoseuran sielu. Helsingin Sanomat 12.12.2006.
- Vantaan Icehearts ry. Viitattu 10.3.2007 <http://icehearts.sporttisaitti.com/>.
- Icehearts kausijulkaisu 2006-2007. Viitattu 10.3.2007 http://icehearts.sporttisaitti.com/mp/db/file_library/x/IMG/11876/file/Icehearts_Kausari_06_07_LR.pdf.
- Jahnukainen M. & Järvinen T. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Teoksessa: M. Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20, 125—152.
- Jallinoja 2004. Familistisen käänteen rakentajat. Teoksessa: K. Rahkonen (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 64—98.
- Järventie I 1999. Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990-luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä. Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö.
- Jyrkämä J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa: A. Mikkola (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. 1/86. Kansalaiskasvatuksen keskus. Helsinki, 37—58.
- Kauppinen T. 2006. Asuinalueen vaikutusten analyysi monitasoanalyysin ja rekisteriaineiston avulla. Teoksessa: T-A. Wilska & J. Lähteenmaa (toim.) Kultainen nuoruus. Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisusarja, 73—82. Viitattu 20.2.2007 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=475.

- Keskinen V. 2001. Kiirettä pitää. Kaverit, koulu ja nuorten vapaa-aika Helsingissä 2000. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kiio, M. 1991. Sirkuskoulun uusi vuosi. Keski-Espoon Sanomat, lokakuu 1991, 16.
- Kivinen O, Toivola H, Ahola S. 1988. Nuorten valikoituminen ammattikouluttamattomiksi työnhakijoiksi. Helsinki: Työvoimaministeriö.
- Kivinen O. & Kivirauma J. 1985. Poikkeavuuden tuottaminen koulussa. Kasvatus 16 (2), 87—92.
- Kokko K. 1999. Lapsuuden aggressiivisuus ja aikuisiän pitkäaikaistyöttömyys - riskitelijät ja suojaavat vaikutukset. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja, nro 14: Helsinki, 31—36.
- Kuure, T. 2001. Nuorten syrjäytymistä kuvaavia mittareita. Teoksessa: T: Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Pieksämäki: Stakes, 39—49.
- Laine M. 2004. Hienoja hetkiä arkipäivään. Selvitys 9-luokkalaisten harrastamista koskevista ajatuksista. Nuori Suomi/Nuorten akatemia. Viitattu 16.1.2007 http://www.nuorisuomi.fi/files/ns/julkaisut/Hienoja_hetkia_arkipaivaan.pdf.
- Laine T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 26—43.
- Liimatainen-Lamberg A-E & Uotinen S. 1996. Tavoitteet ja käsitteiden määrittely. Teoksessa: A-E. Liimatainen-Lamberg. Syrjäytymisriskien ehkäisy, Syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Helsinki: Opetushallitus, 9—17.
- Lähteenmaa J. 2001. ”Elämyksiä, harrastuksia ja virastoja” Arviointitutkimus elämysten kautta ammattiin -projektista. Nuorisotutkimusverkoston nettijulkaisu. Viitattu 15.1.2007 http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=89.
- Lämsä A-L. 1999a. Nuoriso kasvatustieteilijän kiikarissa. Minun nuorisoni - teemaseminaari. Viitattu 7.3.2007 <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/arkisto/minunnuorisoni.htm#Tero%20J%E4rvinen>.
- Lämsä A-L. 1999b. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviytymisen näyttämönä.

- Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja, nro 14: Helsinki, 49—60.
- Maksimainen K. 2004. Urheiluseura Iceheartsin kasvatusmallissa sääntöjä on vähän, mutta niistä ei tingitä. Nuorisotyö 8/2004, 8—10.
- Metsämuuronen J. 1995. Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen. Sitoutuminen, motivaatio ja coping. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja.
- Miettinen M. & Kuitunen M. 1996. Elämänhallintaa ja elämänpolitiikkaa lisäluokalla. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja, nro 14: Helsinki, 143—151.
- Mills C. W. 1982. Sosiologinen mielikuvitus. Käänt. A. Karisto, E. Konttinen, P. Takala, H. Uusitalo. Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäispainos 1959.
- Murto P. 1996. Koulu kasvun ja syrjäytymisen paikkana. Teoksessa: P. Siljander & V-M. Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita, 15—16.
- Nirkko, Anneli. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia.
- Numminen, M. 1988a. Dokumenttien koonti. Teoksessa: L. Syrjälä & M. Numminen. (toim.) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 115—117.
- Numminen, M. 1988b. Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analysointi ja tulkinta. Teoksessa: L. Syrjälä & M. Numminen. (toim.) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 118—134.
- Nuorkauppakamarit palkitsivat Koivun, Stubbin ja Turkan. Helsingin Sanomat. 17.4.2003.
- Nuorten Akatemia ja Nuori Suomi. 2004. Nuorten harrastuskysely. Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy. Viitattu 15.2.2007
http://www.nuortenakatemia.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=1148.

- Paakko, S. 2003. Espoon alueellinen erilaistuminen vuosina 1980-2000. Espoo: Espoon kaupunki, palvelukeskus.
- Paakkunainen K. 2000. ”Köysirataryhmää on taas hyvä muistella - eikä kukaan ollut vaarassa pudota” Nuorten Akatemian Mahis-projektin arviointitutkimus 1998-2000. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 19.1.2007
<http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/mahis.pdf>.
- Paakkunainen K. 2006. Mahis-projekti elää keksinnöistä, nuorten dynamiikasta ja räätälien kompassista. Mahis toiminnan merkityksen ja tulosten arvioinnin toinen loppuraportti. Nuorten Akatemia ja Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Viitattu 17.2.2007 http://www.nuortenakatemia.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=2168.
- Pulkkinen L. 2002/b. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS- kustannus.
- Pulkkinen L. & Launonen L. 2005. Eheytetty koulupäivä. Helsinki: Edita.
- Pulkkinen, L. 2002/a. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa: A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Keuruu: PS-kustannus, 14—27.
- Purovaara T. 2005. Nykysirkus. Aarteita, avaimia ja arvoituksia. Helsinki: Like.
- Puustelli, P. 1999. Nuorten syrjäytymisen vastaiset tukitoimet Euroopassa. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja, nro 14: Helsinki, 217—232.
- Pääkkönen, S. 1991. Huimia temppuja varmoissa käsissä. Helsingin Sanomat 10.9.1991.
- Raitasalo R. 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja 1/1995. Kelan omatarvepaino: Helsinki.
- Riihinen O. 1996. Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa: R. Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Kelan omatarvepaino: Helsinki.
- Roivainen I. 1998. Nuoruus lähiössä - Riskejä vai mahdollisuuksia? Teoksessa: P. Houni & L. Suurpää (toim.) Kuvassa nuoret. Vammala: Tampere University Press.
- Räisänen K. 2001. Miehistä parhaita, vaikka turpiin tuleekin. Helsingin Sanomat

- 29.1.2001.
- Rönkä A. 1999a. The accumulation of problems of social functioning: outer, inner ja behavioural strands. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Rönkä A. 1999b. Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen - ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa: M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja, nro 14: Helsinki, 9—16.
- Saarela-Kinnunen M. & Eskola J. 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus, 158—169.
- Saarnivaara P. 2000. Jääsydämet siirtyi kilpakaukaloihin. Helsingin Sanomat 9.8.2000.
- Saavatko mustatkin mailan? Helsingin Sanomat. 30.8.2001.
- Sajavaara, P. 2005. Tieteellisten tulosten julkistaminen ja julkaiseminen. Teoksessa: Hirsjärvi S. & Remes P. & Sajavaara P. (toim.) Tutki ja kirjoita. 12. painos. Helsinki: Tammi, 221—232.
- Siljander, P. 1996. Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa: P. Siljander & V-M. Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämäntieteiden tutkimusta. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita, 7—14.
- Sillanpää, P, Salonen, E & Laakso, T. 1998. Keski-Espoo - Kivikauden kylästä kaupunkikeskukseksi. Jyväskylä: Gummerrus.
- Sillanpää-Storsjö, P. 1993a. Suvelan sirkuskoulun kuulumisia. Keski-Espoon sanomat, maaliskuu 1993.
- Sillanpää-Storsjö, P. 1993b. Suvelan sirkuskoulu omaksi yhdistyksekseen. Keski-Espoon sanomat, syksyllä 1993.
- Silvennoinen H. 1992. Huono-osaisuus ja koulutus. Kasvatus 23 (3), 256—267.
- Soininen M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja.
- Suomen nuorisosirkusliitto. Viitattu 15.2.2006 <http://www.snsli.fi/>.
- Suomessa järjestelmä toimii mutta lapset jätetään yksin. Helsingin sanomat. Pääkirjoitus.

- 16.2.2007, A2.
- Suortti, S. 1994. Nuorten vapaa-ajan vietto Helsingissä metron vaikutusalueella. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- Syrjälä L, Ahonen S, Syrjäläinen E, Saari S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.
- Syrjälä L. 1988a. Tapaustutkimuksen määrittelyä. Teoksessa: L. Syrjälä & M. Numminen. (toim.) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 5—14.
- Syrjälä L. 1988b. Tapaustutkimuksen tutkimusasetelmat. Teoksessa: L. Syrjälä & M. Numminen. (toim.) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 15—22.
- Syrjälä L. 1988c. Erilaisia tapaustutkimuksia. Teoksessa: L. Syrjälä & M. Numminen. (toim.) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia, 23—60.
- Syrjälä L. 1995. Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälineenä. Teoksessa: L. Syrjälä & S. Ahonen & E. Syrjäläinen & S. Saari. (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 10—66.
- Syrjäläinen E. 1995. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: L. Syrjälä & S. Ahonen & E. Syrjäläinen & S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 74—79.
- Takala M. 1992. Kouluallergia –yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Vammala: Tampereen yliopisto.
- Talvitie, L. 2003. Syrjäytetyt nuoret. "Elämä se on kuin silkkiä vaan..." - vai onko? Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro-gradu -tutkielma
- Taskinen, S. 2001/a. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa: S. Taskinen (toim.) "Huono ennuste" Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes.

- Taskinen, S. 2001/b. Miten yhteiskunta voisi vähentää syrjäytymisen uhkia? Teoksessa: S. Taskinen (toim.) "Huono ennuste" Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes.
- Turkka V. 2004. Jääsydän-valmentajan manifesti: Kasvattajalla on aikaa. Nuorisotyö. 8/2004, 11—12.
- Turtiainen P. & Kauppinen T. M. 2004. Helsinkiläisnuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä -alueellisuuden näkökulmasta. Teoksessa: P. Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla. Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Vammala: Nuorisotutkimusverkosto.
- Uljens M. 1991. Phenomenography - A qualitative approach in educational research. Teoksessa: L. Syrjälä & Merenheimo J. (toim.) Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita.
- Vehkaoja, H. 1991. Sirkus tulee kouluihin. Kotiliesi syksyllä 1991, 90—92, 113.
- Åstrand, R. 2006. Sirkus Upsala tuo Pietarin katulapsille elämään tarkoituksen. Sirkuspyramidi 3/2006.

Painamattomat lähteet:

Espoon esittävän koulun arkisto:

Suvelan sirkuksen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomus 1997

Suvelan sirkuksen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomus 1998

Tekijän oma arkisto:

Sirkusposti –tiedotteet vuosilta 1991, 1992 ja 1993

Icehearts. Kaikki pelaa, everyone plays -cd rom

Haastattelut

(pelkillä etunimillä esiintyvien haastateltavien nimet muutettu. Todelliset henkilöllisyydet tekijän hallussa)

Sanna 29.12.2005

Heikki 31.12.2005

Tiia 7.2.2006

Lionel Lejeune 9.6.2006

Hanna 1.12.2006

Pauliina 11.2.2007

Ville ja Ilkka Turkka 29.1.2007

Miika Niemelä ja Ville Turkka 14.2.2007